

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КАМ'ЯНЕЦЬ-ПОДІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ІВАНА ОГІЄНКА

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ
СТУДЕНТІВ ТА МАГІСТРАНТІВ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВОГО ІНСТИТУТУ
УКРАЇНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ ТА ЖУРНАЛІСТИКИ
КАМ'ЯНЕЦЬ-ПОДІЛЬСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО
УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ ІВАНА ОГІЄНКА

Випуск 13

Електронне видання

Кам'янець-Подільський
2023

УДК 378.4(477.43)-057.87:001(082))

ББК 83.34

3-41

Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації: Серія КВ № 14709-3680 ПР від 12.12.2008 р.

Рекомендувала вчена рада Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, протокол № 13 від 30 листопада 2023 року.

Рецензенти:

*О. В. Кеба, доктор філологічних наук, професор;
Н. В. Бахмат, доктор педагогічних наук, професор;
Н. В. Гудима, кандидат філологічних наук, доцент.*

Редакційна колегія:

*Б. О. Коваленко, доктор філологічних наук, доцент
(голова редакційної колегії);
А. С. Попович, доктор педагогічних наук, доцент
(відповідальний редактор);
Н. Д. Коваленко, доктор філологічних наук, професор;
Л. М. Марчук, доктор філологічних наук, професор;
Л. І. Починок, кандидат філологічних наук, доцент;
О. А. Рарицький, доктор філологічних наук, професор;
Н. П. Шеремета, кандидат філологічних наук, доцент.*

Збірник наукових праць студентів та магістрантів навчально-наукового інституту української філології та журналістики Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка [Електронний ресурс]. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2023. Вип. 13. 149 с.

Електронна версія збірника доступна за покликанням:

URL: <http://elar.kpnu.edu.ua/xmlui/handle/123456789/7680>

У збірнику вміщено доповіді, виголошені на II Всеукраїнській науковій конференції здобувачів вищої освіти «Нові парадигми сучасної філології», яка відбулася 22 листопада 2023 року в Кам'янець-Подільському національному університеті імені Івана Огієнка.

УДК 378.4(477.43)-057.87:001(082)

ББК 83.34

© К-ПНУ імені Івана Огієнка, 2023

Юлія Андрощук,
здобувачка бакалаврського рівня вищої освіти,
навчально-науковий інститут
філології та журналістики,
Житомирський державний університет
імені Івана Франка

Науковий керівник: **Валентина Титаренко,**
кандидат філологічних наук, доцент

ОСОБЛИВОСТІ НАРОДНОРОЗМОВНОЇ ЛЕКСИКИ В ТЕКСТАХ ПЕРЕСОПНИЦЬКОГО ЄВАНГЕЛІЯ

У роботі досліджено характерні риси народнорозмовної лексики, виявленої в текстах Пересопницького Євангелія. Охарактеризовано лексико-семантичні групи, описано вживання досліджуваних слів у глосах.

Ключові слова: пам'ятка, лексико-семантична група, народнорозмовна лексика, глоси, семантичні особливості.

Пересопницьке Євангеліє – це одна з перших рукописних пам'яток канонічного тексту, перекладена на староукраїнську мову. Вона не лише містить унікальний матеріал для дослідження історії української мови, а й відображає культурну та релігійну ідентичність українців. Особливості писемного тексту привертала увагу мислителів і дослідників різних епох. У мовному аспекті в Пересопницькому Євангелії відображені особливості тогочасної лінгвальної системи.

Головною тенденцією в розвитку української мови XVI–XVII ст. був процес її становлення на народнорозмовній основі. На початку XVI століття у віросповідальних текстах переважала старослов'янська мова, яка з часом зазнала змін під впливом українських редакцій. Попри те, що староукраїнська та церковнослов'янська мови були тісно між собою пов'язані, остання з часом ставала малозрозумілою.

Українські книжники почали перекладати релігійні твори народною мовою. Особливого поширення набули переклади Нового Завіту, котрі використовувалися в богослужінні. Про це свідчить текст Пересопницького Євангелія, який не тільки поділений на глави, а й на розділи. Саме через використання народнорозмовного складника пам'ятка є цінною для вивчення історії мови.

У рукописі наявна велика кількість народнорозмовної лексики, що дає змогу вивчити лексичний фонд того часу. Вивчаючи народнорозмовну лексику в пам'ятці, виокремили такі лексико-семантичні підгрупи:

назви реалій природи: *вѣтръ* [3, с. 167], *гора* [3, с. 254], *громъ* [3, с. 315], *дождь* [3, с. 152], *озера* [3, с. 267], *земля* [3, с. 145]; назви осіб за спорідненістю та свояцтва представлені лексемами: *бра(т)* [3, с. 156], *дитя* [3, с. 252], *дочка* [3, с. 269], *дроу-*

зь [3, с. 327], дьвица [3, с. 192]; назви сільськогосподарських предметів: *гвоздей* [3, с. 360], *дверь* [3, с. 338], *завьса* [3, с. 306], *мьшокь* [3, с. 347], *насьна* [3, с. 213]; назви рослин, тварин та комах: *жита* [3, с. 280], *дерево* [3, с. 151], *зерно* [3, с. 172], *когоут* [3, с. 348], *козлы* [3, с. 188], *коурица* [3, с. 284], *коурчата* [3, с. 284], *воль* [3, с. 284]; абстрактні назви: *гньвь* [3, с. 300], *горе* [3, с. 273], *горко* [3, с. 189], *добро* [3, с. 171], *жалость* [3, с. 320], *зависть* [3, с. 193], *зло* [3, с. 148], *печаль* [3, с. 163]; назви будівель і їх частин: *дадь* [3, с. 284], *дахь* [3, с. 208]; частини тіла: *живо(т)* [3, с. 277], *лиць* [3, с. 171], *локоть* [3, с. 150], *око* [3, с. 147], *плечь* [3, с. 345], *роука* [3, с. 148], *оухо* [3, с. 191] тощо.

Народнорозмовну лексику використано також у глосах, які додаються до основного тексту Пересопницького Євангелія, також відомому як Четвероєвангеліє. У глосах використовується проста та доступна мова, що характерна для народного мовлення. У тексті рукопису вони виділені прямокутниками і 'дробним' письмом.

Глоси в Пересопницькому Євангелії писалися з метою кращого розуміння невідомих слів. Вони можуть містити як один варіант перекладу, так і два: *вто(т) днь, кто буде(т) на кровь. на дахоу. або на с(т)рьсь а статьки его в домоу* [3, с. 291]; *дрруго пакь дна взявши два сребрьникы. два талары. або два грошь. и даль господареву* [3, с. 275]; *коли ся врьнетъ з бракоу. з весела, або свадьбы. абы емоу борзо шворили* [3, с. 280].

Глоси також використовують для пояснення назв одягу: *и соударь который былъ на головь его. рouchничокь, которы(м) было головуу его стагнено, не сполуу зь одьнамя лежечый* [3, с. 359]; *каждоу воинови часть. и хитонь. Бо былъ хитонь мне (с)ишть(и). съвыше истканень весь. хитонь соужна не шитаа* [3, с. 358]; *члькь нькоторыи былъ богатый. который же то оболочовалься в перфи(р). и в виссонь. в шарлать, а в дорогое одьна* [3, с. 289]. Пояснюються й назви взуття: *але обоуты ноги въ сандалія. черевикы* [3, с. 216].

Отже, мова факсимільного видання є яскравим прикладом того, як народна мова впливає на розвиток літературної, проникаючи в писемні тексти. У пам'ятці можна знайти багато живих елементів української мови. Особливістю є використання глос, які перекладали незрозумілі слова, простою та доступною мовою. Це робилося для того, щоб малоосвічені люди могли читати та розуміти Святе Письмо. Адже книга була призначена не лише для богослужіння в церквах, а й для навчання й розвитку. Глоси сприяли поширенню української лексики, котра почала відігравати в той час важливу роль у формуванні національної мови.

Список використаних джерел:

1. Локайчук С.М. Глоси Пересопницького Євангелія в контексті взаємодії стилів. *Лінгвостилістичні студії*. 2017. №6. С. 122–126.

2. Онищенко О.С. Слово про Пересопницьке Євангеліє. *Пересопницьке Євангеліє 1556–1561: Дослідження. Транслітерований текст. Словопоказчик* / науковий редактор В.В. Німчук. Київ, 2001. С. 7–9.
3. Пересопницьке Євангеліє 1556–1561: Дослідження. Транслітерований текст. Словопоказчик / наук. ред. В.В. Німчук. Київ, 2001. 703 с.
4. Чепіга І.П. Пересопницьке Євангеліє – унікальна пам'ятка української мови. *Пересопницьке Євангеліє 1556–1561: Дослідження. Транслітерований текст. Словопоказчик* / науковий редактор В.В. Німчук. Київ, 2001. С. 13–54.
5. Чепіга І.П. Національна святиня. *Київська старовина*. 1992. №4. С. 6–11.

Наталія Белінська,
*здобувачка бакалаврського рівня вищої освіти,
навчально-науковий інститут
української філології та журналістики,
Кам'янець-Подільський національний
університет імені Івана Огієнка*
Науковий керівник: **Зореслава Шевчук,**
кандидат філологічних наук, старший викладач

СТУДЕНТСЬКИЙ ПЛАГІАТ ЯК ПОРУШЕННЯ ПРИНЦИПУ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ: ОСНОВНІ ПРИЧИНИ ТА ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ

Описано поняття плагіату та його видів у студентських роботах. Сформульовано найбільш ефективні способи протидії цьому явищу.

Ключові слова: *плагіат, відповідальність, доброчесність, захист.*

Плагіат є надважливою проблемою у всіх сферах життя, а особливо, у сфері наукової діяльності. Питанням охорони авторського права та захисту прав від плагіату присвячено чимало досліджень, зокрема, цією проблематикою займалися: К. Афанасьєва, І. Брус, Т. Вахонєва, Г. Грабовська, О. Жилінкова, В. Зеленецький, Ю. Калиновський, О. Кохановська, О. Мельник, М. Мінци, О. Орлюк, О. Підопригора, І. Петренко, О. Піхурець, І. Порало, А. Сингаївська, О. Харитоновна, Р. Шишка, О. Штефан, Д. Шевчук, Г. Ульянова та інші. Серед зарубіжних дослідників варто назвати таких авторів, як Н. Толочкова, Т. Якушева, І. Глендіннінг, І. Хекхем, Х. Тьюмерс, Т. Бретаг, Р. Д. Моудслі, Т. Фішман та інші.

Закон України «Про освіту» у ст.42 відносить до порушень академічної доброчесності, серед інших:

- 1) академічний плагіат – оприлюднення (частково або повністю) наукових (творчих) результатів, отриманих іншими особами, як результатів власного дослідження (творчості) та/або відтво-

рення опублікованих текстів (оприлюднених творів мистецтва) інших авторів без зазначення авторства;

- 2) самоплагіат – оприлюднення (частково або повністю) власних раніше опублікованих наукових результатів як нових наукових результатів [3, с. 42].

Про актуальність проблеми запобігання та виявлення плагіату не лише в Україні свідчить те, що у 2013 р. у країнах ЄС проведено дослідження щодо впливу плагіату у вищій освіті (Impact of Policies for Plagiarism in Higher Education Across Europe). В опитуванні, проведеному на той час у 27 країнах ЄС, взяли участь майже 5 000 студентів і викладачів ВНЗ. Так, у Франції на запитання, поставлене студентам, «Коли вам стало відомо про плагіат та його негативні наслідки?»: близько 52% опитуваних зазначили, що вони були поінформовані ще до того, як почали навчатися в університеті, близько 39% – стало відомо під час навчання (бакалаврату) та близько 1% – під час навчання в аспірантурі (докторантурі). Водночас 9% опитаних відверто зізналися, що досі не знають про плагіат. Тобто майже половина студентів підтвердили обізнаність щодо питань плагіату ще до навчання у ВНЗ. Імовірно, що ознайомлення здійснено ще в середній школі [2, с. 30–31].

На думку зарубіжного дослідника С. Голунова, головною причиною є прогрес інтернет-технологій і розширення можливостей доступу до них. Вже не треба власноруч переписувати або передруковувати текст з книги або журналу – його можна швидко завантажити або копіювати, вставити в свою роботу і з'єднати декількома фразами відповідні уривки.

З іншого боку, в багатьох країнах збільшуються навантаження на викладача, йому доводиться витратити все більше часу на бюрократичні формальності. Через це він менше часу приділяє індивідуальній роботі зі студентами. Ретельна перевірка письмових завдань на оригінальність є нелегкою додатковою і зазвичай неоплачуваною працею [1, с. 244–245].

Щодо засобів боротьби з плагіатом у викладацькому та науково-педагогічному співтоваристві точаться жваві дискусії. Якщо одна частина викладачів та дослідників пропонує робити акцент на покаранні за несумлінне запозичення, то інша вважає за краще діяти шляхом роз'яснення та попередження, а третя – зосередитися на ефективній організації самостійної роботи студентів з метою максимального утруднення фальсифікації результатів. Кожен із цих підходів має раціональне зерно. На підтримку першого говорять те, що санкції за плагіат в багатьох західних вишах досить серйозні.

Отже, плагіат є складним моральним та юридичним викликом, вимагаючи від осіб відповідальності та дотримання норм та правил інтелектуальної власності.

Список використаних джерел:

1. Адміністративне право України: навч. посібник у 2 томах / за заг. ред. В.В. Галуцька. Т. 1: *Загальне адміністративне право*. Херсон, 2011. 320 с.
2. Даценко О.М. Адміністративно-правове регулювання нафтогазового комплексу. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2015. №5/1. С. 24–30.
3. Матвійчук А. Визначення адміністративно-правового регулювання у сфері забезпечення регуляторної політики. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. №11. С. 121–124.

Діана Білоткач,
здобувачка бакалаврського рівня вищої освіти,
навчально-науковий інститут
української філології та журналістики,
Кам'янець-Подільський національний
університет імені Івана Огієнка
Науковий керівник: **Інна Беркещук,**
кандидат філологічних наук, доцент

КУЛЬТУРА МОВЛЕННЯ СУЧАСНОГО РЕДАКТОРА: РЕАЛІЇ, ПЕРСПЕКТИВИ

Метою статті є з'ясування особливостей мовлення сучасного редактора ЗМІ в зміцненні соціального статусу української мови; визначення основних проблем.

Ключові слова: культура мовлення, редактор, культура спілкування.

Лінгвістичне (стилістичне) поняття «культура мовлення» має кілька визначень. Наведемо деякі з них:

- по-перше, безумовне дотримання норм літературної мови (як усної, так і писемної);
- по-друге, мовленнєва культура того, хто говорить або пише.

Отож оволодіння мовною культурою вимагає не тільки дотримання літературних норм, а й уміння вибирати найбільш точний, стилістично і ситуативно доречний спосіб вираження думки з-поміж наявних варіантів.

Мовленнєва культура передбачає високу загальну культуру людини, мислення і свідому любов до мови.

Культура спілкування є невід'ємною частиною загальної культури людини і має велике значення для редактора. Їй можна вчитися, виховувати, розвивати і вдосконалювати. Саме від неї залежить ефективність відносин між автором і редактором, між редактором і колективом, між видавцем і діловим партнером. Знання та дотримання основних вимог будь-якої форми комунікації є необхідними для її кваліфікованого здійснення [4].

У контексті сучасної української державної мовної політики пріоритетним завданням є не лише підготовка професійних редакторів, а й регулювання граничного навантаження редакторів та запровадження сертифікації їхньої роботи. С. Караванський аналізує сучасні мовні проблеми та виклики в Україні і зазначає, що для покращення мовної екосистеми «газет, журналів». Він наголосив на необхідності атестації всіх редакторів радіо, телебачення та книжкових видавництв на державному рівні. Створення курсів підвищення кваліфікації мовних редакторів ЗМІ, радіо, телебачення та книжкових видавництв, запровадження заохочень для редакторів, які підвищують рівень грамотності своїх видань, запровадження штрафних санкцій для редакторів, які допускають помилки, аж до позбавлення права редагування в майбутньому [3].

Професія редактора стає однією з ключових у реалізації державної мовної політики України в газетах і на телебаченні. На представників цієї професії покладено соціальний обов'язок – підвищувати престиж української мови, якнайкраще представляти її аудиторії.

Дотримуючись мовних норм та покращуючи мовну екологію державних ЗМІ, медіа можуть перетворитися з інструменту онімічення українців на справжній взірець культури мовлення. Це вимагає заходів, переважно на національному рівні, спрямованих на:

- 1) підвищення престижу професії редактора як «лінгвістичного еколога»;
- 2) забезпечення належного викладання на факультетах, які готують редакторів, комплексу лінгвістичних дисциплін, необхідних для формування професійної мовної компетенції;
- 3) законодавче закріплення органу мовної сертифікації ЗМІ, що забезпечить реальний засіб регулювання та контролю якості мовлення теле- і радіостанцій.

Отже, культура мовлення визнавалася важливим і необхідним елементом розвитку і формування загальної культури особистості на всіх етапах становлення суспільства. Основними ознаками мовленнєвої культури редактора є правильність, ясність, мовне багатство, точність, «сформованість виразних навичок», раціональність мислення та ораторська майстерність. Однією з головних умов розвитку соціально активної, культурно і духовно багатой мовної особистості є набуття мовної компетенції, що дозволяє вільно і грамотно спілкуватися українською мовою. Повноцінне володіння мовною культурою дає можливість людині розвивати свої ідеї, самореалізовуватися, зростати інтелектуально, культурно та професійно.

Список використаних джерел:

1. Зелінська Н.В. Зберігаючи красу наукового пошуку (алгоритм оцінювання та редагування наукових текстів, за Р.Г. Іванченком). *Обрії друкарства*. 2020. Вип. 1 (8). С. 76–93.

2. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. №30. С. 141
3. Кубрак О.В. Етика ділового та повсякденного спілкування: навчальний посібник. Суми: Університетська книга, 2016. 222 с.
4. Побідаш І.А. Професія редактора: термінологічний, творчий та функціональний аспекти. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія: Журналістика*. 2010. Вип. 17. С. 46–50.

Ніна Боднарук,
*здобувачка бакалаврського рівня вищої освіти,
навчально-науковий інститут
української філології та журналістики,
Кам'янець-Подільський національний
університет імені Івана Огієнка*
*Науковий керівник: Інна Беркещук,
кандидат філологічних наук, доцент*

МОВНЕ РЕДАГУВАННЯ: ОСОБЛИВОСТІ, НАПРЯМИ, ПРОБЛЕМИ

У науковій розвідці визначено необхідність вдосконалення мовностилістичного оформлення технічних видань. Здійснено аналіз української преси, виокремлено найчастотніші помилки, які допомагають визначити рівень мовних ризиків, які виникають під час редагування журналістського матеріалу.

Ключові слова: редактор, редагування, аналіз, мовні помилки, мова.

Редакторська професія передбачає набуття умінь і навичок кваліфіковано працювати з текстами, які мають різне цільове призначення, належать до різних тематичних розділів та мають різноманітний характер інформації.

Мовна культура періодичних видань не тільки забезпечує повне розуміння опублікованих матеріалів, а й є важливою ознакою української видавничої справи, засобом підвищення рівня мови.

Теорія редагування покликана забезпечити майбутнього фахівця необхідними знаннями, підвищити ефективність роботи редактора. Тому цей напрям розглядають як складову науки про видавничу справу, яка займається вивченням процесу публікування повідомлення. Компонентом цього процесу є редагування.

У теорії редагування виокремлюються два підрозділи: загальне редагування й промислова версія.

Про головні типологічні ознаки кожного з цих підрозділів йшлося в нормативному курсі «Основи видавничої справи та редагування», де розглядалася тема «Видавнича продукція та її види». Досконале засвоєння проблематики дає змогу журналісту і редактору з'ясувати, чому так важливо знати означену специфіку

в контексті редакторської підготовки текстів до видання і в чому виявляється різноманіття правок у конкретиці типологічних ознак того чи іншого твору.

Н. Бабич подає таку модель технологічного процесу літературного редагування: редакторський аналіз, що включає визначення теми твору; аналіз тематичної публікації; редакційні коментарі; редакторські виправлення, оновлення теми та виправлення тематичної структури роботи; редакторське розкриття теми [1].

На відміну від читання тексту реципієнтом і автором, читання редактора є фаховим (спеціальним читанням). Йому доводиться долати автоматизм звичайного читання, уповільнювати темп. Редактора має цікавити не стільки матеріал розповіді, скільки його подача, оформлення. При цьому редактор допомагає читачам – зрозуміти ідею, автору – реалізувати її оптимальнішим чином.

Аналіз – це процес мислення, суть якого полягає в розкладанні цілого на складові частини (елементи) для їх поглибленого вивчення. При цьому частини вивчаються не ізольовано одна від одної, а у зв'язках, що утворюють ціле. Термін «редакторський аналіз» використовується для позначення сукупності всіх процесів, які виконує редактор під час процесу читання рукопису для оцінки. У процесі аналізу редактор глибоко досліджує зміст твору та його форму. Водночас з'ясовує, як твір вплине на читача, чи є різниця між авторським задумом і результатом сприйняття твору читачем, глядачем і слухачем. Цікаво зазначити, що саме вплив твору на читача А. Завгородня визначає як кінцевий предмет редакторського аналізу [2].

Аналітичне редагування має вирішувати три взаємопов'язані завдання: дослідити твір; оцінити; розробити необхідні практичні рекомендації для автора щодо вдосконалення його рукопису.

Текст – це надзвичайно складна структура, в якій є одиниці або (компоненти) різних площин:

Лексика, логіка, структура, рубрики, за текстовими одиницями виділяють такі типи аналізу: розбір мовних засобів (слова, вислови, речення, вислови); логічний аналіз (розбір логічних одиниць: понять (назв), суджень (твердження), висновків та їх систем – докази, спростування); компонентний аналіз (аналізує різні метафрази за значенням роботи та підвищує її ефективність; аналіз заголовків та графічного оформлення (абзац, частина, абзац, розділ, тема, підтема та ін.) структури (компоненти тексту).

Робота редактора над мовною системою твору тісно пов'язана зі специфікою творчого процесу та сприйняття читача. При цьому редактор повинен зберегти неповторну мову, стиль, особистий колорит автора. А це передбачає творчий підхід до мовностилістичних явищ у тексті.

Хоча проблема мовних помилок має величезний каталог, він все ще відкритий і неповний, наприклад, аналізований фактаж

дібрано з одного числа газети «Край Кам'янецький» – із випуску №37 за 9 вересня 2011 року.

В опрацьованих газетних текстах виявлено ряд власне орфографічних помилок, серед яких переважають буквені. Так, відсутня літера г: в *грунт вносять* (с. 7), *верхнього шару ґрунту* (с. 7), *очищають від ґрунту* (с. 7), *від поверхні ґрунту* (с. 7), *підготовлено ґрунту для сіви* (с. 2) тощо. Простежено випадки написання подвоєного *nn* у нетипових позиціях у прикметниках та дієприкметниках: *властивості зеленних рослин* (с. 7), *плоди, відібранні для насіння* (с. 7).

Журналісти зловживають активними дієприкметниками теперішнього часу: у випадках *діюча влада, діючої влади* (с. 1) можна використати лексему *чинна, чинної*, у випадках *завідувач клубом* (с. 6), *завідуюча, завідуючу* (с. 1) – *деривати завідувач, завідувачка, завідувачку* тощо.

Іншим різновидом лексичних помилок є плеоназми. Так зване багатослів'я представлене в основному на рівні підрядного словосполучення: замість *спортивні тренери* (с. 1) достатньо писати *тренери*; замість *свої власні твори* (с. 18) – *свої твори* чи *власні твори*; замість *інтонаціями голосу* (с. 18) – *інтонаціями* тощо. Сполуки з надлишковою інформацією простежено й серед сурядних словосполучень (як правило, у таких конструкціях поєднуються лексема іншомовного походження й тотожне їй за значенням українське слово): ці прагнення є доволі плідними та результативними (с. 6).

Отже, визначивши необхідність вдосконалення мовностилістичного оформлення технічних видань та здійснивши аналіз української преси, можна зробити висновок, що вивчення мовних помилок допомагає визначити рівень мовних ризиків, які виникають під час редагування журналістського матеріалу. Високим ступенем ризику характеризуються словникові, синтаксичні та пунктуаційні помилки, середнім – орфографічні, найменшим – морфологічні та словотворчі помилки. Основними причинами появи неправильних одиниць є незнання норм сучасної української літературної мови, вплив російської мови та діалектів.

Список використаних джерел:

1. Бабич Н.Д. Практична стилістика і культура української мови: навч. посібник. Львів: Світ, 2003. 432 с.
2. Завгородня Л.В. Основи літературного редагування та коректури. 2010. 161 с.
3. Каминін І.М. Основи теорії редагування перекладів. 2010. 87 с.
4. Капелюшний А.О. Редагування в засобах масової інформації: навч. посібник. 2-е вид, випр. і допов. Львів: ПАІС, 2009. 431 с.

Емілія Бондарчук,
здобувачка магістерського рівня вищої освіти,
навчально-науковий інститут
філології та журналістики,
Житомирський державний університет
імені Івана Франка
Науковий керівник: **Леся Ящук,**
кандидат філологічних наук, доцент

ВСТАВЛЕНІ КОНСТРУКЦІЇ В ПОЕТИЧНИХ ТЕКСТАХ О. ЗАБУЖКО (на матеріалі збірки «Вірші: 1980–2013»)

У тезах описано винесені за межі основного речення вставлені конструкції, зокрема складні речення, групи речень, у поезіях збірки О. Забужко «Вірші: 1980–2013» (2020 р.).

Ключові слова: вставлені конструкції, елементарні / неелементарні складні речення.

До засобів ускладнення синтаксичної будови речень належать вставлені синтаксичні конструкції – слова, словосполучення, речення, які вживають для уточнення, доповнення, роз'яснення предметного змісту речення або введення додаткового змісту до його структури. Здебільшого вони постають унаслідок необхідності внести додаткову інформацію [2, с. 577].

Характерною ознакою ідіостилю Оксани Забужко є використання значної кількості вставлених конструкцій, за допомогою яких письменниця передає додаткову інформацію як до окремого члена речення, так і цілого змісту висловлювання. «Один з розділових знаків, за допомогою якого можна виділити вставлену конструкцію, – дужки. Саме цю пунктограму О. Забужко використовує найчастіше. Дужками виділяються вставлені слова та речення у випадках, якщо вставлена конструкція вжита в ролі додаткового зауваження, доповнює ціле речення або один із членів і водночас випадає із загальної структури речення» [3, с. 35].

Предмет нашого дослідження – винесені за межі основного речення вставлені конструкції, зокрема складні речення, групи речень, у поетичних текстах збірки О. Забужко «Вірші: 1980–2013».

Найчастіше поетка використовує вставлені синтаксичні конструкції, які являють собою складні неелементарні (ускладнені) речення з різними видами синтаксичного зв'язку:

- а) сполучниковим сурядним і підрядним: «*Ще як був деревом, йому вросли у пальці голоси померлих – і пальці теплі, коли їхні імена переверталися живими...*» [1, с. 15]; «*Дівчатко в чоботях і джинсах стояло на голому березі – А човен без весел тікав по ріці, як рука по струні!*» [1, с. 35]; «*Туризм Є безкоштовне споглядання драми, Де гинуть навспражки, й розчавлений гранат*

Солодких ребер затепра повітрю На язичі» [1, с. 122]; «(Вибачайте за фольклорність стилю – а як інакше Маю висловить те, що належить згорнуть якнайм'якше?)» [1, с. 197];

- б) безсполучниковим і сполучниковим сурядним: *«(Потім, по дню, пригадаю: спочатку ти приснився маленьким хлоп'ятком, і в сні я подумала: сином.)» [1, с. 166];*
- в) безсполучниковим та сполучниковим підрядним: *«(Той децю в цім тямив; той знав, як себе вборонити.)» [1, с. 243] і т. ін.*

Частовживані в поетичних творах О. Забужко сполучникові складнопідрядні елементарні / неелементарні речення: *«(Братіє і дружино! Потягате ж і ви, по князеві, – по минувшині вашій, що раптом отверзлась і ринула!)» [1, с. 27]; «(Лиш повітря, надихане, злиплось – мов танком по ньому проїхавсь)» [1, с. 49]; «(А ридванчик узяв та й спустився, бо був гумовий)» [1, с. 192]; «(Ех, прекрасен був час, коли знаєш, у кого стріляти, Коли знаєш, ізвідки удару чекати тобі!)» [1, с. 81]; «(А кубики льду в високім бокалі дзвенять – Мов зуби актриси, що вперше зазнала провалу...)» [1, с. 93]; «(Це потім тонзуровані ченці Лічтимиуть – чи сім годин, чи дев'ять Спливо, заким ти скуштував із Древа, Назавше одмінись у лиці...)» [1, с. 180] та ін.*

Безсполучникові елементарні / неелементарні складні речення з однорідними й неоднорідними частинами також трапляються у віршах авторки як винесені за межі основного речення вставлені конструкції: *«(Газівське пожвавлення наше зумисне і вбоге: Крізь скло нетутешности нас споглядає незримо Морожена слива – чи око забитого бога!)» [1, с. 140]; «(Руки на шиї, глибоке зітхання і трем.)» [1, с. 158]; «(Це не страх, це лише невідомість: Протікають і стіни, і стеля ядушним сопінням!)» [1, с. 98]; «(Так фотознімки ти проявляв у ванній: Спідня губа від старанности випнула трохи, Горішня дрібно зрошена хвилюванням...)» [1, с. 100] та ін.*

Групи речень як вставлені конструкції в поезії О. Забужко також бувають винесені за межі основного речення. Вони часто мають слабкі семантичні зв'язки з основним текстом і скеровані насамперед не на розкриття змісту основного тексту, а на безпосередню взаємодію із читачем: **«Наростаючий звук? Наперед? Вдовж століття? Це ж анти-Історичний підхід – метафізика, панночко, бляга, Катерино Михайлівно, ніжна білява інфанте, Скількисъзначне число у космічних архівах ГУЛАГу! (Звук наростає: паперів батьківських Роздертих шурхт – і в грубку. Амінь. І з тріском згоряє Том Одинадцятий – І всі наступні, котрі за ним. Звук: це – щурі, що урозтіч ринулись, це – обстільницю дубовий кулак: Трах! гімназисточка-професорівночка-інтелігенточка, мати твою так!..)» [1, с. 56]; «Господи Боже! Подай монолог, який розірве зачароване коло, – мов пляшка, надбита об край стола, всю цю шую блатну протаранить!.. (Заміж за дурня? Уже була. Ну, а в черниці –**

не той темперамент... «Офеліє, німфо», – чортополох зужитих слів: минулася «Німфа!» [1, с. 74]; *«Господи, дай прощення! В рік не-знаю-який Людство своє нечемне Поміж зірок упокій! (Епоху змінює епоха, До кості тручи мозолі... Не споминайте Бога всує, і взагалі...)»* [1, с. 96]; *«Тридцять років!.. (Із них на пошук притомності духа Згаяно половину. Наслідки не найліпші)»* [1, с. 143] та ін.

Наведений матеріал засвідчує, що складні речення та групи речень, винесені за межі основного речення та виділені пунктуаційно за допомогою дужок, є одним із типів вставлених конструкцій, використовуваних О. Забужко в збірці «Вірші: 1980–2013», які постають як засоби внесення додаткової інформації.

Список використаних джерел:

1. Забужко О. Вірші: 1980–2013. 2-е вид. Київ: Комора, 2020. 304 с.
2. Загнітко А.П. Теоретична грамати́ка сучасної української літературної мови. Морфологія. Синтаксис. Донецьк: ТОВ «ВКФ «БАО», 2011. 992 с.
3. Ромасевич І.А. Пунктуаційно-синтаксична організація поетичних текстів О. Забужко: магістерська робота. Львів, 2021. 82 с. URL: <https://philology.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2022/09/Romasevych-Iryna-FLO-61m.pdf>

Оксана Борисюк,

*здобувачка магістерського рівня вищої освіти,
навчально-науковий інститут
філології та журналістики,
Житомирський державний університет
імені Івана Франка*

*Науковий керівник: **Валентина Титаренко,**
кандидат філологічних наук, доцент*

ВІДОБРАЖЕННЯ НАСЛІДКІВ МОВНОЇ СИТУАЦІЇ В ЗМК МІСТА ЖИТОМИРА

З'ясовано питання оцінювання мовної ситуації різними групами носіїв мови; проаналізовано, наскільки державна мовна політика в царині ЗМІ й культурі відповідає очікуванням громадян. Встановлено кореляції таких преференцій із мовою в повсякденному спілкуванні за регіоном проживання, етнічною самоідентифікацією тощо.

Ключові слова: мовна ситуація, мовний простір, мовна політика, українська мова.

Моніторинг мовної ситуації практично в усіх царинах українського суспільного життя й проведення на підставі цього аналізу особливостей прояву мовного чинника в усіх процесах суспільної трансформації є центром наукових пошуків вітчизняних со-

ціологів й соціолінгвістів [1]. Проведені дослідження показують невисокий рівень актуалізації мовних проблем у масовій свідомості громадян, які в переважно в регіональних, етнічних, лінгвальних, соціальних групах і в тому, що у вікових та освітніх групах респондентів немає чітко визначеної консолідації щодо мови, якою б вони хотіли сприймати інформаційно-розважальну продукцію. Але ситуація в українському мовному просторі стрімко змінюється, насамперед з огляду на дуже швидкі соціально-політичні зміни в державі та неабияку динамічність у законодавчому полі та активне залучення громадськості в процес мовного будівництва. Ці чинники спричиняють й зміну ставлення широкого кола населення до мовного питання, тому мовні преференції населення України й формують порядок денний мовної політики держави, зокрема в ЗМІ, освіті, рекламі тощо.

Мета нашої роботи – з'ясувати питання, як різні групи носіїв мови оцінюють мовну ситуацію станом на сьогодні в українському культурно-інформаційному просторі та проаналізувати, наскільки державна мовна політика в царині ЗМІ й культурі відповідає очікуванням громадян. Результати цього опитування дали змогу встановити кореляції таких преференцій із мовою в повсякденному спілкуванні за регіоном проживання, етнічною самоідентифікацією тощо.

Мовна ситуація в місті Житомирі визначається різноманітністю мов та впливом історичних та культурних факторів. Основними мовами, які використовуються в місті, є українська та російська.

Українська мова є державною мовою України та важливою частиною мовного середовища Житомира. Більшість населення розмовляє українською мовою, особливо в громадських і офіційних царинах.

Російська мова також має значний вплив у місті. Деякі мешканці Житомира користуються російською як мовою спілкування, зокрема в побутових розмовах і в окремих царинах, а саме: ринки та послуги.

У Житомирі є представники різних національних меншин, і вони можуть використовувати свої рідні мови в повсякденному спілкуванні та культурних заходах. Зокрема, можливе використання польської, єврейської та інших мов.

У культурний обмін в Житомирі можуть входити події, на яких можуть виступати артисти різних мовних спільнот, що додає різноманітності культурному життю міста.

У Житомирі традиційно використовується українська мова як державна. Проте в різних частинах міста і серед різних соціальних груп можуть існувати різні мовні практики. Також російська мова залишається популярною в деяких соціальних групах і може використовуватися в розмовній практиці.

Зазначена багатомовність у місті Житомирі відзначається кількома важливими аспектами та наслідками.

Мешканці міста мають змогу вивчати й розуміти різні мови, що сприяє культурній різноманітності та взаєморозумінню між різними спільнотами.

Різномовність також стимулює культурний обмін між різними групами (фестивалі, концерти, виставки й інші події, на яких різні культури представляють свої традиції та мистецтво).

Мовна різномовність може сприяти розвитку толерантності й розумінню інших культур і спільнот. Вона підтримує ідею відкритого та різноманітного суспільства.

Важливою частиною мовної ситуації в Житомирі є підтримка мовних прав національних меншин. Існує навчання та документація на різних мовах, що сприяє інтеграції різних спільнот у місті.

Якщо не забезпечити адекватного балансу між різними мовами та культурами, це може призвести до конфліктів та розбіжностей у суспільстві. Важливо створити сприятливі умови для співіснування різних мов і культур.

Мовна ситуація в місті також відображає загальну мовну політику країни. Україна, наприклад, прагне зміцнити статус української мови, але враховує права меншин та сприяє їхньому розвитку.

Отже, мовна ситуація в Житомирі є складною та різноманітною, відображає культурну й мовну різноманітність сучасного українського суспільства.

Список використаних джерел:

1. Вишняк О.І. Мовна ситуація та статус мов в Україні: динаміка, проблеми, перспективи (соціологічний аналіз). Київ: Ін-т соціології НАН України, 2009. 175 с.
2. Масенко Л. Мовна поведінка особистості у ситуації білінгвізму. Поняття мовної стійкості. *Число*. 2004. №35. URL: <http://www.ji.lviv.ua/-n35texts/masenko-bilingv.htm>
3. Пентилюк М.І. Культура мови і стилістика: пробний підручник для гімназій гуманітарного профілю. Київ: Вежа, 1994. 240 с.
4. Соколова С., Залізник Г. Особливості сучасної мовної ситуації України у дзеркалі соціології та соціолінгвістики. *Українська мова*. 2018. №2. С. 3–19.
5. Тараненко О.О. Мовна ситуація та мовна політика в сучасній Україні. *Мовознавство*. 2003. №2–3. С. 30–55.

Ольга Борідко,
*здобувачка магістерського рівня вищої освіти,
навчально-науковий інститут
української філології та журналістики,
Кам'янець-Подільський національний
університет імені Івана Огієнка*
*Науковий керівник: Людмила Марчук,
доктор філологічних наук, професор*

ВІДОБРАЖЕННЯ МОВНОЇ СВІДОМОСТІ В УКРАЇНСЬКІЙ МОВНІЙ КАРТИНІ

У статті йдеться про тлумачення української мовної картини та відображення її в свідомості мовної особистості.

Ключові слова: мовна картина світу, українська мовна картина, когнітивна лінгвістика.

Когнітивна лінгвістика – галузь мовознавства, яка вивчає функціонування мови в когнітивній (пізнавальній) діяльності, а когнітивні механізми та структури людської свідомості досліджує через їх відображення у мовних одиницях та конструкціях.

Когнітивістика як лінгвістична галузь знань виникла в Америці в 70-х – 80-х роках, а як самостійний напрям у західноєвропейській лінгвістиці сформувалася уже до середини 90-х років, поширившись згодом і в інших країнах.

Одним із основоположників когнітивного напрямку в мовознавстві був Р. Лангакер. Саме праця Р. Лангакера «An Overview of Cognitive Grammar» підводить підсумки першого періоду існування згаданого мовознавчого напрямку, а також визначає загально-теоретичні підвалини його існування. У цій книзі Р. Лангакер першим розглядає граматичні одиниці в рамках когнітивної теорії як такі, що по природі своїй відповідають символам і не можуть існувати незалежно від семантики та фонологічних структур. Крім того, Р. Лангакер вказує на рівнозначність значення, концепту та самого процесу концептуалізації [11, с. 12].

Кінцевою метою опису мови в рамках когнітивної лінгвістики є окреслення відповідностей між мовою та когнітивною уявою, а також вивчення мовної свідомості та образу світу, який існує у голові людини; розглядає метафору основою концептуальної інтеграції. О. Левченко вважає, що «використання когнітивних методик у лінгвокультурології пояснюється тим, що традиційний семантичний аналіз одиниць вербального рівня... не дає виходу на онтологічні висновки і здебільшого дає змогу отримати лише приблизні результати, бо під час семантичного аналізу ігноруються асоціативні зв'язки слова, когнітивний фон» [6, с. 12].

Мова безпосередньо бере участь у двох процесах, пов'язаних з картиною світу. По-перше, в ній формується мовна картина світу,

що є одним із найбільш глибоких шарів картини світу в людини. По-друге, мова виражає і експлікує інші картини світу людини, які за посередництвом спеціальної лексики входять у мову, привносячи в неї риси людини. Кожна з картин світу, що як відображуваний фрагмент світу представляє мову як особливий феномен, задає своє бачення мови і по-своєму визначає принцип дії мови. У свою чергу поняття «українська мовна картина світу» включає в себе феномен мови як складову її частину, представляє собою діалектичну єдність українського етносу та мови. Як і інші мовні картини світу, вона мінлива в часі, тобто в кожний наступний історичний етап свого розвитку вона вдосконалюється та збагачується. Українська мовна картина світу передається наступним поколінням через особливий світогляд українців та є їх загальнокультурним надбанням, що втілюється в традиціях, звичаях та ін.

Характеризуючи українську мовну картину світу, Н. Осадча відзначає її особливе значення та функції [8]. Мова забезпечує потреби суспільства у спілкуванні та пізнанні. На виконання цього завдання і спрямовані функції, які вона виконує. Отже, зосередимо свою увагу у набуванні на цих етапах функцій мовою. Діяльність мови забезпечується наявністю в ній двох діалектично пов'язаних між собою сторін: матеріальної структури та суспільного функціонування. Відповідно до цього і розвиток мови не являє собою єдиного процесу, який би був односпрямований, а йде двома досить самостійними лініями: структурною і функціональною. Структурна лінія пов'язана з асортиментом, або набором матеріальних засобів, мови, їх взаємообумовленням та взаємодією. Функціональний бік мови пов'язаний з тією роллю, яку вона відіграє в житті суспільства, та з різними змінами в характері і межах функціонування мови. Зв'язки між структурною та функціональною сторонами мови мають цілий ряд характерних особливостей, які, на жаль, не завжди належним чином враховуються спеціалістами. Отже, робимо висновок, що структурна і функціональна лінії в характеристиці феномену мови тісно взаємопов'язані між собою.

Українська когнітивна лінгвістика сьогодні представлена працями В. Жайворонка [1], А. Загнітка [3], Ю. Жлуктенка [2], В. Кононенка [4], Т. Космеди [5], Сукаленко Т. [10] та ін.

Мета статті – диференціювати загальнолюдські, етнокультурні та індивідуальні варіанти реалізації української мовної картини світу.

Сучасна когнітивна лінгвістика досліджує мовну картину світу, мовну особистість, концептуалізацію мовного дискурсу, лінгвокогнітивні одиниці (гештальт, дескриптор, ідеологема, інформема тощо); концепти та їх види (ключові слова, терміни, мотиви, символи, сюжети, фрейми, міфологеми тощо). Існує велика кількість теорій, метою яких є прагнення пояснити механізми концептуалізації та вербалізації: теорія прототипів Е. Рош; фреймова

семантика Ч. Філмора; теорія метафори Дж. Лакоффа та М. Джонсона та інші.

Слушним, на наш погляд, є зауваження В. Русанівського, який, говорячи про мовну картину світу українців, зазначає, що точність відображення мови у картині світу залежить від упорядкованості першої [9, с. 6]. І. Нікітіна у своєму дослідженні «Українська національно-мовна картина світу: діахронічний аспект» робить висновок, що українська національно-мовна картина світу зберегла набуті загальні значення, через які кожен українець витлумачує досвід народу України й організовує свою поведінку. Вона відтворена в лексичному фонді, успадкованому з праслов'янського етапу розвитку, і розвинута за рахунок неслів'янських впливів [7].

Структурна і функційна лінії в характеристиці феномену мови тісно взаємопов'язані між собою. Функції мови являють собою прояв її сутності, призначення та дії в суспільстві, її природи, тобто вони виступають її характеристиками, без яких мова не може бути сама собою. Основними функціями української мови мовознавці вважають комунікативну, когнітивну, мислеоформлювальну, репрезентативну, емоційну, експресивну та імпресивну, демонстративну. Комунікативна функція покликана для спілкування людей у суспільстві; когнітивна функція є засобом пізнання світу; мислеоформлювальна функція – мова разом із мисленням забезпечують реалізацію процесів спілкування та формування думки; репрезентативна функція мови виявляється в процесі передачі людьми певної інформації; емоційна функція виявляється у вираженні ставлення мовця до змісту його повідомлення; експресивна функція мови передбачає уявлення у висловлюванні самого мовця; імпресивна функція полягає в тому, що мова впливає на слухача; демонстративна функція – вираження за допомогою мови своєї етнічної, національної належності.

Некласична (модерна) традиція обґрунтовує інтегративний потенціал української мови як засобу соціального позиціонування. Основоположником некласичного етапу тлумачення феномену мови вважають В. Гумбольдта, який у своєму трактаті з мовознавства визначає мову як своєрідний інструмент, знаряддя, за допомогою якого людина, так би мовити, створює чи породжує думку.

Нового значення у філософському доведенні набувають лінгвістичні дані, мова як репрезентативна форма людської свідомості, пізнання, інтелектуального конструювання світу. Теоретичні засади й аргументація сучасної герменевтики спираються на філологію як базисну науку про слово. В. Гумбольдт проблему розуміння – центральну для герменевтики – розглядав у контексті окреслення основних функцій мови, а саму мову – як орган внутрішнього буття людини і одночасно – посередника між мислячими суб'єктами.

Проаналізувавши інтерпретаційні моделі інтегративного потенціалу української мовної картини світу та її функціональні можливості, можемо зробити такі висновки:

- зроблено спробу сформулювати і конкретизувати поняття «українська мовна картина світу»;
- дослідженню української мовної картини світу присвячено чимало публікацій сучасних українських дослідників, але ці дослідження мають відносно загальний характер, у яких не встановлено та не проаналізовано інтерпретаційні моделі її інтегративного потенціалу;
- держава має постійно дбати про баланс інтересів між різномовними групами регіонів. А для цього потрібна виважена мовна політика, спрямована на розширення сфери функціонування державної мови, яка має виступати засобом інтеграції, створення законодавчого органу, який би слідкував за виконанням діючого мовного законодавства та мірою його реалізації в суспільстві, єдиної стратегії щодо виходу з мовної кризи, яка склалася на сьогодні в українському суспільстві. Українська мовна картина світу включає в себе феномен мови як складову її частину та представляє собою діалектичну єдність українського етносу та мови. Вона є своєрідним підсумком розвитку мови. Кожен українець розуміє досвід свого народу і відповідно організовує власну поведінку через набуті українською мовною картиною загальні значення. Зберігаючи свою основу, українська мовна картина світу водночас реагує на постійні зміни в житті суспільства та передається наступним поколінням через особливий світогляд українців, є їх загальнокультурним надбанням, що втілюється в традиціях, звичаях та ін. Розкриті та проаналізовані на різних історичних етапах лінгвістичної науки функції української мови лише у своєму комплексному поєднанні розкривають її інтегративний потенціал та характеризують українську мовну картину світу.

Список використаних джерел:

1. Жайворонок В.В. Українська етнолінгвістика: Нариси: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Київ: Довіра, 2007. 262 с.
2. Жлуктенко Ю. Синхронно-порівняльна, або конфронтативна, лінгвістика. Німецько-українські мовні паралелі. Київ: Вища школа, 1977. 252 с.
3. Загнітко А.П. Сучасна лінгвістика: погляди та оцінки: науково-аналітичне видання. Донецьк: ДонНУ, 2014. 464 с.
4. Кононенко В.І. Українська лінгвокультурологія: навч. посіб. Київ: Вища школа, 2008. 337 с.
5. Космеда Т. А., Плотнікова Н. В. Лінгвоконцептологія: мікроконцептосфера СВЯТКИ в українському мовному просторі. Львів: Коло, 2010.
6. Левченко О. Сучасні теорії концептуального аналізу. URL: http://www.lp.edu.ua/.../TK_work/lewchenco_dys.htm.

7. Нікітіна І. Українська національно-мовна картина світу: діахронічний аспект. URL: http://linguistics.kspu.edu/webfm_send/806.
8. Осадча Н. Українська мовна картина світу: інтерпретаційні моделі інтегративного потенціалу. *Українознавство*. 2017. №3. С. 201–213.
9. Русанівський В.М. Мовна картина світу в етнокультурній парадигмі. *Мовознавство*. 2004. №4. С. 3–7.
10. Сукаленко Т.М. Метафоричне вираження концепту жінка в українській мові. Київ, 2009. 240 с.
11. Langacker R.W. Grammar and conceptualization. Berlin, New York: Mouton de Gruyter, 2000.
12. Langacker R.W. Introduction to Concept, Image, and Symbol. Cognitive grammar in Cognitive Linguistics: Basic Reading / edited by D. Geeraerts. Berlin, New-York. Mouton de Gruyter, 2006.

Іванна Будько,

*здобувачка магістерського рівня вищої освіти,
навчально-науковий інститут
філології та журналістики,
Житомирський державний університет
імені Івана Франка*

*Науковий керівник: **Леся Яцук,**
кандидат філологічних наук, доцент*

**ПРИЗВИЦА ЖИТОМИРЩИНИ
З ПОЛІСЕМАНТИЧНИМИ ТВІРНИМИ ОСНОВАМИ
(на матеріалі «Національної книги пам'яті жертв
голодомору 1932–1933 років в Україні»)**

У тезах проаналізовано низку прізвищ Брусилівського, Коростинівського, Попільнянського та Радомишльського районів Житомирської області, відображених у Національній книзі пам'яті жертв голодомору 1932–1933 рр., зокрема окреслено полісемантичну специфіку їхніх твірних основ.

Ключові слова: антропонімія, прізвище, полісемантичність, твірна основа.

Попри сучасний широкий і різноаспектний розвиток української антропоніміки, актуальними все ж лишаються питання особливостей морфемної будови та лексико-семантичних типів твірних основ прізвищ і прізвиськ, фіксації міжмовних контактів й діалектних явищ в антропонімії. Важливе завдання дослідників – виявляти, реєструвати й аналізувати українські прізвища на всій території країни та за її межами.

У процесі вивчення семантики прізвищ «Національної книги пам'яті жертв голодомору 1931–1933 рр. в Україні» Житомирщини виявлено низку власних назв, твірні основи яких мають не

одне значення, а декілька, тому зарахувати їх до якогось конкретного семантичного типу неможливо.

Дослідниця чеської антропонімії Д. Молданова зазначає: «Часто прізвище має кілька різних значень, виникло в кількох місцях, у різних соціальних середовищах, у різні часові періоди. Яке з пояснень походження стосується того чи того носія, можуть вирішити лише метрики, вивчення родоводів аж до моменту появи прізвищ» [5, с. 10]. Таких антропонімів насправді багато, тому вчені кваліфікують їх по-різному: дехто в межах конкретного семантичного типу, ігноруючи решту значень, більшість пропонує відносити до окремої групи (П.П. Чучка, Ю.К. Редько). Такі оніми, до прикладу, Л.О. Кравченко називає прізвищами спірної мотивації, а Н.Ю. Булава – полісемантичними прізвищами.

Серед аналізованих прізвищ «Національної книги пам'яті жертв голодомору 1931–1933 рр. в Україні» Брусилівського, Коростишівського, Попільнянського та Радомишльського районів Житомирської області виокремлено низку онімів із полісемантичними основами, зокрема: *Балтин* [2, с. 617], *балта* 'топір, велика сокира', 'рідке болото, трясина, калюжа' [1, I, с. 126, 128], мн. *балти* 'група споріднених народів (латишів, литовців, зниклих прусів, ятвягів та ін.), що жили на південно-східному узбережжі Балтійського моря' [3, XI, с. 668]; *Гудзь* [2, с. 598] < *гудз* 'гудзик', 'гуля', 'вузол' [1, I, с. 612]; *Донець* [2, с. 614] – може походити від імені *Федір*, назви річки *Дон* чи апелятива *донець* 'донський козак' [4, с. 374–378]; *Жила* [2, с. 635] < *жила* 'скупа, жадібна людина', 'судина, по якій тече кров у тілі людини чи тварини' [3, II, с. 529]; *Квачук* [2, с. 598], *квач* 'слабовільна, безхарактерна людина', 'намотане на кінець палиці клоччя, ганчір'я тощо для мачення чого-небудь' [3, IV, с. 132]; *Копил* [2, с. 645] < *копил* 'незаконнонароджена дитина, байстрюк; виродок', 'сокира для виготовлення човнів, дерев'яних ночов і под.' [1, II, с. 567], 'дерев'яне шевське знаряддя, що має форму ступні і яким користуються для виготовлення взуття', 'короткий брусок, закріплений у полоз саней для зв'язку полозів з коробом' [3, IV, с. 280]; *Кудляк* [2, с. 658], *кудла* 'людина чи тварина з кудлатою головою', *кудль* 'бійка, прочухан' [1, III, с. 124]; *Кукелко* [2, с. 666], *кукла* 'лялька', 'лялечка комахи', 'загорнений у ганчірку жований хліб та ін., що використовували замість соски' [1, III, с. 128–129] чи *кукелка*, *кукла* 'калач, білий хліб, крендель' [1, III, с. 127]; *Кулик* [2, с. 637] < *кулик* 'невеликий болотяний птах з довгими ногами та довгим дзьобом', 'маленький мішечок' [3, IV, с. 390], 'варений коржик із гречаного борошна', 'слимак' [3, III, с. 133]; *Лейченко* [2, с. 668] < *Лейко* < *Фалалій* [4, с. 372–373], також, можливо, < від апелятива *лея* 'безгосподарна жінка, ледащо', 'злива, zalивний дощ' [1, III, с. 228]; *Мазійчук* [2, с. 624], *мазій* 'поганий художник', 'пестун' [3, IV, с. 595]; *Мачуляк* [2, с. 658], *мачула* 'вайлувата, безхарактерна

людина', 'волокно, добуте з кори молодї липи вимочуванням; груба тканина, виготовлена з такого волокна' [3, IV, с. 656], 'дрюк, булава' [1, III, с. 423]; *Папуша* [2, с. 634] < *папуша* 'мява, неповоротка людина; тютій', 'в'язка, пака тютюнового листя' [3, VI, с. 59]; *Риндич* [2, с. 630], *ринда* 'зброєносець або охоронець у XIV–XVII ст.', 'судновий дзвін', діал. 'свина', 'болотиста місцевість', 'сорочка' [1, V, с. 78]; *Сич* [2, с. 590] < *сич* 'похмура, нелюдима особа; відлюдок', 'хижий нічний птах бурого кольору родини совиних' [3, IX, с. 209]; *Ходак* [2, с. 601] < *ходак* 'ходок, заступник, довірена особа, переважно в земельній справі', 'залицяльник' [1, VI, с. 192–194], 'той, хто йде, ходить пішки', 'посланець', діал. 'постіл, постолі' [3, XI, с. 104]; *Хруленко* [2, с. 664] < *Хруль* < *Фрол* або < від апелятива *хруль* 'дуже довгий ніс, що стирчить; карапуз' [4, с. 396]; *Цимбал* [2, с. 670] < *цимбал* 'йолоп, бовдур', 'те, що й цимбали' [1, VI, с. 248] та ін.

Отже, наявність значної кількості полісемантичних типів прізвищ у Брусилівському, Коростишівському, Попільнянському та Радомишльському районах Житомирщини «Національної книги пам'яті жертв голодомору 1931–1933 рр в Україні» засвідчує широкий лексичний простір, котрим послуговувалися наші предки, ідентифікуючи особу.

Список використаних джерел:

1. Етимологічний словник української мови: у 7 т. / за ред. О.С. Мельничука. Київ: Наукова думка, 1982.
2. Національна книга пам'яті жертв голодомору 1932–1933 років в Україні. Житомирська область / редкол.: М.А. Черненко (голова) та ін. Житомир: Полісся, 2008. 1116 с.
3. Словник української мови: в 11 т. / за ред. І.К. Білодіда. Київ: Наукова думка, 1970–1980.
4. Трійняк І.І. Словник українських імен. Київ: Довіра, 2005. 509 с.
5. Moldanova D. Nase příjmení. Praha, 1983. 256 s.

Оксана Виглядовська,
здобувачка магістерського рівня вищої освіти,
навчально-науковий інститут
філології та журналістики,
Житомирський державний університет
імені Івана Франка
Науковий керівник: **Наталія Дяченко,**
кандидат філологічних наук, доцент

ЛІНГВОДИДАКТИЧНІ ЗАСАДИ НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ УЧНІВ З ВАДАМИ СЛУХУ В НОВІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ШКОЛІ

У тезах представлено матеріал про лінгводидактичні засади (методи, принципи, завдання) навчання української мови учнів з порушеннями слуху.

Ключові слова: слух, порушення слуху, методи і принципи навчання.

Оволодіння мовою – найголовніший етап шкільного навчання дітей, протягом якого в них мають бути сформовані навички читання, письма та говоріння. Як відомо, мовленнєва діяльність перебуває в безпосередньому зв'язку й взаємозалежності зі слухом. Аби ця діяльність дитини набула повноцінного формування й розвитку, необхідна узгоджена робота мовленнєво-рухового й слухового аналізаторів. В умовах модернізації освіти формування мовленнєвої компетентності учнів з порушеннями слуху є однією із найбільш актуальних проблем освіти [1–3], тому що в таких дітей виникають серйозні труднощі в навчанні через обмежені можливості здоров'я через порушення слуху. Останні можуть призвести до таких наслідків для розвитку дитини, котрі без спеціального педагогічного втручання стають неподоланими. Тому необхідно створювати сприятливі лінгводидактичні умови, які відкриють дитині можливість здійснювати мовленнєву діяльність і сприятимуть повноцінному подальшому розумовому розвитку.

Однією із найважливіших і надто складних предметних галузей для дітей із порушеннями слуху є вивчення в школі мовно-літературних дисциплін, що зумовлено їх специфічними труднощами у вільному словесному вираженні думок і почуттів. Вивчення цієї предметної галузі сприяє оволодінню учнями необхідним обсягом знань про мову (базові наукові поняття, різновиди мовного аналізу) і розв'язує специфічні завдання, спрямовані на задоволення особливих освітніх потреб таких дітей – розвиток словесного (усного й писемного) мовлення, включно з розширенням і збагаченням словникового запасу, засвоєнням норм граматики й синтаксису української мови, удосконаленням основних видів мовленнєвої діяльності. Це передбачає застосування особливих методів і прийомів навчання з урахуванням індивідуальних мож-

ливостей і особливостей дітей із порушеннями слуху, використання різноманітних організаційних форм засвоєння ними змісту цієї предметної галузі, способів проведення атестаційних процедур й оцінювання їхніх досягнень.

Навчання мови дітей із порушеннями слуху – це і процес практичного оволодіння нею, і процес засвоєння знань про неї в умовах, коли недорозвинення мовлення цілком не усунене. Тому спеціальною методикою вивчення української мови розроблені й розробляються на основі конквретних психолого-педагогічних досліджень не лише принципи й методи формування мовлення, навчання мови як предмета в умовах недорозвинення мовлення, а й особливі засоби корекції залишкових явищ недорозвинення мовлення в процесі вивчення учнями мови як предмета шкільної освіти.

Основними завданнями методики навчання української мови дітей із порушеннями слуху є:

- 1) створювати, розширювати й поглиблювати теоретичну базу побудови педагогічного процесу навчання мови таких дітей;
- 2) розробляти, спираючись на цю базу, систему шкільного навчання мови дітей із порушеннями слуху й з глибоким недорозвиненням мовлення.

Методика навчання мови дітей із порушеннями слуху передбачає реалізацію таких принципів: забезпечення комунікативної спрямованості в навчанні мови; розуміння лексики, фраз, використання їх у своєму мовленні; навчання спонукального спілкування; використання дітьми з порушеннями мовлення ситуативного спілкування; послідовність у відпрацюванні мовленнєвих навичок; максимальна активізація самостійності у вираженні думок і почуттів.

Результатом аналізу стало з'ясування ролі методів навчання української мови у дітей з особливими потребами в новій українській школі; виявлення особливостей використання методів навчання української мови дітей з проблемою слуху; формування компетентного мовця, що володіє лексичним запасом, уміє усно й писемно висловлювати думки, почуття, факти та погляди в різноманітних життєвих ситуаціях.

Отже, діти з особливими освітніми потребами становлять особливу групу учнів, яка потребує більшої уваги педагогів, наявності в них специфічних умінь і знань. Адже терпелива кваліфікована робота з такими дітьми дозволяє говорити про можливу подальшу успішну адаптацію й соціалізацію в сучасному суспільстві.

Список використаних джерел:

1. Бірюкова Т.В. Особливості фізичного розвитку дітей з вадами слуху. *Вісник Київського національного університету імені Т. Шевченка. Серія: Біологія.* 2003. Вип. 39–41. С. 137–139.
2. Освіта дітей з порушеннями слуху: сучасні тенденції та технології: навч.-метод. посіб. / О.М. Таранченко, С.В. Литовченко, О.Ф. Федоренко та ін. Київ: Вид ФОП Симоненко О.І., 2018. 250 с.

3. Шевченко В.М. Дидактичні основи предметно-практичного навчання дітей з порушеннями слуху в умовах оновлення змісту освіти. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки*. 2017. №142. С. 208–212.

Ірина Гайдей,
здобувачка бакалаврського рівня вищої освіти,
навчально-науковий інститут
української філології та журналістики,
Кам'янець-Подільський національний
університет імені Івана Огієнка
Науковий керівник: **Зореслава Шевчук,**
кандидат філологічних наук, старший викладач

АВТОРСТВО ТА СПІВАВТОРСТВО: ЕТИЧНІ АСПЕКТИ В НАУКОВИХ ПУБЛІКАЦІЯХ

Тези присвячені важливим етичним аспектам авторства та співавторства у наукових публікаціях. Розглянуто проблеми визначення авторського внеску, порядок авторства, проблеми співавторства та етичні аспекти, пов'язані з авторством та співавторством. Висвітлено важливість наукової доброчесності та відповідального ставлення до авторства у науковому дослідженні.

Ключові слова: авторство, співавторство, наукові публікації, етика, академічна доброчесність, авторський внесок.

Зазначення авторства та співавторства в наукових працях, що публікуються в міжнародних та вітчизняних наукометричних базах, є головним чинником вагомості наукового внеску та авторитету авторів. Тому важливо уникати суб'єктивного оцінювання робіт, а, отже, етичні аспекти академічної доброчесності повинні бути врахованими.

Співавторство – це правові повноваження авторів на створений ними об'єкт авторського права. Виділяють два типи співавторства: роздільне та нероздільне. Нероздільне співавторство виникає тоді, коли частини твору не є подільними і не є самостійними частинами. Тобто колектив авторів виділяє свою працю як спільно викладені думки, які є єдиним рівноцінним цілим. У такому разі публікація творчої праці та її частин повинна бути схвалена всіма авторами. Проте ст. 13 Закону України «Про авторське право і суміжні права» передбачено, що «суб'єкти авторського права не можуть відмовити іншим суб'єктам у використанні результату спільної творчої праці без достатніх підстав» [3]. Якщо ж частини об'єкта авторського права мають самостійне значення, то співавторство вважають подільним, і кожен автор може розпоряджатися створеною ним частиною на свій розсуд,

як власним напрацюванням. Тому першою та найважливішою проблемою є визначення авторського внеску. Його чітке окреслення допомагає уникнути непорозумінь та несправедливості. Щоб підвищити прозорість авторського внеску, деякі видавці вимагають, щоб колектив авторів разом із твором додатково надавав детальний опис роботи кожного суб'єкта.

На сприйняття твору також впливає порядок зазначення авторів. Є кілька способів. Перший – в алфавітному порядку. Характерний для колективних досліджень, у яких кожен співавтор зробив однаковий за обсягом та значенням внесок, хоча обґрунтування їхньої рівності може бути складним процесом. Другий – за принципом зменшення внеску в роботу. Від більш вагомого до менш вагомого. Третій – на прізвище першого та останнього автора. Тобто повне нівелювання всіх інших співавторів. Цей спосіб використовується, якщо в написанні дослідження брала участь велика кількість осіб. Варто зазначити, що зазвичай перші вказані автори сприймаються як ті, хто зробили більший внесок, ніж інші, що також може вплинути як на думку про дослідження, так і на думку про автора. Також слід зауважити, що порядок авторства може бути пов'язаний із ролями, яких виділяють 14: концептуалізація; формальний аналіз; залучення фінансування; дослідження; методологія; перевірка; візуалізація; написання – оригінальний рукопис; написання, перегляд і редагування та інші [2].

Академічна добросовісність співавторства може передбачати такі практики, як: недостовірність досліджень, надання фальшивих цитат і покликань, неточне викладення методів і результатів, плагіат та інше. Якщо праця є нероздільною, то відповідальність за недотримання академічної добросовісності несе увесь колектив. Також до цього списку можна віднести поняття «гостювого авторства» або «гострайтингу» (від англ. *guest writing* – більш відомий під значенням написання матеріалів для замовника, не претендуючи на авторство). Це коли особу, яка зробила значний внесок у працю, не додають до списку авторів, або, навпаки, додають осіб, які не причетні до написання праці як суб'єкти авторського права.

Переваги співавторства визначають кілька чинників: розподіл завдань та етапів між авторами, що оптимізує час, витрачений на дослідження; підвищення об'єктивності та прозорості дослідження; розподіл фінансування для публікації праці; підвищення публікаційної активності або потреба у звітності; публікація маловідомого автора завдяки авторитетності іншого [4]; підняття індекса Гірша (h-індекса) тощо.

Отже, авторство та співавторство є важливими складниками наукових публікацій, проблеми яких потребують уваги. Наукове товариство та автори повинні розуміти значущість наукової добросовісності та етичних принципів для розвитку якісної науки в українському просторі.

Список використаних джерел:

1. Ізбаш О.О. Правове регулювання співавторства. *Актуальні проблеми політики*. 2014. №52. С. 343–352. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/-appol_2014_52_43.
2. Петрос О. М. Авторство в колективних наукових публікаціях: таксономія ролей, політика внесків та відповідальності. *International Scientific Journal of Universities and Leadership*. 2022. №13. С. 141–153. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/731662/1/188-Текст%20статті-341-2-10-20220820.pdf>.
3. Про авторське право і суміжні права: Закон України від 01.12.2022 р. № 2811-IX: станом на 15 квіт. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/-laws/show/2811-20#Text> (дата звернення: 15.11.2023).
4. Фіялка С.Б. Співавторство наукових статей у контексті академічної доброчесності. *Current issues of mass communication*. 2019. Iss. 26. С. 54–68.

Анастасія Гайдученко,
здобувачка бакалаврського рівня вищої освіти,
навчально-науковий інститут
філології та журналістики,
Житомирський державний університет
імені Івана Франка

Науковий керівник: **Валентина Титаренко,**
кандидат філологічних наук, доцент

НАЗВИ ПРИКРАС РУК У СТАРОУКРАЇНСЬКІЙ МОВІ

У роботі досліджено тематичну групу лексики, а саме назви прикрас рук, виявлені в словнику української мови XVI – першої половини XVII. Проаналізовано особливості побутування цих назв у сучасній українській мові.

Ключові слова: тематична група лексики, словник української мови XVI – першої половини XVII, прикраси, лексика.

Мовознавців давно цікавить походження назви прикрас. Цю тему досліджувало багато науковців – А. Сібрук, О. Косміна, Т. Бобер, Г. Березовська та інші. Найменування прикрас зафіксовано в словниках різних століть, зокрема в «Словнику староукраїнської мови XIV – XV ст.», «Словнику української мови XVI – першої половини XVII ст.», «Історичному словнику українського язика» Є. Тимченка, «Словнику української мови» Б. Грігченка.

Нижче проаналізуємо лексеми окресленої групи, виявлені в «Словнику української мови XVI – першої половини XVII ст.». Цей словник укладений на основі староукраїнських писемних пам'яток, котрі є важливим джерелом для вивчення історії української мови на різних рівнях. Самі українські писемні джерела відображають

діалектні особливості української мови на різних етапах її розвитку й свідчать про стійкість таких особливостей в українському мовленні протягом багатьох віків. Словник української мови XVI – I половини XVII ст. створювався на основі текстів з різних регіонів – Лемківщини, Закарпаття, Бойківщини, Наддністрянщини, Наддніпрянщини, Волині та Полісся. Це підтверджує існування текстів зі збереженими рисами південно-західного, північного та південно-східного діалектів староукраїнської мови [1].

Назва *браселикь* [4, вип. 3, с. 51] дійшла до нашого часу, проте зазнала незначних змін. Означає жіночу прикрасу для рук. Слово запозичено з французького *bracelet*, що виводиться від латинського *brachiale*, похідного від *bracchium* «рука», або від французького *bras* «рука», що походить від латинського *brācchium*, середньолатинського *bracium* [2, том 1, с. 246]. Лексема *браселикь* уживається в пам'ятках XVI–XVII ст. зі значенням «прикраса на руку»: «В котроу скрынце были уберы жоны моей: тканки браселики перловые ланцехъ золотьи» [4, с.51 том 3]. У сучасній мові збереглося без семантичних змін у формі *браслет* / *браслетик*.

Синонімічною є назва *запасте* / *запастье* [4, том 10, с. 174]. Це також браслет, який носили на кисті руки. Нині в українській мові ця назва уживається лише зі значенням «кисті руки, що прилягає до передпліччя, тобто зап'ясток» Назва є питомою, походить від праслов'янського *peŕti*, *ryno*, що споріднене з литовським *pinti* «плести, звивати» [2, том 2, с. 238]. Семантика «браслет» на сучасному етапі втрачена.

Наступний вид прикраси на руку *манеля* / *манелля*. Це браслет у вигляді обруча. Назва запозичена з польської мови від слова *manela* «браслет». Походить від старопольського *manela* «круговий орнамент, який носять на зап'ясті» [3].

У словнику української мови XVI – першої половини XVII ст. виявили назву для прикрашання пальців – *кольце* / *кольцо* / *колцо* / *кулце* – «прикраса у формі кола, яку одягали на палець» [4, том. 14, с. 201]. Походить від праслов'янського *kolo*, що означає «коло, круг», а також «колесо». У сучасній українській літературній мові та її діалектах слово збереглося, проте його можуть використовувати і в інших значення.

Отже, у словнику української мови XVI – першої половини XVII ст. ужито не дуже багато лексем на позначення прикрас рук (*браселик*, *запасте*, *манеля*, *кольцо*), котрі за походженням були питомі та запозичені; упродовж свого розвитку слова зазнавали різноманітних структурних та семантичних змін, а також процесу архаїзації.

Список використаних джерел:

1. Дидик-Меуш Г. Словник української мови XVI – першої половини XVII ст. у контексті української історичної діалектології. *Gwary Dzia*. 15. Львів, 2022. С. 47–58.

2. Етимологічний словник української мови: у 6 т. Київ: Наукова думка, 1985–2012.
3. Косміна О. Назви прикрас XI–XVIII століть (матеріали до термінологічного словника). *Народознавчі зошити*. 2018. №1. С. 254–268.
4. Словник української мови XVI – першої половини XVII ст.: у 17 т. Львів: Інститут українознавства імені І. Крип'якевича НАН України, 1994–2017.

Аделіна Гончарук,
*здобувачка магістерського рівня вищої освіти,
навчально-науковий інститут
філології та журналістики,
Житомирський державний університет
імені Івана Франка*

*Науковий керівник: Валентина Титаренко,
доктор філологічних наук, доцент*

ВПЛИВ РІВНЯ ФІНАНСОВОГО СТАНОВИЩА РОДИНИ НА ВИБІР МОВИ СТУДЕНТІВ м. ЖИТОМИРА

У тезах проаналізовано один із чинників, який впливає на вибір мови спілкування студента в повсякденному житті, зокрема рівень фінансового становища сім'ї мовця.

Ключові слова: *соціолінгвістика, рівень фінансового становища, суржик, функціонування мови, мовне середовище.*

У сучасному світі мовець усе частіше опиняється в ситуації вибору мови в білінгвальному або навіть полілінгвальному середовищі. Зрозуміло, що зазначена проблема зачіпає чимало психологічних, морально-етичних, історичних, соціологічних чи політичних аспектів, які залежать від зовнішніх та внутрішніх чинників, що спричиняють перемикавання з однієї мови на іншу залежно від різних умов [1, с. 68].

Дослідження формувалися на підставі того, як впливають на респондента в ситуації вибору мови такі чинники: місце народження, комунікативний простір батьків і друзів, мова навчання в школі та університеті, засоби масової інформації, рівень фінансового забезпечення та освіченості родини, усвідомлення мови як цінності. Опитування проводилося шляхом анкетування протягом 2023 навчального року.

Фінансове становище сім'ї як фактор впливу на вибір мови в Україні вивчався дуже мало, хоча в багатьох країнах світу такі розвідки є досить популярними, зокрема, коли вивчається питання мови корінних мешканців.

Російська мова функціонує в царині міжособистісного спілкування поза родинною та професійною цариною не через кількісну

перевагу росіян, а завдяки своїй комунікативній силі, яка робить її основною мовою урбанізованого суспільства. Серед факторів, що впливають на вибір мови респондентами, виділяються такі: вплив рідної мови, відповідність мовних норм, стать респондента і мова друзів. Проте для більш точного розуміння впливу міського середовища на вибір мови в різних царинах спілкування важливими є дослідження, які враховують освіту та фінанси родини, щоб краще зрозуміти тенденції вибору мови серед представників молоді.

Спостереження формувалися на основі того, як впливає на респондента в ситуації вибору мови такі чинники: місце народження, комунікативний простір батьків і друзів, мова навчання в школі та університеті, засоби масової інформації, рівень фінансового забезпечення та освіченості родини, усвідомлення мови як цінності. Опитування проводилося методом анкетування упродовж 2023 навчального року в трьох вищих навчальних закладах м. Житомира: Житомирський державний університет імені Івана Франка, Поліський національний університет, Державний університет «Житомирська політехніка». Опитувані студенти здобувають спеціальності різних напрямів. Загальна вибірка становить 243 осіб. Низка питань в анкеті розроблялася на основі досліджень Т. Ткачука, який вивчав матеріальний рівень забезпечення та грамотності родини як чинник, що впливає на вибір мови серед студентської молоді Вінницької області [1; 2].

Варто враховувати, що отримані анкетні дані не завжди можуть надавати об'єктивну інформацію щодо фінансового стану сім'ї молоді особи або кореляції цього стану з мовним вибором респондента. Деякі студенти можуть намагатися приховати реальну інформацію або надавати очікувані відповіді. Проте, виявлена нами тенденція уможливає більш ретельне дослідження за допомогою інших методів соціологічного дослідження, наприклад, інтерв'ю.

Серед опитаних 52,5% вважає, що їхнє матеріальне становище родини є в гарному стані, 35,6% є задоволеними, а 6,8% перебувають у поганому фінансовому стані та 5,1% у дуже поганому.

На питання «Чи є працевлаштованими Ваші батьки?» молодь дала такі відповіді: 57,6% – «обоє», 20,3% – «тільки мама», 11,9% – «тільки тато», 10,2% – «ніхто з батьків не працює».

На питання «Чи є у Вас фінансова можливість для того, щоб вдосконалювати свій рівень української мови (купувати книги, відвідувати приватні курси та інше)?» 47,5% обради відповідь «так», 27,1% – «не розуміє та не бачить у цьому потреби», 13,6% – «не мають такої можливості», а 11,9% – «дуже рідко мають такі можливості, але хотіли б частіше».

У відповідях на питання «Чи бувають моменти, коли фінансові обмеження впливають на Ваш вибір мови, наприклад, коли обираєте, які книги читати чи які розважальні послуги до вподо-би?», 32,2% зазначили варіант «Обираю завжди українською, на-

в'їть якщо потрібно заплатити б'їльше» та 32,2% «Нї, бо можу дозволити свої бажання незалежно вїд мови». Третинї «байдуже до цього», адже вони не надають значення тому, що потрібно обирати мову тих інформаційних продуктів, якї вони споживають. Серед опитуваних 5,1% обрали варіант «так, дуже часто (обираю дешеву пропозицію, нав'їть якщо це російською)».

У такий спосїб спостерїгаємо певне спїввїдношення рївня працевлаштування та фїнансового становища з вибором мови, що є досить таки логїчним. Переважно фїнансова грамотнїсть та майбутнє сприйняття освїченостї, працевлаштування бере свїй початок вїд батькїв. Часто ми можемо спостерїгати, як молодь хоче бути схожою на когось їз своїх рїдних у професїйному планї, адже вважають їх авторитетами.

Отже, тїсна взаємодїя такого чинника як рївень фїнансового становища та вїбїр мови спїлкування студентїв є до кїнця не дослїдженим, але простежуємо певний усе ж таки вплив, оскїльки деякї респонденти не можуть покращувати свїй рївень української мови через брак матерїальних можливостей. Цї результати дають поштовх до того, щоб продовжувати дослїдження саме цїєї взаємодїї за допомогою їнших методїв соціолїнгвїстики та додати до опитуваних респондентїв рїзновїкову категорїю.

Список використаних джерел:

1. Ткачук Т. До питання про мовну толерантнїсть (результати опитування, проведеного у Вїнницькїй областї). *Мова: класичне – модерне – постмодерне*. 2017. Вип. 3. С. 68–76.
2. Ткачук Т. Економїчний фактор впливу на вїбїр мови бїлінгвальних умовах (порївняльний аналіз двох опитувань, проведених у Вїнницї). *Українська мова*. 2019. №3. С. 124–132.

*Софія Грибович,
здобувачка магістерського рівня вищої освіти,
філологічний факультет,
Миколаївський національний університет
імені В.О. Сухомлинського*

*Науковий керівник: Лілія Рускуліс,
доктор педагогічних наук, професор*

ІНТЕРАКТИВИ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ЕЛЕКТИВНИХ КУРСІВ ДЛЯ СТУДЕНТІВ ФІЛОЛОГІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

Практика показує, що часто за межами навчального процесу залишається велика кількість мовного матеріалу, який є необхідним для всебічного розвитку майбутнього вчителя української мови. Для вирішення цієї проблеми в практику навчання ЗВО запроваджено елективні курси. У дослідженні розкрито основні аспекти взаємодії викладача зі студентами-філологами під час засвоєння зазначених курсів.

Ключові слова: елективні курси, інтерактиви, інформаційно-комп'ютерні технології, фронтенд, бекенд.

Якість організації навчального процесу є одним із критеріїв успішності розвитку ЗВО. Сьогодні система вищої освіти зазнає глобальних змін, які перш за все пов'язані з інтенсивним розвитком інформаційно-комп'ютерних технологій, а також їхнім активним запровадженням у навчальний процес закладів вищої освіти й у систему університетського управління [4]. Нові інформаційні технології дозволяють вирішити одну з головних проблем організації навчального процесу – планування розкладу занять.

Вибіркові дисципліни стали важливою частиною навчальних університетських програм по всьому світу. Аналіз усережжєвих ресурсів показує, що студенти можуть вибирати дисципліни будь-якого рівня в університетах різних країн. Навчальний план ЗВО охоплює вибіркові дисципліни (студенти мають можливість самостійно обирати із запропонованого переліку), які сприяють загальному розвитку здобувачів освіти й відповідають їхнім освітнім потребам. Крім того, можливість вибору стимулює постійне підвищення якості освіти, оновлення змісту й удосконалення структури освітнього процесу ЗВО.

Вибіркові дисципліни (англ. electives) є результатом розробленої концепції person-centered teaching (навчання, орієнтоване на особистість), яку в середині ХХ ст. систематизував американський психолог Карл Роджерс [1]. В її основі – активна участь студентів у формуванні своєї освітньої траєкторії, коли вони обирають, що вчити, як вчити та оцінюють свої знання. Під час руху цією траєкторією викладач стає провідником і фасилітатором, а не джерелом знань. Такий рух супроводжується постійним само-

аналізом викладача й тісною комунікацією зі студентом. Оцінка знань більше залежить від виконання різноманітних завдань і робіт, ніж від звичайного підсумкового контролю.

Оскільки для більшої кількості українських університетів електронний вибір дисциплін є дещо новим у порівнянні з європейськими закладами вищої освіти, то варто говорити, що український освітній простір знаходиться на початковому етапі розвитку, який відбувається не лише концептуально, але й технічно. Створення потрібних умов для оптимізації переліку вибіркових навчальних дисциплін сприятиме забезпеченню відповідності фахової підготовки в університетах вимогам національного ринку праці, змінам, що відбуваються в державі та світі [2].

Можемо констатувати, що запровадження сучаснішого й більш інтерактивного підходу щодо існуючих онлайн-систем вибіркових дисциплін значно полегшить цей процес для всіх його учасників. Здобувачі освіти зможуть із легкістю здійснити остаточний вибір, організовуючи свій освітній процес, а для викладачів – це зацікавлення в підвищенні навантажень за конкретними вибірковими дисциплінами.

Багато молодих дослідників розробляють ефективні інтерактиви, які є не лише допоміжними інструментами в роботі викладачів зі студентами, а й здійснюють взаємодію й розвиток міжособистісних навичок та умінь у молоді.

Наведемо приклад індивідуального дослідницького проєкту студента IV курсу КПІ ім. І. Сікорського [3], який дослідив мінімально життєздатний продукт інформаційної системи для вибіркових дисциплін будь-якого фаху (у т.ч. філологічного). Студент розробив структурну схему з декомпозицією, функціональну схему та схему бази даних. Програмна розробка системи здійснювалася за допомогою мов програмування JavaScript та Node.js. У фронтенд частині системи використовувалися бібліотеки React, Redux та Tailwind. У бекенд частині системи використовувалось backend-as-service рішення від Google-Firebase.

Фронтенд і бекенд – це як сцена та залаштулки веб-додатку. Фронтендери розробляють інтерфейси, вивчаючи та враховуючи досвід користувача (UX), а бекенд-програмісти створюють «внутрішню частину» сервісу, яка працює без участі користувача [5].

Тож доступ до розробленої інформаційної системи можна отримати з будь-якого пристрою, що має веб-браузер і підключення до мережі Інтернет.

Отже, можемо говорити, що інтерактиви під час вивчення елективних курсів є обов'язковою та незамінною частиною освітнього процесу.

Список використаних джерел:

1. Вибіркові дисципліни. Матеріал з Wikisitet. URL: <http://wiki.nuwm.edu.ua/index.php> (дата звернення: 13.11.2023).

2. Дистанційне навчання у закладах вищої освіти: ризики та перспективи розвитку. URL: <https://nubip.edu.ua/node/100736> (дата звернення: 13.11.2023).
3. Індивідуальний дослідницький проект на тему: «Інформаційна система для вибіркового дисципліни». URL: https://ela.kpi.ua/bitstream/123456789/57662/1/Novak_bakalavr.pdf.
4. Сервіс автоматизованого запису на вибіркові дисципліни. URL: <http://surl.li/ncufi> (дата звернення: 12.11.2023).
5. Чим відрізняється фронтенд і бекенд? Що обрати? URL: <http://surl.li/ncufn> (дата звернення: 13.11.2023).

Марта Григорів,
*здобувачка магістерського рівня вищої освіти,
факультет філології, Прикарпатський національний
університет імені Василя Стефаника*
Науковий керівник: **Олексій Воробець,**
кандидат філологічних наук, доцент

ЛЕКСИКА ТА ФРАЗЕМІКА РОМАНУ СТЕФАНА ЖЕРОМСЬКОГО «LUDZIE BEZDOMNI» НА ПОЗНАЧЕННЯ ПОЗИТИВНИХ РИС ЛЮДИНИ

Стаття аналізує особливості лексичного та фразеологічного складника роману Степана Жеромського з погляду відображення позитивних рис людського характеру. Дослідження спрямоване на виявлення та аналіз уживання словесних засобів для передачі позитивних ознак персонажів та їх моральних якостей у творі.

Ключові слова: *лексика, фраземіка, позитивні риси, моральні якості, роман.*

У сучасному літературознавстві велика увага приділяється аналізу мовних засобів, які автори використовують для вираження глибоких психологічних рис та характерів персонажів. Одним із цікавих об'єктів дослідження є роман «Ludzie bezdomni» Стефана Жеромського, який знаменитий своєю живописною лексикою та фраземікою. Стаття спрямована на вивчення того, яким чином автор використовує мовні засоби для позначення позитивних рис людини у даному творі.

Метою даного дослідження є охарактеризування лексики та фраземіки роману «Ludzie bezdomni» Степана Жеромського на позначення позитивних рис людини.

Важливою рисою художності романів Стефана Жеромського є ліризм оповіді, який проявляється у вживанні емоційно забарвленої лексики та в особливих художніх тропях, що вводяться в описи. Стиль «rich speaking». У творі це видно у збірці послідовних прикметників та іменників, епітетів, порівнянь і метафор. Автор

«Ludzie bezdomni» використав численні стилистичні фігури, що посилюють зміст: потрійний епітет, часті повтори та багатоступінні метафоричні конструкції. Деякі частини роману також сильно ритмізовані, епічна поезія стає схожою на ліричну. Текст роману також містить еліпси, які відображають зависання голосу та створюють атмосферу невизначеності.

Роман насичений неологізмами та фраземікою, яка є актуальною для дослідження в даній роботі.

Дослідження вже проведені в цій сфері надають важливу базу для розуміння впливу мовних засобів на уявлення читача про позитивні риси людини в даному творі.

Варто звернути увагу і на деякі невіршені аспекти в цьому дослідженні. Наприклад, деякі аспекти фразеології та їхній внесок у позначення позитивних рисів героїв можуть залишатися поза увагою. Також, доцільно врахувати можливі варіації сприйняття мовних засобів читачами з різних культурних та лінгвістичних контекстів.

Наявність неологізмів у творчості Стефана Жеромського є постійною проблемою для дослідників. Їх висновки явно суперечать тому, що сам автор сказав і написав про походження деяких слів, які він використав. Стверджуючи, що він свідомо не створював жодного неологізму, він навіть джерела, з яких узяв слова, і виявив людей, яким завдячує своїми лексикографічними відкриттями.

Справжня лінгвістична інновація Жеромського полягає не в чисельному розширенні репертуару імен, а в тому, щоб глибоко проникнути в існуючі ресурси мови та піддати їх освіжаючим семантичним обробкам. Перелік слів, які Жеромський вживає в зовсім інших значеннях, аніж ті, що підтверджені в Словнику В. Дорошевського, дуже довгий: порogi, хвилі, небуття, повітря, видима кімната, вир, темна кімната, ліжко, неф, глушина, район, мушля, вакуум, безодня, простори, сніги, лахміття (ночі), аудиторія, привид.

Стефан Жеромський у своєму романі «Ludzie bezdomni» показав картину життя людей, які матеріально та духовно бездомні, тому зміст назви неоднозначний. Назва роману також говорить про безпритульність у переносному чи метафізичному сенсі. Герої роману постають тут не як окремі особи, а є лише її представниками.

У романі «Бездомні» акцент переноситься з національної на соціальну ідею. Завдяки образу Томаша Юдима роман Жеромського став «євангелієм польської інтелігенції» [3, с. 127].

Незважаючи на те, що Жеромський через роздуми головного героя роману співчуває бідним людям, задавленим непосильною, шкідливою для здоров'я працею, проте відзначає їх внутрішню непорядність, злі вчинки і безпринципність [1, с. 311-312]. Таким чином, письменник вказує на те, що матеріально добре забезпечені і малозабезпечені люди страждають на схожі моральні захворювання, а антисанітарія, що панує в кварталах бідних людей, є лише зриме відображення відсутності в людях духовної чистоти.

Завдяки цьому роману Стефан Жеромський став авторитетом для своїх сучасників, адже безпосередньо вплинув на спосіб думок і життя молоді початку ХХ ст. С. Познер влучно зазначив: «Безпритульні. Сьогоднішнє покоління не розуміє, не може зрозуміти, яке враження викликав цей роман. Це була не просто гарна, чудова книга. Це було Євангеліє, буквально «Благовіщення Доброї Новини!» [2, с. 270]. Таким чином, в статті обґрунтовано тезу, що роман Стефана Жеромського «Бездомні» є прикладом моралістичної літератури. Він дає нам зрозуміти, що кожна людина несе особисту відповідальність за зло у світі. Він не спрямовує, лише змушує замислитися над поняттям людських провин та зробити відповідні висновки.

Список використаних джерел:

1. Eile S. Stefan Żeromski and the Crisis of Polish Nationalism. In: Pynsent, R.B. (eds) *The Literature of Nationalism. Studies in Russia and East Europe*. Palgrave Macmillan, London. 1996. URL: https://doi.org/10.1007/978-1-349-24685-4_5
2. Kryszak Janusz. Na odnowienie doktoratu Profesora Artura Hutnikiewicza 2 czerwca 1998.
3. Zalewska Agata. *Legenda i lektura: O «Dziejach grzechu» Stefana Żeromskiego*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Sub Lupa, 2016.

*Яніна Гуменюк,
здобувачка магістерського рівня вищої освіти,
гуманітарно-педагогічний факультет,
Хмельницький національний університет
Науковий керівник: Михайло Торчинський,
доктор філологічних наук, професор*

ТРИКОМПОНЕНТНА БУДОВА РОДУ ІМЕННИКА В «ГРАМАТИЦІ СЛОВ'ЯНСЬКІЙ» ІВАНА УЖЕВИЧА ТА «ГРАММАТИЦІ ЯЗЫКА СЛАВЕНОРУСКОГО» ІВАНА МОГИЛЬНИЦЬКОГО

У розвідці проаналізовано категорію роду іменника на матеріалах найдавніших граматики української мови: «Граматики слов'янської» Івана Ужевича та «Граматики язика славеноруского» Івана Могильницького. Висвітлено принципи розмежування роду іменника в давніх граmaticах української літературної мови.

Ключові слова: *граматика, граматична категорія, діахронія, іменник, рід, субстантив.*

Іменник – це повнозначна частина мови, що об'єднує слова з предметним значенням, відповідає на питання хто?. що?, має граматичну категорію роду, відмінюється за відмінками і числами, може виступати будь-яким членом речення і утворюється різ-

ними способами деривації. Термін «іменник» уперше вжив Омелян Партицький у 70-х роках XIX ст.

Український іменник розвинув типову для всіх слов'янських мов систему лексико-граматичних та граматичних категорій, серед яких особливе місце посідає категорія роду, яка в процесі свого становлення на українському мовному ґрунті набула низки самобутніх рис.

Рід як граматична категорія іменника став основою для досліджень багатьох граматистів, наприклад: І. Вихованця, К. Городенської, В. Горпинича, А. Мойсієнка, О. Потебні та ін.

Незважаючи на значну кількість описів граматичної категорії роду в контексті іменника, ще не здійснено комплексного дослідження категорії роду субстантиву, зокрема на основі граматик Івана Ужєвича та Івана Могильницького, що й зумовлює актуальність теми нашої розвідки.

Метою роботи є аналіз категорії роду іменника на матеріалах «Граматики слов'янської» Івана Ужєвича та «Граматики языка славеноруского» Івана Могильницького.

Достеменно невідомо, в якій писемній пам'ятці вперше було засвідчено категорію роду, але, вже починаючи з кінця XVI століття, знаходимо граматики, в яких серед категорій «імені» (що відповідає сучасному іменникові) зафіксований також рід.

Наприкінці першої половини XVII століття виходить друком двома рукописами (паризьким та арраським) «Грамматика слов'янська» Івана Ужєвича [3], в якій вперше фіксується трикомпонентна будова категорії роду іменника.

Частина мови, що виступає в І. Ужєвича під назвою *ім'я*, охоплює, за сучасною класифікацією, прикметники й іменники. Її характеристика в паризькому рукописі розпочинається з прикметників, в арраському – з іменників, і розглядаються в ній граматичні категорії роду, числа і відмінка, причому їхній аналіз здійснюється з позицій властивих їм форм [1].

Виділяються в граматиці з родовими закінченнями й субстантивні прикметники: *крайчий* – той, що ріже хліб для столу володаря; *торговец* – мито за продані речі; *братоваА* – братова жінка, хоч, звичайно, без уживання цього терміна; вони виступають там під назвою іменники загальні (Nomina Apellatus) та прикметники чол. р. на -ъ, жін.р. на -а і середн. р. на -о, що «утворилися від власних і загальних іменників»: *Стефановъ, Стефонова, Стефаново, воеводинъ, воеводина, воеводино* [3]. Категорія роду імені пов'язується у граматиці з їхніми закінченнями. Саме такий підхід уперше зумовив диференціацію в ній загальної граматичної категорії роду на три: рід чоловічий, жіночий і середній.

Новим етапом у формуванні тричленної категорії роду іменника субстантиву є граматики XIX століття, які представлені у нашій розвідці «Грамматикою языка славеноруского» Івана Моги-

льницького (1823 р.). Щодо цієї праці, то через причини політичного й економічного характеру ця граматики за життя автора так і не була надрукована, але рукопис її був добре відомий галицьким інтелігентам.

У другій частині граматики в межах розгляду іменника знаходимо інформацію щодо категорії роду. Автор виділяє три роди – «*мужескій, женскій і средній*», вважаючи, що «знаком роду є народный звичай, та що сей знак не все певний і ясний, тому наводять певніші знаки: *«поль, окончене і склонене»* [2, с. 21]. На відміну від граматики Ужевича, в якій відсутній граматичний коментар, на нього натрапляємо в праці І. Могильницького. У цьому коментарі мовознавець згадує про критерії розмежування родів: семантичний, граматичний та синтаксичний.

Таким чином, категорія роду українського іменника пройшла тривалий період свого становлення, який позначено перетворенням семантико-синтаксичного типу індоєвропейської мови на номінативний. Трикомпонентна родова будова іменника почала розвиватися ще у другій половині XVII століття, починаючи з граматики Івана Ужевича, свого завершеного розвитку досягла у XIX столітті, коли граматики української мови поступово починає унормовуватися: з'являються перші граматичні коментарі, розробляються три критерії визначення роду: граматичний, семантичний та сполучуваності слів (тобто синтаксичний), які граматики XIX століття не розділяють окремо, а розмежовують роди за одним принципом крізь призму іншого.

Список використаних джерел:

1. Білодід І., Кудрицький Є. Іван Ужевич і його граматики. URL: <http://litopys.org.ua/uzhgram/uzp02.htm> (дата звернення: 23.10.2023).
2. Возняк М. Галицькі граматики української мови першої половини XIX ст. Львів: Друкарня Наукового товариства ім. Т. Шевченка, 1911. 333 с.
3. Ужевич І. Граматики слов'янська. Арраський рукопис (1645). *Пам'ятки української мови XVII ст.* Київ, 1970. 86 с.

Діана Дидко,
здобувачка магістерського рівня вищої освіти,
навчально-науковий інститут
української філології та журналістики,
Кам'янець-Подільський національний
університет імені Івана Огієнка
Науковий керівник: Наталія Коваленко,
доктор філологічних наук, доцент

НАЗВИ ДЕРЕВ У ФРАЗЕОЛОГІЗМАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

У статті проаналізовано особливості фразеологізмів українських говірок із компонентами-дендронімами дуб і береза.

Ключові слова: фразеологічна одиниця, лексема, діалектне мовлення, дуб, береза.

Життя людини тісно пов'язане з природно-географічним середовищем. Особливості національного світосприйняття та світобачення, відбиті в мові, частково можуть бути пояснені природними чинниками. Фразеологізм, як і всякий мовний знак, номінуючи певну ділянку, фрагмент позамовного світу, репрезентує й інформацію щодо аспектів пізнання його елементів людиною [4, с. 86], а природа, представлена у фразеологічних одиницях, є універсальною та має своєрідне національне сприйняття.

Питання семантики рослинних символів привертало увагу багатьох науковців. Учені розглядають назви рослин як предмет міфологічного світобачення (В. Скуратівський, В. Жайворонок та ін.); вивчають фразеологізми з флористичними компонентами, аналізують їхнє символічне значення (А. Дяченко, О. Левченко, А. Скрипник, Д. Ужченко, Н. Коваленко та ін.), але все ж комплексного дослідження фразем із компонентами-дендронімами досі не здійснено.

У пропонованій розвідці проаналізуємо особливості вживання фразеологізмів із компонентами *дуб і береза* крізь призму українського менталітету, визначимо символічне значення.

Зауважимо, що в етнокультурі слов'ян *дуб* займав особливе місце. Фізичні властивості цього дерева виділяють його серед інших і мають символічне значення. Як колись, так і тепер цінують тверду деревину дуба, з якої можна виготовляти якісні предмети побуту, меблі, робити підлогу. Дерево багате на народну символіку: виступає символом світового прадерева, гордості, сили та могутності, здоров'я та довговічності [2, с. 202]: *здоровий як дуб, міцний як дуб, високий як дуб*. У народних піснях символізує чоловіка, парубка, козака: *«Ой у полі дубочок зелененький, Отож мій батенько рідненький»* [2, с. 204].

Українська фразеологія також багата на фраземи з компонентом *дуб*: розумово обмежену, повільно мислячу людину українці асоціюють з дубом – *дубова голова* [ФСУМ, с. 183], *дуб дубом*

[ФСГЖ, с. 62], *йак з дуба впаї* [1, с. 91], тобто твердість і міцність деревини дуба порівнюється із нешвидкими розумовими процесами в мозку. Фразеологізми *впасти з дуба та берези* [ФСГЖ, с. 62], *плести (правити) смаленого дуба* [ФСГЖ, с. 63], *з дуба на кактус* [ФСГЖ, с. 63] мають значення «сказати (зробити) дурницю», а фразеологізм *каже, йак до дуба їйаж* [1, с. 91] вживають із протилежним значенням «гарно і доречно говорити» [1, с. 91]. Дерево також пов'язане з поховальним обрядом: *колись померлих ховали в зрізаних стовбурах дубів* [4, с. 89]. Такий звичай знайшов відображення у фраземах *дати дуба* [ФСУМ, с. 221], *врізати дуба* [ФСГЖ, с. 62], *піти під дуби* [ФСГЖ, с. 63].

В українській культурі поряд із *дубом*, який символізує чоловіка, виступає *береза*, яка втілює образ дівчини, що можливо пов'язане з кольором стовбура (білий – символ невинності та чистоти; у народній творчості уособлює кохання: «Зелений дубе, зелений дубе, чи не жаль тобі буде, Як твою милу, березу білу, та вирубають люди?» [2, с. 34]; символізує тугу, горе, печаль (своїми похилими вітами): «Зеленая березонько, чого похилилася, молодая дівчинонька, чого зажурилась?» [2, с. 35].

У фразеології дерево втрачає це символічне значення і продукує негативну модальність. Компонент *береза* виступає символом покарання. Із цим значенням у фразеологізмах вживають прикметник *березовий*: *дати березової припарки* [ФСУМ, с. 221], *почесати березовим віником* [ФСУМ, с. 685], *частувати березовою кашею* [ФСУМ, с. 945], *березова каша* [1, с. 96], *накормити березової кашою* [1, с. 96], *березової каші з їсти (покуштувати)* [ФСГЖ, с. 80], *вспити березової каші* [ФСГЖ, с. 80]. Значення цього фразеологізму сформувалося під впливом того факту, що раніше у школах використовували березові різки для покарання учнів. Б. Грінченко у своєму словнику зазначає, що прикметник *березовий* «какъ эпитетъ при нѣкоторыхъ сущ. означаеть: розги: *березовим пером виписувати, березової дати припарки, уже не їсть березової каші*» [3, I, с. 52].

Отже, фразеологізми з компонентом-дендронімом – важливий складник образного мовлення українців. Вони відбивають особливості мислення та менталітету народу, втілюють звичаї, традиції, символізують певні реалії навколишньої дійсності. Кожна лексема викликає у мовця ряд асоціацій: дуб – стійкість, міцність, береза – чистота та ін., а в поєднанні з іншими словами у стійких виразах виступають з іншою семантикою.

Умовні скорочення джерел:

ФСГЖ – Добролюбова Г. Фразеологічний словник говірок Житомирщини. Житомир: Вид-во «Волинь», 2010. 404 с.

ФСУМ – Фразеологічний словник української мови: в 2 кн. / уклад. В.М. Білоніженко. Київ: Наукова думка, 1993.

Список використаних джерел:

1. Аркушин Г. Сказав, як два зв'язав: Народні вислови із Західного Полісся і західної частини Волині. Люблін-Луцьк, 2003. 178 с.
2. Жайворонок В.В. Знаки української етнокультури: Словник-довідник. Київ: Довіра, 2006. 703 с.
3. Словарь української мови: в 4-х т. / за ред. Б.Д. Грінченка. Київ, 1958.
4. Філь Г.О. Компоненти-дендроніми в структурі фразеологічних одиниць української мови як етнокультурні маркери мовної картини світу. *Рідне слово в етнокультурному вимірі*: зб. наук. праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Дрогобич: Посвіт, 2014. С. 86–92.

Ауріка Доброуменко,
*здобувачка магістерського рівня вищої освіти,
навчально-науковий інститут
гуманітарних та соціальних наук,
Національний технічний університет
«Дніпровська політехніка»*
Науковий керівник: Ксенія Тараненко,
кандидат філологічних наук, доцент

СПЕЦИФІКА ПРИСЛІВНИКІВ В ОПОВІДАННІ В. ПІДМОГИЛЬНОГО «ПРОБЛЕМА ХЛІБА»

Проаналізовано семантичні та морфологічні особливості прислівників в оповідання В. Підмогильного «Проблема хліба». Розмежовані літературні загальноживані та діалектні прислівникові форми.

Ключові слова: прислівник, літературна норма, діалектна форма, В. Підмогильний.

Аналіз лексем, що належать до лексико-граматичного класу прислівників, у творах В. Підмогильного засвідчує широке використання як літературних, так і діалектних форм. Фіксація та докладний аналіз семантичних та морфологічних характеристик літературних та діалектних форм прислівників у творчості письменників ХХ століття вбачається актуальним та потрібним напрямом сучасного українського мовознавства.

Проблема класифікації прислівників за значенням порушувалась у працях багатьох мовознавців. Переважна більшість дослідників традиційно виділяє дві лексико-семантичні групи прислівників: означальні та обставинні, та всі вони представлені у творах В. Підмогильного.

Обставинні прислівники вказують на різні обставини, за яких відбувається та чи та дія: місце, час, причину, мету. Обставинні прислівники поділяють на чотири групи:

- прислівники часу характеризують дію за часовими відношеннями і відповідають на питання коли? відколи? як довго? доки? (тепер, колись, віддавна, щороку, завжди). Наприклад: «А добути ще щось так важко тепер, що мені, справді, шкода часу» [1, с. 156].
- прислівники місця характеризують дію за просторовими відношеннями і відповідають на питання де? куди? звідки? (угорі, вниз, здалеку, праворуч). Наприклад: «Вона старанно загорнула їх у хусточку, пов'язала їх стьождою й поклала в першу шухляду комода в куток ліворуч» [1, с. 158].
- прислівники причини виражають причину дії і відповідають на питання чому? через що? з якої причини? (зопау, згарячу, здуру, знічев'я).
- прислівники мети виражають мету дії і відповідають на питання для чого? навіщо? нащо? з якою метою? (умисне, наперекір, напоказ).

Означальні прислівники характеризують якість дії, ознаки предмета. Серед них виділяють такі семантичні підгрупи:

- *якісно-означальні*, що вказують на якісну ознаку іншої ознаки – процесуальної або статичної – і мають форми ступенів порівняння (*весело, смішно, легко* та ін.). Наприклад: «Було холодно, і я не шкодував, що взяв пальто» [1, с. 169].
- *кількісно-означальні*, які означають міру або ступінь вияву ознаки, характер її інтенсивності (*дуже, ледве, надто* і т. ін.). Наприклад: «Бачивши страви, що варилися, я ще дужче захотів їсти» [1, с. 160].
- *прислівники способу дії*, що вказують на спільне чи роздільне виконання дії (разом, пішки, вроздріб тощо).
- *порівняльно-уподібнювальні* прислівники (*по-нашому, по-вашому, по-своєму, по-осінньому та ін.*).

У творах В. Підмогильного також знаходимо забуті та рідко-вживані наразі прислівники:

- *допіру* – тільки що, щойно: «Допіру повернувся з гулянок» [1, с. 156].
- *задурно* – безплатно, даром: «Вона призналася, що не дивується з моєї одмови, бо я можу й задурно дістати потрібне» [1, с. 156].
- *обабіч* – з обох боків; на обидва боки: «Я йшов, а обабіч вулиці розсілися велетенські стоокі жаби» [1, с. 156].
- *щораз* – кожен раз, кожного разу: «Цілісінький день обмірковував справу з спекуляцією й щораз натрапляв на перешкоди» [1, с. 158].

Отже, вживання обставинних та означальних прислівників дозволяє увиразнити мовлення, додаючи різноманітність в спосо-

бах вираження обставин та якостей описуваних дій. Рідковживані чи діалектні форми прислівників додають до висловлення новий смисловий відтінок, надаючи характеристику дії чи стану.

Список використаних джерел:

1. Підмогильний В. Проблема хліба. Збірка. Київ: Маса, 1927

Вікторія Дорога,

*здобувачка магістерського рівня вищої освіти,
навчально-науковий інститут
української філології та журналістики,
Кам'янець-Подільський національний
університет імені Івана Огієнка*

*Науковий керівник: Анжеліка Попович,
доктор педагогічних наук, доцент*

ОСОБЛИВОСТІ ВИВЧЕННЯ ТЕМИ «СПІЛКУВАННЯ» НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В 5 КЛАСІ ЗА МОДЕЛЬНИМИ ПРОГРАМАМИ

Проаналізовано особливості вивчення теми «Спілкування» на уроках української мови в 5 класі за модельними програмами.

Ключові слова: *модельні програми, спілкування, урок української мови.*

Сьогодні спілкування – ключова навичка для здобувачів загальної середньої освіти. Вивчення теми «Спілкування» на уроках української мови набуває важливого значення. Це не лише про засвоєння граматичних конструкцій чи лексичного багатства мови, але й про формування в учнів спектру комунікативних навичок та вмінь, які є визначальними в їхньому житті.

На перший погляд здається, що мовленнєва діяльність – це звичайний складник нашого повсякденного існування. Однак, вивчаючи «Спілкування» на уроках української мови, ми розкриваємо розмаїтий світ, де кожен вислів, кожен образ, кожне слово має вагоме значення й потенційний вплив на оточення. Вміння виражати власні думки зрозуміло та переконливо, а також правильно реагувати на висловлення інших стає основою для формування в учнів навичок ефективного спілкування.

У 5 класі формується фундамент мовленнєвої культури. Школярі, перебуваючи на етапі активного розвитку, легко адаптуються до нових знань і вмінь. Тому вивчення цієї теми є ключовим для набуття мовленнєвої компетентності та формування в учнів усвідомлення мовної реальності.

Необхідно враховувати, що в учнів 5 класу формується особистість. Засвоєння елементів спілкування має сприяти їхньому

соціальному розвитку. Розуміння значущості взаємодії, етики спілкування й культури вираження власної думки допомагає не лише розвитку лінгвістичних, але й соціальних компетентностей, які є необхідним елементом для успішного взаємодії в колективі та суспільстві загалом.

Вивчення теми «Спілкування» на уроках української мови в 5 класі за модельними програмами важливе для формування комунікативних навичок та розвитку мовленнєвої компетентності учнів. Ця тема спрямована не лише на вивчення мови, а й на розвиток учнів як особистостей, здатних ефективно спілкуватися в різних мовленнєвих ситуаціях [1; 2].

Орієнтування на комунікативність визначає розвиток навичок висловлювання власних думок, чіткого й переконливого висловлення ідей. Мовленнєва культура формує загальні вміння виразно, чітко та ввічливо висловлювати свої думки, дотримуючись мовних норм.

Модельні програми акцентують на використанні інтерактивних технологій, що підвищує зацікавленість учнів. Рольові ігри й дискусії сприяють практичному застосуванню знань, розвиваючи навички ефективного спілкування. Учні набувають умінь ефективно взаємодіяти в групах, використовуючи мовні засоби для досягнення максимальної ефективності комунікації.

Основний акцент в модельних програмах зроблено на вивчення різних жанрів мовлення. У сучасних соціокультурних умовах особливо важливим є розуміння та використання різноманітних жанрів: компліменти, лестощі, похвали; прохання, умовляння, благання, пропозиції; запрошення; згоди, відмови; вибачення; подяки; привітання, SMS-повідомлення; відповіді на уроці, розгорнуті відповіді, словникові статті, есе, дописи в соціальних мережах, коментарі, поради, електронні листи, оголошення, втішання.

У програмах ураховано такі критерії добору жанрів, як комунікативна значущість та відповідність віковим особливостям учнів. Вивчення теми «Спілкування» на уроках української мови в 5 класі за модельними програмами створює унікальні можливості для розвитку мовленнєвих та комунікативних навичок учнів. Ця тема, яка визначається не лише як засіб опанування мови, а й як ключовий елемент соціально-культурного розвитку учнів, має важливе значення у їхньому формуванні як активних громадян сучасного суспільства.

На уроках із засвоєння аспектів спілкуванню учні не лише отримують технічні навички ефективного висловлювання, але й активно взаємодіють у різноманітних комунікативних вправах. Модельні програми враховують навчальні стилі та індивідуальні особливості учнів, надаючи можливість кожному розвиватися відповідно до своїх потреб та здібностей.

Важливим аспектом є використання інтерактивних технологій, що робить уроки більш захоплюючими, підтримує учнів у вивченні мовленнєвих аспектів у сучасному інформаційному середовищі.

Комплексний підхід до вивчення теми «Спілкування» в 5 класі сприяє вихованню учнів, які не лише володіють високим рівнем мовленнєвої грамотності, але й здатні ефективно взаємодіяти та виражати свої думки в різноманітних сферах життя. Така підготовка створює міцний фундамент для подальшого освітнього розвитку учнів і формує активні особистості.

Список використаних джерел:

1. Голуб Н.Б., Горошкіна О.М. Українська мова. 5-6 класи: модельна навчальна програма для закладів загальної середньої освіти. Київ, 2021. 53 с. URL: <https://cutt.ly/eQ7kmxv>
2. Попович А. Особливості модельних навчальних програм з української мови для 5–6 класів. *Проблеми сучасного підручника*. 2021. №27. С. 195–204.

***Олена Дубравська,**
здобувачка бакалаврського рівня вищої освіти,
навчально-науковий інститут
філології та журналістики,
Житомирський державний університет
імені Івана Франка
Науковий керівник: **Валентина Титаренко,**
кандидат філологічних наук, доцент*

ФУНКЦІОНУВАННЯ ТЕРМІНОЛОГІЧНОЇ ЛЕКСИКИ В ПОЕТИЧНІЙ ЗБІРЦІ «СКРИПНИКІВКА» СЕРГІЯ ЖАДАНА

У роботі досліджено термінолексику в поетичній збірці «Скрипниківка» С. Жадана. Здійснено класифікацію термінів відповідно до їх тематики. Проаналізовано стилістичні функції використання аналізованих слів у поетичних творах творця.

Ключові слова: *Сергій Жадан, поезія, термінолексика, термін, поетична мова, стилістична функція.*

Часто в художньому мовленні терміни вживаються в нетипових контекстах, набуваючи нових або додаткових значень. У мові художнього твору понятійний зміст терміна набуває емоційно-експресивного забарвлення, унаслідок чого він втрачає свої основні ознаки [2, с. 11].

Термін – це слово або словосполучення, що використовується для точного вираження поняття в певній галузі знань – науці, мистецтві, політиці, техніці тощо. Такі слова мають конкретне визначення, вони позбавлені емоційно-експресивного забарвлення, є односторонніми та не мають синонімів у межах однієї науки [1, с. 71].

Поезії Сергія Жадана багаті на різноманітну термінологію: загальнонаукова, військова, релігійна, політична, фізична, хімічна, медична, географічна, філологічна, літературна, музична тощо.

Автор використовує загальнонаукові терміни в несподіваних метафоричних поєднаннях, через що вони стають специфічним засобом поетичного мовлення автора: «*І ти, що так звично покладалась на час, на його здатність ламати **структуру** любові*» [3, с. 82].

Проте чимало термінів, що трапляються в збірці, належать до конкретної галузі або науки. У такий спосіб проведений аналіз поетичних творів дозволяє класифікувати найуживанішу термінологію Сергія Жадана на такі групи:

- а) військова царина: *оборона, бій, наступ, обійма, війна, бойовий прапор, поразка, набій, зброя, військо, боронити, калаш, поле бою, бійці, армійський* («*Але ще осінь, ще ведуть **бої** за місто, до останнього **набою***» [3, с. 46]);
- б) музика та мистецтво: *спів, хорист, вірш, театральна зала, декламація, диригент, музика, танець, кабарецькі танці, пластика, лінійний ритм, рояль, вистава, актор, рухи, поезія, фортепіанний концерт* («*Обступає **акторів**, що відтворюють своїми **руками кабарецькі танці** агонії*» [3, с. 86]);
- в) релігія: *янгол, мученики, місяць, вічне спасіння, царство боже, церква, священник, бог, книжники, християни, Єрусалим, демон, євангеліє, біс* («*Як можливість показати на прикладі **ангелів** та **бісів** механізм народження любові, структуру її появи, логіку її постання в повітрі*» [3, с. 114]);
- г) залізниця: *вагон, колія, вокзал, залізнична колія, перон, потяг, станція, плацкарт* («*Я пам'ятаю це місто в червні, я пам'ятаю які невичерпні п'ята **колія**, третій **перон***» [3, с. 25]);
- д) географія: *ландшафт, горизонталь, схил, вугілля, низина, піщані пустини, яма, гіпс, вирви, поле, континентально помірний, степ, пагорб, улоговина, циклонний вітер* («*І хай летить **циклонний, перемінний, холодний вітер**, що назавжди став ще одним ученням і умінням*» [3, с. 105]);
- е) фізика: *сигнал, оптика, перспектива, акустика* («***Оптика** птаха, що потрапляє в повітряний потік*» [3, с. 21]) та інші.

Найбільше знаходимо саме мовознавчих та літературних термінів: *фонетика, вірш, мова, рима, клична форма, поет, ритміка, слово, розділовий знак, нарис, дикція, літера, силабіка, правопис, класичні романи, діалект, метафора, перехресне римування, іронія, письменник, поезія, елегія* («*А працює це так: бувають часи, коли **словники** доповнюються **лексикою** мовчання, коли важливими є не лише **розділові знаки**, але й **паузи в диханні***» [3, с. 103]).

Сама назва збірки стає логічним поясненням чому ця група термінів є найчисленнішою. Скрипниківка – це правопис української мови, що був ухвалений у 1928 році. Та й сам автор комен-

тує назву збірки в одному з інтерв'ю: «Назва з'явилася вже після того, як вірші були написані, тому що відразу впадало в око, що збірка вийшла передусім про мову. Мова, мабуть, є головним героєм, головним символом, головною метафорою» [4].

Отже, Сергій Жадан активно використовує різноманітну термінологічну лексику. Окрім загальнонаукових, у збірці можна виділити терміни різних царин. Найбільше вдалося виявити термінів з філологічної царини. Використання письменником такого розмаїття термінолексики підкреслює його всебічний розвиток та інтелект і є індивідуальною характерною рисою поетичної мови.

Список використаних джерел:

1. Баркасі В.В., Каленюк С.О., Коваленко О.В. Словник лінгвістичних термінів для студентів філологічних факультетів / за ред. С.О. Каленюк. Миколаїв, 2017. 192 с.
2. Біленко Т.Г. Функціонування термінів у творах українських поетів XIX–XX ст. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер. Філологія*. Одеса, 2019. №42. Том 1. С. 10–13.
3. Жадан С. В. Скрипниківка. Чернівці: Meridian Czernowitz, 2023. 144 с.
4. «Скрипниківка» – метафора змін, яких набуває наша мова: інтерв'ю Сергія Жадана про нову збірку поезії. *Суспільне Культура*: веб-сайт. URL: <https://suspiilne.media/561757-skripnikivka-metafora-zmin-akih-nabuvae-nasa-mova-intervu-sergia-zadana-pro-novu-zbirku-poezii/> (дата звернення: 22.10.2023).

Марія Желізняк,

*здобувачка магістерського рівня вищої освіти,
навчально-науковий інститут
української філології та журналістики,
Кам'янець-Подільський національний
університет імені Івана Огієнка*

*Науковий керівник: **Наталія Коваленко,**
доктор філологічних наук, доцент*

АДВЕРБІАЛЬНІ ФРАЗЕМИ У ТВОРЧОСТІ СУЧАСНИХ ПОДІЛЬСЬКИХ ПИСЬМЕННИКІВ

У статті досліджено адвербіальні фраземи кількісно-обставинної і якісно-обставинної семантики, їх структурно-граматичні реалізації на матеріалі творів подільських письменників.

Ключові слова: *фразема, структурно-граматична модель, граматична транспозиція, адвербіальна фразеологічна одиниця.*

Фразеологізми як одну зі складових індивідуального художнього мовлення письменників досліджували Л. Авксент'єв, Н. Бабич, В. Білоноженко, І. Гнатюк, М. Демський, М. Коломієць, Ю. Прадід, Н. Сологуб, В. Ужченко, В. Чабаненко, Л. Щербачук та ін.

Особливості мови творів подільських письменників були предметом наукового зацікавлення М. Кульбовського, М. Федунця, Д. Голловка, Г. Риса, В. Базилевського, Б. Степанюка, В. Мацька та ін.

Дослідження стійких сполучень слів української мови на основі літературних творів допомагає аналізувати форму, зміст і динаміку фраземіки, визначити її потенціал та можливі трансформації. Вивчення фразеології також відіграє важливу роль в осмисленні національного менталітету народу та його культури.

ФО, які виконують функцію обставин і не мають морфологічної парадигми, визначають як адвербіальні. До них відносять кількісно-обставинні та якісно-обставинні фраземи: *«Нам сьогодні роботи – без краю, без міри і ліку»* [3, с. 32] – дуже, надто багато.

За структурно-граматичною організацією адвербіальних ФО єдиної класифікації не існує, оскільки, по-перше, науковці виділяють до ста структурних моделей; по-друге, серед згаданих одиниць є велика кількість проміжних і перехідних, тобто вони перебувають на межі синтаксису і фразеології. Власне тому приналежність стійких словосполучень до адвербіальних ФО визначається не лише структурно-граматичною моделлю, а й смисловою і граматичною ідіоматизацією, тобто семантичною і граматичною транспозицією лексичних компонентів, яка відбувається внаслідок взаємодії різних рівнів мовної системи [1]. Ці передумови формують структурні типи ФО, їхні граматичні та семантичні властивості.

За синтаксичною моделлю прислівникові ФО поділяються на два види:

- 1) побудовані за схемою речень: *«Іде п'яний в темну ніч, **Ледве тягне ноги**»* [2, с. 309] – дуже повільно ходити, рухатися (через утому, хворобу, старість);
- 2) побудовані за схемою словосполучень: *«Бо я собі не прошу, **до останнього подиху** каратимусь...»* [2, с. 450] – до кінця життя, до смерті; *«Неспокій душу спогадом жалив, здається, що **од віку і до скону**. Та, коли плачуть поминальні дзвони, я чую голос вишині і бджали»* [2, с. 517] – все життя, від початку до кінця.

Кількісно ФО, які утворення за зразком словосполучення є набагато поширенішими у творах подільських письменників, ніж стійкі словосполучення, що побудовані за схемою речень.

Також науковці виділяють фраземи, які мають непередикативну структуру і поділяються на: прийменниково-відмінкового, прийменниково-іменникового і безприйменникового походження.

Визначено, що фразеологізми можуть мати різні фразеологічні центри, наприклад:

- 1) лексичні: *«Степанові довіряла, хоч мав він, сердешний, один великий серйозний гандж – пив **без просвітку**»;*
- 2) словотвірні: *«Нам сьогодні роботи – **без краю, без міри і ліку**»* [4, с. 32] – дуже, надто багато.

Прислівникові фраземи часто важко відокремити від прикметникових, оскільки лексичні і граматичні значення тісно переплітаються. У такий спосіб формується синкретизм ад'єктивної та адвербіальної фраземіки, тому під час класифікації стійких словосполучень велику роль відіграє контекст, адже лише в тексті можливо правильно визначити вид ФО та її роль.

Обставинні у свою чергу поділяються на:

- 1) місця: «*Страх під стінами тінню тулиться, світ за очі людей несе*» [2, с. 573] – піти не вибираючи шляху; невідомо куди, куди завгодно; «*Діти тільки б тім і говорили, що скорше б у село, там школа під боком, там кіно, там стадіон...*» [2, с. 380] – дуже близько, зовсім поруч від когось, чогось; «*Тривожно душі опівночі, І сумнів життя не дає... У світ я пішов би за очі, Та добре, що ти в мене*» [2, с. 406] – будь-куди, куди завгодно, аби не залишатися на тому самому місці; «*Уявляю тебе, Наталю: пориваєшся до неї, на край світу бігла б, лише б чути її голос, новою легендою чи переказом упитися!*» [3, с. 9] – будь-куди, куди завгодно;
- 2) часу: «*Во я собі не прощу, до останнього подиху каратимусь...*» [2, с. 450] – до кінця життя, до смерті; «*Неспокій душу спогадом жалив, здається, що од віку і до скопу. Та, коли плачуть поминальні дзвони, я чую голос вишні і бджоли*» [2, с. 517] – все життя, від початку до кінця; «*Вклала спати на перинку, Хай спочине хоч хвилинку!*» [2, с. 523] – на короткий проміжок часу; «*Отак до часу до пори Не знав своєї нагороди...*» [2, с. 365] – якийсь час, не вічно, до певного моменту, випадку; поки що;
- 3) міри і ступеня: «*Б-брись, ялівко, до хати! Б-брись, поки я не розпасіюався до решти!*» [2, с. 331] – дощенту, дотла; «*Запасся й водою – дерев'яною діжки, наповненої по вінця, сподівався, вистачить надовго...*» [3, с. 16] – до самого краю, повністю.

Отже, приналежність стійких словосполучень до адвербіальних ФО визначається структурно-граматичною моделлю, смисловою і граматичною ідіоматизацією. Ці передумови формують структурні типи ФО, їхні граматичні і семантичні властивості. Вивчення фразеології також відіграє важливу роль в осмисленні національного менталітету народу та його культури, а фраземіка загалом дає змогу цілісно відтворити внутрішній стан людини та особливості експресивно-емоційного мовлення.

Список використаних джерел:

1. Алефіренко М.Ф. Теоретичні питання фразеології. Харків: Вид-во при Харк. ун-ті, 1987. 137 с.
2. Літературна Хмельниччина ХХ ст. / упор. М.Ф. Федунець. Хмельницький, 2005. 607 с.
3. Мачківський М. До вежі черленої (роман-життепис) / за ред. В.С. Кривошия, М.Ф. Федунець. Хмельницький: Поділля, 2005. 448 с.

4. Осецький Й. Грона любові / за ред. В. Касакович. Сімферополь: Доля, 2004. 116 с.

Вікторія Жеребчук,
здобувачка бакалаврського рівня вищої освіти,
навчально-науковий інститут
філології та журналістики,
Житомирський державний університет
імені Івана Франка

Науковий керівник: **Валентина Титаренко,**
кандидат філологічних наук, доцент

МОВНИЙ АСПЕКТ КОМУНІКАЦІЇ УКРАЇНЦІВ В СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖАХ

Дослідження спрямоване на аналіз впливу соціальних мереж на мовну динаміку українців. Автор розглядає явище запозичення та адаптації слів з інших мов, зокрема англійської, у мовному вживанні учасників соціальних мереж. Проаналізовано походження слів гуглити, пост, лайкнути, селфі та фоловер, які відображають нові реалії комунікації в цифровому просторі. У дослідженні підкреслено активну роль мережевого етикету та інтернет-сленгу у формуванні мовної парадигми в онлайн-середовищі.

Ключові слова: соціальні мережі, лінгвістика, англіцизми, мовна парадигма, адаптація.

У наш час помітний стрімкий розвиток засобів зв'язку та інформаційних технологій суттєво змінили спосіб, яким люди взаємодіють. Соціальні мережі відкрили нові можливості для комунікації, привертаючи увагу до нових тенденцій у цьому процесі. Інтернет став важливим комунікативним простором, що визначає не лише повсякденне життя, а й зростаючу роль цього сектору в комунікативних процесах. Такий прогрес привертає увагу вчених різних галузей, які вивчають вплив цих змін на сучасне суспільство.

Дослідження комунікації в соціальних мережах привертає увагу багатьох учених. С. Денисюк, О. Баришполець, Є. Дмитренко досліджували сутність комунікації та різноманітні її форми. Мовознавчий аспект спілкування в Інтернеті та інноваційні вислови, що використовуються в соціальних мережах, вивчали Ф. Бацевич, Я. Вжец [1].

Питання медіа-лінгвістики також стали об'єктом досліджень Т. Ковалевської, О. Селіванової, Н. Слухай, Н. Шумарової, Д. Дергача, Д. Сизонова, С. Чермеркіна, О. Стишова, Н. Компанцевої, Д. Баранника та інших.

Термін *соціальна мережа* вперше з'явився в 1954 році в книзі Джеймса Барнса «Класи і збори в норвезькому острівному при-

ході». Тоді цей термін не вказував на Інтернет, але визначав об'єднання груп людей за інтересами. Сучасна соціальна мережа – це платформа для взаємодії користувачів за допомогою різних засобів, а саме: фотографії, відео, групи та повідомлення. Instagram, Facebook, Twitter – найпопулярніші серед користувачів соціальних мереж сьогодні [1].

У соціальних мережах поширені певні правила етикету, що визначають їхню комунікативну поведінку. Це виявляється в широкому застосуванні специфічної лексики, жаргонів, сленгу, великої кількості аббревіатур та скорочень, а також використанні смайликів, які додають емоційно-експресивний колір повідомленням.

Емотикони виступають як засіб компенсації елементів паралінгвального спілкування, виражаючи різні емоції (сміх, щастя, сум, здивування та інші). Наприклад, «:-D» чи «)))» може символізувати сміх, «:-)» вказує на щастя, «:-(» виражає сум, «:-0» викликає здивування тощо. Використання таких символів допомагає зрозуміти емоційний настрій залишених повідомлень і надає їм особливого виразного відтінку [3].

У сучасній мові соціальних мереж можна визначити явища запозичень, створення нових слів, які стають українськими версіями понять.

На лексичному рівні, користувачі соціальних мереж використовують побутову лексику та сленг, наприклад *забанити* (заборонити користувачу доступ), *хакнуть* (взяти під контроль обліковий запис) тощо.

Уживають аббревіацію: *IMHO* (In My Humble Opinion – по-моєму), *lol* (Laughing Out Loud – сміх), *4u* (For You – для тебе) та ін.

Українська мова також адаптує чужі слова під український контекст. Наприклад, *гуглити* (шукати інформацію в Інтернеті через Google), *пост* (повідомлення в соціальних мережах), *лайкнути* (вподобати на Фейсбуці), *селфі* (автопортрет, зроблений самим собою), *фоловер* (особа, яка слідкує за іншим користувачем у соцмережах).

Спотворення мови в інтернеті також містить скорочення слів і основ: *комп* (комп'ютер), *інфа* (інформація), *інет* (Інтернет).

У синтаксичних конструкціях спілкування в соціальних мережах переважають прості речення з лаконічною структурою, оскільки інформація передається максимально стисло.

Ці приклади свідчать про динамічний характер мовної взаємодії в соціальних мережах, де формуються нові терміни та адаптуються слова з інших мов для висловлення унікальних концепцій та ідей.

У вищеописаних явищах відображаються різноманітні аспекти комунікації та взаємодії українців у соціальних мережах, зокрема гумор, активність у спільнотах, виявлення творчості та соціальної активності.

Отже, запозичення, адаптація слів з інших мов, наявність скорочених слів, сленгу є невід'ємною частиною мовної динаміки

української мови в соціальних мережах. Цей процес відбиває сучасні тенденції в комунікації та ілюструє вплив глобалізації та інтернет-культури на формування мовного середовища.

Список використаних джерел:

1. Бацевич Ф.С. Основи комунікативної лінгвістики. Київ: Академія, 2014. 344 с.
2. Каптюрова В.В. Сленг соціальних мереж та мікроблогів. *Лінгвістика XXI століття: нові дослідження і перспективи*. Київ: Логос, 2012. С. 134–140.
3. Маковецька-Гудзь Ю.А. Українська мова в соціальних мережах. *Мовні і концептуальні картини світу*. 2014. Вип. 47, ч. 1.
4. Чемеркін С.Г. Українська мова в Інтернеті: позамовні та внутрішньоструктурні процеси. Київ, 2009. 240 с.
5. Швелідзе Л.Д. Ритуальні мовленнєві жанри в соціальних мережах (на матеріалі повідомлень в українському та американському TWITTER). *Нова філологія: збірник наукових праць*. Запоріжжя, 2020. Вип. 80. С. 320–325.

Маргарита Журавльова,

здобувачка магістерського рівня вищої освіти,

філологічний факультет,

Миколаївський національний університет

імені Василя Сухомлинського

Науковий керівний: Лілія Рускуліс,

доктор педагогічних наук, професор

ПЕРЕВАГИ ВИКОРИСТАННЯ УСЕМЕРЕЖЕВИХ РЕСУРСІВ У ПРОЦЕСІ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ В ЗАКЛАДІ ВИЩОЇ ОСВІТИ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

У дослідженні висвітлено поняття дистанційного навчання та електронної освіти. Визначено прерогативи використання усережєвих ресурсів у ЗВО в умовах військового стану.

Ключові слова: *дистанційне навчання, усережєві ресурси, навчання в умовах війни, інтерактивні технології.*

У реаліях війни процес навчання відбувається в складних умовах, тому необхідно шукати ефективні інноваційні шляхи здобуття освіти. Більшість закладів освіти України, зокрема й Миколаївської області, наразі провадять навчання в дистанційному форматі. Розвиток інформаційно-комунікаційних технологій набирає обертів і охоплює всі сфери людської діяльності, в тому числі й вищу освіту. Зокрема, «одним із шляхів розвитку сучасних навчальних технологій є створення систем дистанційного навчання» [3, с. 92].

Особливості дистанційного навчання висвітлили у своїх розвідках багато науковців, серед них В. Андрущенко, Н. Голуб,

Н. Дівінська, Б. Корольов, В. Кухаренко, В. Луговий, О. Рибалко, Л. Рускуліс та ін.

Дистанційне навчання – це система, «в якій має місце поєднання інформаційних (інформаційно-комп'ютерних) технологій навчання із комунікаційними (вони включають, поряд із традиційними засобами комунікацій, комп'ютери, локальні й глобальні мережі, електронну пошту, Інтернет)» [2, с. 92]. Більш розлоге визначення дає Л. Рускуліс, вважаючи дистанційне навчання «освітнім процесом, для якого характерне використання різноманітних інформаційних технологій (комп'ютерні програми, усережеві технології та ін.); забезпечення пошукової самостійної діяльності студентів із залученням матеріалів електронних бібліотек, баз даних тощо; створення самостійних проєктів і методик; постійна комунікація між викладачем і студентом (групою студентів); урахування диференціації навчання (розроблення, впровадження й перевірка різноманітних завдань, унесення результатів в електронний журнал)» [4, с. 424]. Отже, ця форма навчання пов'язана з використанням новітніх технологій, які допомагають підтримувати зв'язок із викладачами на відстані й забезпечують безперервний освітній процес навіть у час війни.

Варто сказати, що поряд із поняттям «дистанційне навчання» вчені послуговуються терміном «електронне навчання» (e-learning), під яким прийнято розуміти систему навчання, яка «побудована з використанням інформаційних та телекомунікаційних технологій, котрі в сучасних умовах широко використовуються як студентами, так і викладачами» та «дозволяє забезпечувати викладання навчальних курсів, отримувати інформацію та спілкуватися викладачам і студентам між собою незалежно від часу та місця знаходження» [1].

Головною метою такої форми навчання є продовження процесу навчання на відстані, тобто позааудиторно.

Перевагами такої форми навчання можна вважати:

- доступність у будь-якому місці й у будь-який час;
- використання найрізноманітніших і найсучасніших засобів та методів навчання (текст, відео, тести тощо);
- можливість спілкування студентів між собою та з викладачами в режимі онлайн за межами навчальної аудиторії;
- одночасне звернення великої кількості студентів до багатьох джерел навчальної інформації;
- застосування в навчальному процесі нових досягнень інформаційних технологій, які сприяють входженню людини у світовий інформаційний простір;
- використання спеціалізованих форм контролю якості навчальних досягнень [1].

Окрім цього, важливими прерогативами онлайн-навчання є індивідуальний підхід до кожного здобувача освіти, активне залучення студентів у навчальний процес шляхом використання інтерактивних технологій, швидший та простіший спосіб перевірки

власних знань й отримання результатів із метою аналізу помилок (за допомогою електронних тестів).

Ключове значення під час онлайн-навчання має використання медіа компонентів, мета яких «зробити навчальний матеріал доступнішим, зрозумілішим для студентів, замінити в такий спосіб пояснення викладача в аудиторії» [3, с. 94], які уможливають унаочнення теоретичного матеріалу, його візуалізацію, і як наслідок – кращим запам'ятовуванням.

Отже, дистанційна форма навчання є актуальною в Україні в умовах воєнного стану. Такий шлях дає можливість, знаходячись у будь-якому місці, продовжувати освітній процес, стимулювати навчально-пізнавальну діяльність студентів шляхом використання новітньої технологій.

Список використаних джерел:

1. Електронне навчання. URL: <https://lnu.edu.ua/e-learning/> (дата звернення: 11. 11. 2023).
2. Застосування телекомунікаційних засобів у навчальному процесі (психолого-педагогічні аспекти): навч.-метод. посіб. / авт. кол.; за ред. М.А. Смульсон. Київ: Педагогічна думка, 2008. 256 с.
3. Парадигмально-категорійні основи прикладної лінгвістики: монографія/ авт. кол; за ред. А.А. Загнітка. Вінниця: «ТОВ Нілан-ЛТД», 2015. 472 с
4. Рускуліс А.В. Методична система формування лінгвістичної компетентності майбутніх учителів української мови у процесі вивчення мовознавчих дисциплін: дис... докт. пед. наук: 13.00.02. Херсон: ХДУ, 2019, 544 с.

Марина Кинаш,
*здобувачка магістерського рівня вищої освіти,
Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія*
Науковий керівник: **Валентина Крищук,**
кандидат філологічних наук, доцент

ФОРМУВАННЯ В УЧНІВ СТАРШИХ КЛАСІВ УМІНЬ БУДУВАТИ ВЛАСНІ ВИСЛОВЛЮВАННЯ

Процес реформування сучасної освіти вимагає впровадження нових підходів, навчально-виховних систем, форм і методів навчання й виховання, які б відповідали потребам розвитку особистості, сприяли розкриттю її талантів, духовно-емоційних, розумових і фізичних здібностей, створенню у навчально-виховному процесі умов, що виховували б суб'єктність як головну рису особистості сучасної людини. Пріоритетними напрямками модернізації середньої освіти, що спрямовані на різнобічні за змістом перетворення у навчально-виховній діяльності школи, є глибоке засвоєння мовних норм, формування мовленнєвих умінь і навичок,

підвищення рівня культури українського мовлення. Реалізація завдань з удосконалення якості навчання і виховання в закладах загальної середньої освіти неможлива без роботи над систематичним і цілеспрямованим удосконаленням комунікативних навичок як однієї з провідних умов загального розвитку здобувачів освіти. Навчання української мови передбачає взаємозв'язок вивчення мовного матеріалу та роботи над розвитком усного і писемного мовлення, що забезпечує формування граматичних, орфографічних і мовленнєвих умінь і навичок.

У Національній доктрині розвитку освіти серед пріоритетних напрямів реформування навчально-виховного процесу визначається формування в дітей і молоді вміння міжособистісного спілкування та підготовки їх до життя в умовах ринкових відносин [1]. Це пов'язано не тільки з прагненням української держави приєднатися до західної європейської цивілізації (як відомо, вміння спілкуватися в західній культурі вважається одним із компонентів ділової й загальної культури людини), а й з тенденцією до подолання відчуження людей, викликаного розповсюдженням засобів масової комунікації, комп'ютеризації, висуненням в центр суспільного життя особистості як вищої цінності з її ініціативою, динамізмом і самостійністю, проведенням у життя принципу свободи і самовираження особистості.

У Державному стандарті базової і повної загальної середньої освіти однією із ключових компетентностей визначено уміння спілкуватися державною мовою, предметною ж компетентністю з-поміж інших визначено комунікативну компетентність. Мовна лінія стандарту передбачає «формування мовної компетентності шляхом засвоєння системних знань про мову як засіб вираження думок і почуттів» [2].

Тому серед навчальних завдань курсу української мови в старшій школі є формування та розвиток умінь вільного володіння державною мовою в різних життєвих ситуаціях, вміння правильно вести дискусію, відстоювати власну позицію, аргументувати свою думку, висловлювати ставлення щодо думки інших людей, вміння досягти взаєморозуміння. Важливість досліджуваної проблеми пояснюється ще й тим, що добре розвинене мовлення допомагає реалізувати навчальні, пізнавальні і виховні функції освітнього процесу. Від рівня сформованості мовленнєво-комунікативних умінь залежить успішність усвідомленого засвоєння мови.

Велику роль спілкування в розвитку людини відзначали ще в античності. Давні мислителі вбачали у спілкуванні могутній засіб самопізнання особистості. Значну увагу до сфери взаємодії наставника й вихованців виявляли такі прогресивні діячі та педагоги XVI–XIX ст., як А. Дістервег, Я. Коменський, К. Ушинський та інші. У 20–30 рр. XX ст. проблема спілкування інтенсивно досліджувалась й активно розв'язувалась у практиці виховання. Най-

більш послідовно ці питання розглядались у працях П. Блонського, А. Макаренка та інших педагогів-дослідників, що підкреслювали важливу роль спілкування у вихованні [3]. У педагогіці 40–60-х рр. аспекти спілкування розглядались в руслі досліджень різних проблем: колективоутворення (М. Виноградов, Л. Гордін), морального виховання учнів (О. Богданова, Н. Болдирєв), педагогічної майстерності (В. Гриньова, І. Зязюн, Н. Тарасевич та ін.). Таким чином, до середини 60-х рр. у педагогіці було підготовлено підґрунтя для вивчення спілкування як самостійної теоретичної проблеми, яка розглядалась протягом останньої чверті століття (Ш. Амонашвілі, В. Дьяченко, Н. Репкіна, Г. Цукерман, В. Білоусова, В. Сухомлинський, М. Вашуленко, А. Капська, Т. Ладиженська).

Завдання сучасної школи – розвивати творчі здібності учнів, формувати вміння творчо мислити. Цьому сприяють уроки, на яких перед учнями відчиняються двері в чарівний світ краси. Це, звичайно, уроки розвитку мовлення. Вони формують бажання самостійно висловлювати думки і переконання, виховують моральні якості.

Аналіз шкільних програм засвідчує, що теоретичній і практичній підготовці учнів приділяється, на нашу думку, недостатньо уваги: підрозділ «Лінгвістична риторика», під час вивчення якого старшокласники можуть здобути необхідні знання про тезу, види аргументів, методи викладу матеріалу, розглядається лише в 10-му класі і за програмою для профільних шкіл із поглибленим вивченням української мови. Програма для старших класів рівня стандарт містить розділ «Основи риторики», який вивчається теж лише в 11-му класі протягом 5 годин і є дещо вужчим за змістом, ніж «Лінгвістична риторика» у профільних класах.

Виходячи з вищезазначеного, пропонуємо шляхи вдосконалення уроків розвитку мовлення у старших класах, спрямовуючи їх на підготовку учнів до написання власного висловлення під час ЗНО.

Десятикласник або одинадцятикласник на уроці розвитку мовлення повинен розуміти, що коли твір уже написаний, неодмінно перевірити: правила милозвучності; переноси; знаки при вставних словах; власні назви й цифри; прикінцеві знаки (крапки, знаки питання, оклику). Коли на кожному уроці спрацьовують ось ці чинники, учням не буде здаватися написання власного висловлення важкою працею. Від уроку до уроку учні усвідомлюють, що від них не потребують шекспірівського таланту. А знання синтаксису, орфографії, послідовне висловлення власної думки на задану тему допоможуть набрати значну кількість балів. Отже, емоційний фон завдяки розглянутій моделі ми створили.

Як відомо, тепер абітурієнтам набагато легше упоратися з твором, ніж учасникам ЗНО перших років. Причина тому – структура твору, яка стала відомою для всіх абітурієнтів. Саме за чітке слідування структурі твору-роздуму можна отримати половину балів, призначених за оцінювання твору.

Зазначимо, у роздумі обов'язково має бути три частини: теза, докази, висновок. Оскільки в основі роздуму лежать причинно-наслідкові зв'язки, то виокремлюють індуктивну та дедуктивну моделі навчання. За індуктивною моделлю спочатку розглядають й аналізують факти, а вже потім роблять висновки, формулюють основну думку. За дедуктивною моделлю навпаки – висловлену головну думку підтверджують необхідними аргументами, міркуваннями, наводять приклади для підтвердження, а вже потім роблять висновки [5].

Щоб забезпечити підвищення грамотності учнів на уроках розвитку мовлення, необхідно продумати систему навчально-тренувальних вправ, у процесі виконання яких формуються і вдосконалюються всі мовні вміння та навички. Мета власного висловлення – не оцінити письменницький талант чи оригінальні думки автора. Це перевірка вміння зв'язно висловлювати думки, аргументувати власну позицію правильно та з використанням адекватних прикладів. Основа успішного написання власного висловлення – чітка структура, логічність і грамотність.

Інший підхід – конструкторський. Учням подається тема і пропонується дібрати приклад із літератури. За допомогою цього матеріалу їм легше буде визначитися з прикладами та не плутатися в них. Відомі приклади на теми про добро, зраду, патріотизм, закони моралі. Складніше дібрати приклади до таких тем, скажімо, як «Підступність і конкуренція» («Катерина», «Вершники», «Місто»), «Погано, що порожні храми, ще гірше – пустота в серцях» («Мойсей», «Україна в огні» (фашизм)), «Розкіш спілкування» («Мина Мазайло», «Момент», «Людина»), «Ідея, до якої йдеш» («Я (Романтика)», «Хіба ревуть воли...»).

Звичайно, якісно підготувати учня до написання власного висловлення тільки на уроках важко. Тому, врахувавши важливість проблеми, учитель-предметник повинен проводити щотижневу підготовку учнів. Важливим у підготовці до написання власного висловлення (чи то есе) є повторення окремих тем, як-от: «Мовні кліше», «Лексичні повтори», «Слова не властиві українській мові, русизми, слова-кальки, жаргонізми, згрубіла лексика, молодіжні сленги», «Уживання слів одного стилю в тексті іншого».

Отже, кожен учитель може на свій розсуд розподілити години на повторення запропонованих тем. Також можна ввести свої теми, все залежить від специфіки класу та рівня підготовленості учнів, адже підсумковий результат – це тест не на загальний рівень знання мови, а на надлишкові знання.

Список використаних джерел:

1. Національна доктрина розвитку освіти: затверджено Указом Президента України від 17.04.2002 №347/2002. URL: https://ips.ligazakon.net/-document/view/U347_02?an=12&ed=2002_04_17

2. Про затвердження Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1392-2011-%D0%BF#Text>
3. Варзацька Л.О. Формування загальнонавчальних умінь як засіб досягнення цілей компетентнісної мовної освіти. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Сер.: Педагогічні науки*. Луцьк, 2014. № 6. С. 4–12.
4. Голуб Н.Б. Комунікативна компетентність сучасного учня старших класів: суть проблеми і шляхи її розв'язання. *Наукові записки. Сер.: Філологічна. Острого: Острозька академія*, 2012. Вип. 22. С. 182–191.
5. Пентиліук М. Компетентнісний підхід до формування мовної особистості в євроінтеграційному контексті. *Українська мова і література в школі*. 2010. № 2. С. 2–5.

Марина Кір'янова-Шур,
*здобувачка магістерського рівня вищої освіти,
навчально-науковий інститут
української філології та журналістики,
Кам'янець-Подільський національний
університет імені Івана Огієнка*
Науковий керівник: **Наталія Коваленко,**
доктор філологічних наук, доцент

ОБРАЗ ВІЙНИ В ПОЕЗІЇ ГАЛИНИ ПОТОПЛЯК

У статті проаналізовано вербалізацію образу ВІЙНИ та переживань людей, виявлено мовні засоби для передачі комплексних емоцій та станів, пов'язаних з війною.

Ключові слова: поезія, Г. Потопляк, концепт, війна, метафора, символізм.

У сучасному світі, де соціально-політичні конфлікти стають дедалі більш видимими та впливовими, література часто стає відображенням цих глибоких і складних реалій. Українська література останніх років особливо гостро реагує на події, що відбуваються в країні та за її межами, зокрема на конфлікти, війну та їх наслідки [2]. Поетичні твори Галини Потопляк відіграють важливу роль у цьому діалозі, виражаючи не тільки біль та страждання, але й надію та розмірковування про майбутнє.

Поезія Галини Потопляк є особливо значущою, оскільки вона відображає реальність сьогоденної війни через особисті переживання, поєднуючи емоційний стан із семантичною глибиною слова. Її твори, пройняті образами втрати, жалоби, але й мужності, відваги захисників та непохитної віри в майбутнє, є яскравим свідченням сили духу в обличчі невимовних випробувань.

У своїх віршах авторка вдається до різних мовних засобів для передачі емоційного стану людини, умов існування Всесвіту,

природи в час жорстокої війни. Метафори, порівняння, епітети дозволяють поетесі виразити не лише зовнішні реальні події, але й внутрішній світ переживань людини.

Спостерігаємо використання метафор для опису жахів війни, створення потужних образів, що вражають уяву читача. Наприклад, у вірші «Без води ця весна, без води» власне весна без води стає символом безнадійності, втрати, зневоднення як символу смерті та засухи, що характеризують військовий конфлікт.

Г. Потоп'як використовує символіку для передачі глибоких емоційних станів, асоційованих із війною. Традиційні українські символи, такі як калина або вишня, у її поезії набувають нового значення, відображаючи національний біль та тугу. Часто використано контрастні образи, які передають дуалізм війни – руйнування та надію на відродження. Наприклад, образи зими та весни, що зустрічаються разом, символізують холодність війни і тепло мирного життя. Використання таких концептів, що контрастують із жорстокістю війни, ще більше підсилює емоційний вплив на читача. Наприклад, «*летить життя крізь милі й кілометри*» вказує на протистояння природного життєвого циклу та жорстокості війни.

Метафора «*відгомонило літо, відцвіло*» відображає перехідність, що асоціюється із закінченням одного життєвого циклу та початком іншого, а ще символізує кінець мирного життя перед початком війни, підкреслюючи втрату безтурботності та виникнення нових викликів.

У вірші «Коли закінчиться війна» зображено час перемоги над ворогом, період відновлення та миру, рядок «*Я розцілюю всі ікони*» виражає надію, радість та вдячність за перемогу, а також повернення до духовності та культурних традицій.

Образи прапора та «Кобзаря» в одній із поезій є потужними символами української ідентичності та спадщини. Вони підкреслюють глибоке коріння культурних та національних цінностей, що стоять на захисті в часи війни.

У вірші «Київ тебе хрестив, Київ тебе поховає» йдеться про зв'язок між народженням та смертю, минулим та майбутнім. Київ представлений як символ початку та кінця для ворога України в контексті війни.

Поезія «Слова у ефірі» символізує силу слова та інформації у військовому конфлікті, адже виражають ідеї свободи, справедливості, а також боротьбу проти ворога та прагнення до миру. Суспільство повністю довіряє свою безпеку військовим на фронті, люди можуть лише спостерігати за подіями через екран телевізорів або часом визирнувши у вікно. Контраст між темрявою війни та світлом миру допомагає читачам відчутти глибину трагедії, але й зберігати надію.

Кожен із цих елементів у поезії відіграє важливу роль у передачі образу війни. Використання метафор, символіки, контраст-

них образів, дозволяє створювати багатовимірні, емоційно насичені вірші, що відображають складність та глибину людських переживань у час війни.

Отже, у творах Галини Потопяк виявляємо глибокий взаємозв'язок між мовними засобами та темою війни. Авторка не просто відображає реальні події сьогодення, а й глибоко аналізує емоційні та психологічні аспекти війни, дозволяючи читачам глибше зрозуміти й відчувати складність цієї трагедії. Її твори актуальні не лише через тему війни, але й через спроможність точно й багатогранно вербально передати універсальні людські досвіди, емоції та переживання.

Список використаних джерел

1. Авторська поезія Галини Потопяк. URL: <https://www.facebook.com/groups/1023142351408398/?locale=uk-UA>
2. Романенко Л.В. Сучасна війна у творчості українських письменників і спогадах учасників. *Закарпатські філологічні студії*. Ужгород, 2018. №4. Т. 1. С. 117–121.

Вікторія Колеснік,
*здобувачка бакалаврського рівня вищої освіти,
факультет економіки та менеджменту,
Поліський національний університет
Науковий керівник: Катерина Климova,
доктор педагогічних наук, професор*

ДОСЛІДЖЕННЯ ТОПОНІМІВ ЖИТОМИРЩИНИ У ТЕКСТАХ ТУРИСТИЧНОЇ СФЕРИ ДІЯЛЬНОСТІ

Автор розглядає назви відомих туристичних місць Житомирщини крізь призму топоніміки. Об'єктом дослідження є туристичні рекламні тексти на сайтах турагенцій, тексти оглядових екскурсій, медійний контент. Наведено приклади астіонімів та ойконімів Житомирщини.

Ключові слова: *топоніміка, топонімія, топонім, етимологія, туристична сфера.*

Беручи початок від етнографічних та філологічних розвідок М. Максимовича, І. Франка, М. Костомарова, П. Чубинського, М. Драгоманова, Б. Грінченка та ін., сучасна українська топоніміка як розділ ономастики досліджує розмаїття топонімів – географічних назв, кожна з яких має не тільки оригінальну семантику, написання та вимову, а й цікаву етимологію, яка засвідчує часовий проміжок, історичні події, соціальну характеристику тієї чи іншої місцевості [1].

Топонімія Житомирщини представлена сукупністю топонімів, зокрема астіонімів (назв міст) та ойконімів (назв сіл/селищ), вживаних у текстах туристичної сфери діяльності. Зокрема йдеться про рекламу, розміщену на веб-сайтах туристичних агенцій, а також про тексти оглядових екскурсій історичними місцями Житомирської області, статті у ЗМІ, інформацію на веб-порталах міських та селищних рад. Наведемо приклади.

Бердичів – астіонім на позначення міста, відомого з 1545 року (за однією з версій, утворений від тюркського *berdi* «богом даний» із додаванням *-ів*). Із-поміж визначних історичних пам'яток туристи цікавляться насамперед пам'ятками архітектури – католицьким монастирем босих кармелітів XVII ст., зведеним київським воєводою Тишкевичем на честь його звільнення з татарського полону в 1630 р.; костелом Святої Варвари, де у 1859 р. Оноре де Бальзак вінчався із Евеліною Ганською; могилою одного з духовних лідерів хасидів цадика Леві-Іцхака Бердичівського (1740-1809) [2].

Астіонім *Звягель* вперше зустрічається в Іпатіївському літописі як древлянський град *Возвягель*, побудований на місті не підвладної татарам Болохівської землі, однак у середині XIII ст., за літописом, підкореної князем Данилом Галицьким. Катерина II своїм імперським указом перейменувала місто на Новоград-Волинський, зробивши його центром Волинської губернії. В усіх туристичних путівниках сучасний Звягель, якому у 2022 році повернули його історичну назву, відомий як батьківщина видатної Лесі Українки [4].

Першою назвою сучасного *Радомишля* (з давнього переказу – «радісна думка») була *Мичеськ* (тут протікає річка Мича), 1150 р. У XVI ст. місто відоме як *Радомисль*, а з 1946 р. – як *Радомишль*. На туристичній карті України і області це місто з'явилося у 2011 р.: завдяки зусиллям О. Богомолець на місці великого зруйнованого водяного млина було відкрито історико-культурний комплекс – музей домашньої ікони.

Деякі ойконіми, без смуніву, варті уваги дослідників. Йдеться про назву села *Кмитів* (походить від роду українських шляхтичів Кмитів, які панували на землях Київщини та Брацлавщини). У 1499 р. рід отримав у володіння Коростишів Житомирського повіту разом із прилеглими селами, одне з яких увічнило Кмитів. Сьогодні Кмитівський музей образотворчого мистецтва імені Й. Д. Буханчука – відомий в Україні та за її межами культурний і туристичний центр [3].

Назва села *Терехове*, що на Бердичівщині, походить від назви річки *Терехової*. Це місце, де знайдено знаряддя праці доби Трипільської культури та епохи бронзи. 1570 року тут, на сільському двинтарі, поховали поміщика Шиманського – першого власника села. Терехове відоме всьому світові як місце народження

мореплавця та видатного класика англійської літератури Джозефа Конрада, про що свідчать матеріали місцевого музею [5].

Отже, у контенті туристичної галузі дослідження топонімів Житомирщини, як і будь-якої території України, має велике значення для усвідомлення витоків української мови зокрема та історії держави в цілому.

Список використаних джерел:

1. Лучик В.В. *Nota Bene!* Етимологічний словник топонімів України. Київ: ВЦ «Академія», 2014. 546 с.
2. Цікава топоніміка: топонімічні розвідки. URL: <https://library.kntu.kr.ua/-files/%D0%A2%D0%BE%D0%BF%D0%BE%D0%BD%D1%96%D0%BC%D1%96%D0%BA%D0%B0%20%D1%8F%D0%BA%20%D0%BD%D0%B0%D1%83%D0%BA%D0%B0.pdf>
3. URL: <https://glybochytsia-rada.gov.ua/istorichna-dovidka-21-12-54-12-06-2018/>
4. URL: <https://info.nvrada.gov.ua/znajomstvo-z-gromadoyu/istoriya/>
5. URL: <https://semenivska-gromada.gov.ua/selo-terehove-12-12-48-27-03-2017/>

Вікторія Компанієць,

*здобувачка бакалаврського рівня вищої освіти,
навчально-науковий інститут
української філології та журналістики,
Кам'янець-Подільський національний
університет імені Івана Огієнка*

*Науковий керівник: Людмила Починок,
кандидат філологічних наук, доцент*

ЖАНР ПРИТЧІ В ПОЕТИЧНІЙ ЗБІРЦІ «МІЙ ІЗМАРАГД» ІВАНА ФРАНКА

У статті проаналізовано жанр притчі у поетичній збірці «Мій Ізмарагд» Івана Франка.

Ключові слова: *притча, жанр, сюжет, «Мій Ізмарагд», Іван Франко.*

Притча – один з перших жанрів літератури, який зародився в уявленні людей. Саме цей жанр літератури має релігійний підтекст (першоджерелом виникнення притч вважається Святе Письмо). Притчі містять моральні норми та цінності, які представляють світогляд суспільства. Письменники щораз звертались до біблійних сюжетів, а найчастіше до притч через їх морально-виховну роль. На думку дослідниці І. Клим'юк: «притча від початків свого зародження розвивалася як самостійна жанрова одини-

ця і як сукупність поетичних прийомів творення образів в інших жанрах» [1, с. 42]. Найбільшого розквіту використання біблійних притч припадає на епоху Середньовіччя. Серед українських письменників, які працювали з притчами варто виокремити Івана Франка з його поетичною збіркою «Мій Ізмарагд». Походження збірки є доволі символічним, адже: «у староруській літературі «Ізмарагдами» називали збірки статей та притч морального характеру, в яких читач знаходив відповідь на ті чи інші питання повсякденного життя [2, с. 179]». Імовірно назва була вибрана не випадково, адже її морально-етичний характер співпадає з жанровою специфікою збірки.

На сьогодні відомі праці сучасних українських літературознавців, які займались дослідженням жанру притчі у творчості Івана Франка: К. В. Рузаєва «Жанрові пошуки в збірці І. Франка «Мій Ізмарагд», Є.В. Авдєєва «Жанрові та стильові особливості збірки «Мій ізмарагд» Івана Франка», М.Д. Ониськів «Іван Франко з погляду ХХІ століття» та В.М. Варенко «Пошуки духовно-морального ідеалу в циклі Паранетікон збірки «Мій ізмарагд» І. Франка».

Радянська влада наполегливо нав'язувала думку про те, що Іван Франко – безбожник та атеїст. Як зауважує І. Медвідь: «На сторінках «Нової Зорі» пропагувалася думка, що українському народові недоцільно і навіть шкідливо вшановувати Івана Франка як національного героя. Головною причиною недоцільності культу Франка дописувачі «Нової Зорі» вважають матеріалістичні, соціалістичні та атеїстичні тенденції у світогляді Франка» [2, с. 96]. У статті «Іван Франко – українському народові невідомий християнин» І. Музичка заперечив цю думку, де зауважив, що: «Франко був живим і творчим християнином. Мандруючи часами, він, як правило, в селах хотів зайти до церкви, яка була зачинена. Тоді клякав на сходах до входу на церковне подвір'я і молився» [3, с. 60]. Як бачимо Іван Франко був достатньо віруючою людиною. Про це свідчить його творчість, яка наскрізно насичена біблійними інтерпретаціями та сюжетами.

Вбачаємо за потрібне зазначити, що збірка «Мій Ізмарагд» у циклі притчі розпочинається та завершується притчами про життя та смерть. Автор акцентує увагу читача на циклічність життя та на його швидкоплинності. Поміж цих притч Іван Франко додає притчі про віру, любов, красу, приязнь, вдячність, покору, правдиву вартість, нерозум, радість і смуток, піст, рівновагу, захланність та про сіяння слова божого. Більшість притч мають індійське, або ж біблійне походження. Так, до прикладу притча про життя має витоки буддійських джерел, про що свідчать рядки з твору: «Готама Будда, Азії світило, / Очима духа бачив сю пригуду» [2, с. 208]. У притчі алегорично ілюстровані образи, які навчають читача загальним нормам моралі, що й характерно для жанру притчі.

Цікавим та неоднозначним є походження притчі про приязнь. Літературознавці по-різному трактують історію виникнення цієї притчі. Адже притча нагадує біблійну історію про «св. Варлаама та трьох друзів». Останнім часом франкознавці заперечують цю гіпотезу та припускають, що істинним джерелом притчі є зовсім інша пам'ятка світової культури, а саме: «Про те, що сталося з чоловіком, який випробовував своїх друзів» із книги «Граф Луканор». На думку В. Корнійчука: «Аналізуючи різні варіанти сюжету про справжню дружбу, автор зробив висновок, що саме твір Хуана Мануеля, який був відомий І. Франкові, й ліг в основу «Притчі про приязнь» [5, с. 49].

Виокремимо притчу про сіяння слова божого, яка є безпосередньо творчою інтепретацією на відому біблійну притчу про сіяча. Ключовими образами є три зерна, які є символом людської віри. Лише від щирого сумління залежить чи проросте зерно чи ні. У цьому сила та відданість божому слову.

Отже, до притчі як до літературного жанру повсякчас звертались письменники у різні епохи (найбільше у Середньовіччя). В українській літературі прихильним до притчевих історій був Іван Франко. У збірці «Мій Ізмарагд» були зібрані притчі біблійного та індійського походження. Через них автор вивсвітлив переваги та недоліки людської душі перед Богом.

Список використаних джерел:

1. Клим'юк І.Ю. Функціональне значення притчі в українській літературі до початку ХХ століття. *Чернівецький університет*. С. 42–43
2. Франко І.Я. Зібрання творів у 50-и томах. Київ: Наукова думка, 1976. Т. 2. 590 с.
3. Медвідь І.А. Між релігією та нацією: дискусії щодо культу Івана Франка в церковному середовищі Галичини в 1920–30-ті роки. *Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету*. 2014. Вип. 40. С. 96–101.
4. Музичка І.В. Іван Франко – українському народові невідомий християнин. *Вісник Львівського Університету. Серія журналістики*. 2006. Вип. 28. С. 59–67.
5. Корнійчук В. До джерел «Притчі про приязнь» Івана Франка. *Українське літературознавство*. 2014. Вип. 78. С. 49–59.

Дарія Кравчук,
здобувачка бакалаврського рівня вищої освіти,
філологічний факультет,
Комунальний заклад вищої освіти
«Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»
Науковий керівник: **Надія Скрипник,**
кандидат філологічних наук

ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ ОСНОВИ РОЗВИТКУ ПИСЕМНОГО МОВЛЕННЯ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ

У тезах акцентовано, що розвиток мовлення здобувачів освіти не треба відокремлювати від вивчення теоретичних відомостей про мову та практичних особливостей спілкування, тому що мовлення в його усній і письмій формі – це реалізація системи мови.

Ключові слова: *письмне мовлення, усне мовлення, мовленнєва компетентність, здобувачі освіти.*

На сучасному етапі розвитку методичної науки проблема розвитку та вдосконалення письмного мовлення учасників освітнього простору є однією з найважливіших умов навчання мови. Розвиток і вдосконалення мовлення здобувачів освіти відбувається, як відомо, у процесі активної мовленнєвої діяльності, під час виконання різних вправ, за умови детального вивчення основних правил вживання та правопису різних частин мови. Робота над удосконаленням письмного мовлення учнів, формування вмінь і навичок редагування власних і почутих текстів потребує більшої уваги, та постійної розробки.

Уміння контролювати правильність і доцільність своїх висловлювань, вільне володіння мовою, вміння самостійно визначати стиль тексту, створювати власні усні та письмові висловлювання, послідовно і логічно викладати думки, удосконалювати граматичне мовлення, оволодіння нормами українського літературного мовлення – це головні напрями сучасного закладу освіти щодо формування мовленнєвої компетентності.

Теоретичні основи розвитку письмного мовлення ґрунтуються на здобутках сучасної науки, насамперед лінгвістики, лінгводидактики, психології, психолінгвістики, соціолінгвістики когнітивної, комунікативної лінгвістики (А. Богуш, М. Вашуленко, Н. Голуб, О. Горошкіна, М. Кочерган, О. Кучерук, О. Пометун, М. Пентилюк, В. Русанівський, І. Синиця, О. Селіванова, І. Хом'як та інші).

Летвінова О. зауважує, «мовленнєва діяльність – це активний, цілеспрямований процес, опосередкований мовленнєвою системою» [2, с. 343].

Сьогодні письмне мовлення пов'язують із продуктивним видом мовленнєвої діяльності – письмом (комплексний вид навчальної діяльності, а також є складовою частиною всього змісту нав-

чання рідної мови), а також більшість відомих учених розглядає писемне мовлення як особливу форму спілкування, що реалізується в конкретній ситуації з певною метою.

Наприклад, І. Карабаєва вбачає успішність навчання писемного мовлення в усвідомленні відношень між письмовим знаком і його значенням, а також знаннях і умінь із його функціонального використання [2]. Мовлення формується в основному на уроках української мови та літератури, розвитку мовлення, на яких мова та мовлення є не лише засобом спілкування, а й предметом вивчення. Удосконалення писемного мовлення вимагає багатоплановості дій, а саме: обдумати зміст, скласти план, підібрати потрібний словник, правильно побудувати речення, орфографічно правильно записати слова, речення.

На нашу думку, в процесі розвитку писемного мовлення здобувачів освіти, поряд з традиційними методами та прийомами необхідно застосовувати сучасні технології, які повною мірою забезпечують реалізацію компетентнісного підходу до навчання. Зокрема, інтерактивні методи: «Мікрофон», «Коло ідей»; «Метод передбачення»; «Гронування»; «Два – чотири – всі разом»; ділові та рольові ігри – «Коректори», «Редактори», «Карусель», «Робота в парах», «Джигсоу» тощо.

Ефективним засобом удосконалення мовного спілкування є вправи творчого характеру, які формують увесь комплекс умінь і навичок, необхідних у продуктивній мовленнєвій діяльності – це творчий диктант, творчий переказ, а також виконання таких письмових завдань: повідомлення-конспект, написання резюме, відгуку, складання правил на використання займенників «ви» і «ти» в українському мовленнєвому етикеті [3].

Отже, процес розвитку писемного мовлення здобувачів освіти потребує забезпечення належної мотивації, створення атмосфери інтелектуальної взаємодії між усіма учасниками освітнього середовища.

Список використаних джерел:

1. Карабаєва І.І. Психологічна готовність до писемного мовлення дітей старшого дошкільного віку: автореф. дис. Київ, 2003. 18 с.
2. Літвінова О.В. Мовленнєва діяльність – психолінгвістична проблема. *Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія 19. Корекційна педагогіка та спеціальна психологія*. 2013. №23. С. 343.
3. Скрипник Н.І. Особливості формування мовленнєвих умінь та навичок студентів-філологів відповідно до видів мовленнєвої діяльності. *Labyrinth of Reality: Collection of scientific works (based on materials of the VII International scientific and practical conference February 14–15, 2020) / edited by M.A. Zhurba. Montreal: CPM ASF, 2020. Issue 2 (7). P. 105–108.*

Анна Лаврентієва,
здобувачка бакалаврського рівня вищої освіти,
навчально-науковий інститут
української філології та журналістики,
Кам'янець-Подільський національний
університет імені Івана Огієнка
Науковий керівник: **Наталія Шеремета,**
кандидат філологічних наук, доцент

ФУНКЦІЙНІ ВИЯВИ ІНШОМОВНИХ ЗАПОЗИЧЕНЬ В СУЧАСНОМУ ХУДОЖНЬОМУ ДИСКУРСІ (на матеріалі творів Оксани Забужко)

У науковій розвідці визначено особливості функціонування запозиченої лексики в українському художньому дискурсі. Проаналізовано лексико-семантичні групи запозичень у творах Оксани Забужко. Схарактеризовано іншомовну лексику за джерелами походження.

Ключові слова: запозичення, іншомовна лексика, лексико-семантична група.

Жодна мова не існує ізольовано. Мова постійно розвивається та збагачується, у тому числі й завдяки запозиченням з інших мов. Запозичення відбуваються з різних сфер людської діяльності у процесі змін суспільно-політичних умов. Сучасна українська література є модерною за змістом і формою, адже враховує нові тенденції функціонування мовних ресурсів, зокрема й іншомовної лексики.

Мета роботи – встановити особливості функціонування іншомовної лексики в сучасному художньому дискурсі на матеріалі творів Оксани Забужко.

Комплексний підхід до реалізації поставленої мети окреслив коло завдань, які потрібно вирішити:

- визначити особливості запозиченої лексики в українському мовознавстві;
- проаналізувати лексико-семантичні групи іншомовної лексики у творах письменниці й схарактеризувати її за джерелами походження.

Джерелом словотворчості, задоволення естетичних потреб авторів художніх творів нерідко стає іншомовна лексика, яка має певні стилістичні особливості й додаткові фонові конотації. Запозичення, як процес і наслідок, не лише збагачують будь-яку мову новими елементами, а й активізують пошуки питомих мовних засобів, що відповідали б чужомовними відповідникам [2, с. 3].

За давністю запозичення й ступенем засвоєння розрізняють запозичені слова загалом та іншомовні зокрема (запозичення, що не втратили своїх чужорідних фонетичних чи морфологічних особливостей). Іншомовні слова – лексеми, які прийшли до певної

мови з інших мов. На відміну від запозичених слів, іншомовні слова повністю мовою не засвоєні, що відчувають пересічні мовці: *іміджмейкер, коучер, менеджер, саміт* [3, с. 31]. На відміну від іншомовних слів, які розглядаються в спеціальних словниках, запозичені слова подають у загальних словниках разом із питомою лексикою.

Проте не всі дослідники вважають процес запозичення позитивним феноменом. Темпи входження чужомовних лексем до складу української мови стоять на заваді здійсненню чіткого контролю за їхньою адаптацією на всіх рівнях сучасної української літературної мови, а також правильним слововживанням.

Я.Ю. Голобородько наголошував, що Оксана Забужко «дестеменно підняла цілину українського слова, наситивши її упліднивши текстуру безліччю вербальних форм, зворотів, що стали раритетними, ексклюзивними або сприймаються як такі, з усіма мелодійними, смисловими, колористичними напівтонами й відтінками, з усією специфікою запашного, ароматного синтаксису їхніх сполучень» [1, с. 6]. Досліджуючи функційні вияви іншомовних запозичень у творах Оксани Забужко, ми виокремили такі лексико-семантичні групи:

- 1. Книжні лексеми:**... коли її *ex cathedra* анахронічно приписувано не то чужу зачіску, а її чужі вірші... (Забужко О. Польові дослідження з українського сексу, с. 46); ... її *modus vivendi* – це, за В. Ліпінським, власне й є «розрив зі всякою зборною громадською традицією» (Забужко О. Польові дослідження з українського сексу, с. 502).
- 2. Назви людей:** ...в пошуках *right people*, які б тебе побачили... (Забужко О. Сестро, сестро: повісті та оповідання., с. 79); ...вона й для нього була, щиро й невдавано, просто *girl*, котра йому подобалась... (Забужко О. Сестро, сестро: повісті та оповідання., с. 82).
- 3. Власні назви:** ...ніплюшкою французького *Beaujolais-Villages*... (Забужко О. Notre Dame D'Ukraine: Українка в конфлікті міфологій, с. 371); ...*Golden Smith* – у того бляшаного хоч завались, от тобі й рейтинги!.. (Забужко О. Notre Dame D'Ukraine: Українка в конфлікті міфологій, с. 285).
- 4. Терміни:**... зробити її *delete*, як у комп'ютерній грі.. (Забужко О. Notre Dame D'Ukraine: Українка в конфлікті міфологій, с. 593); Я вхопилася за нього, в безнадії свого *No Exit* ... (Забужко О. Notre Dame D'Ukraine: Українка в конфлікті міфологій, с. 723).

У творах письменниці ужита іншомовна лексика, яка здебільшого походить з **англійської**: ...тримаючи себе однією рукою за пульс, другою зробила «*stop*», а тоді «*rewind*» (Забужко О. Музей покинутих секретів: роман., с. 139);...історія дев'ятимісячної *mad love*, із якої вийшла – правдива *madness*... (Забужко О. Сестро, сест-

ро: повісті та оповідання, с. 16); **французької**:...наша культура має унікальну любовну героїню **par excellence** – якої, втім, за ціле ХХ століття так і не зуміла розгледіти (Забужко О. Польові дослідження з українського сексу, с. 145); **латинської**:... в ній працювали **Ікс, Ігрек і Зет**, – таланти, у тому числі й не малі (Забужко О. Хроніки від Фортінбраса: вибрана есеїстика, с. 147), **російської**: **«Ага, нічого себе розмова!»** – вибухає Юлічка вже безпомільними інтонаціями дівки з пивного ларька (Забужко О. Notre Dame D'Ukraine: Українка в конфлікті міфологій, с. 392); ...**«горад металургов»** – із найвищою в світі раковою смертністю (Забужко О. Notre Dame D'Ukraine: Українка в конфлікті міфологій, с. 385); мов.

Твори письменниці містять значну кількість іншомовних вкраплень, які дозволяють письменниці краще відобразити національну дійсність і національні характери.

Вживання чи невживання іноземних слів найчастіше зумовлене почуттям міри, глибоким розумінням доцільності використання тих чи інших словесних форм, властивих творчому смаку, письменницькій манері Оксани Забужко.

Дослідження іншомовної лексики потребує належної уваги та має перспективу подальшого вивчення на більшому за обсягом мовному матеріалі художньої прози сучасних українських письменників.

Список використаної літератури:

1. Голобородько Я.Ю. Між романом та есеєм: Оксана Забужко. *Українська мова та література*. 2009. №9. С. 6–8.
2. Сучасний словник іншомовних слів: близько 20 тис. слів та словосполучень / уклад.: О.І. Скопненко, Т.В. Цимбалюк. Київ: Довіра, 2006. 790 с.
3. Українська мова: енциклопедія / за ред. І.В. Муромцева. Київ: Майстерклас, 2011. 400 с.

Список використаних джерел:

1. Забужко О. Польові дослідження з українського сексу. 4-е вид, випр. Київ: Факт, 2002. 116 с.
2. Забужко О. Сестро, сестро: повісті та оповідання. 2-е вид. Київ: Факт, 2005. 240 с.
3. Забужко О. Notre Dame D'Ukraine: Українка в конфлікті міфологій. 2-е вид., випр. Київ: Факт, 2007. 640 с.
4. Забужко О. Хроніки від Фортінбраса: вибрана есеїстика. 3-е вид., доп. Київ: Факт, 2006. 352 с.
5. Забужко О. Музей покинутих секретів: роман. 2-е вид, доп. Київ: Факт, 2009. 832 с.

*Ольга Лаверинчук,
здобувачка бакалаврського рівня вищої освіти,
навчально-науковий інститут
української філології та журналістики,
Кам'янець-Подільський національний
університет імені Івана Огієнка
Науковий керівник: **Зореслава Шевчук**,
кандидат філологічних наук, старший викладач*

АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ У СИСТЕМІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Проаналізовано принципи академічної доброчесності та наголошено на їх важливості для забезпечення якісного освітнього процесу.

Ключові слова: академічна доброчесність, освітній процес, плагіат, чесність, відкритість.

Академічна доброчесність в освітньому процесі є фундаментальним складником закладів освіти, що визначає її якість та чесність. Це не просто набір правил, це цілий етичний кодекс, який визначає взаємини між студентами, викладачами та самою освітньою установою. Академічна доброчесність – це втілення цінностей та довіри в освітньому процесі, що є необхідним для створення умов для успішного навчання та інтегрального розвитку особистості.

Поняття академічної доброчесності на законодавчому рівні регламентує стаття 46 Закону України «Про освіту»: «Академічна доброчесність – це сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень» [2]. Дослідженню питання академічної культури та окремих її елементів приділяли увагу вітчизняні вчені (М. Вовк, Т. Добко, О. Кравченко, І. Пак, О. Семенов, Г. Хоружий та ін.) і зарубіжні (Д. Джонс, А. Тревіно, К. Батерфілд, Т. Бечер, Н. Горденко, О. Єрохіна, П. Мендоза та ін.) учені.

З-поміж фундаментальних цінностей академічної доброчесності виокремлюють: integrity, чесність, правда, прозорість, повагу до інших, довіру, підзвітність, справедливість, рівність та соціальну справедливість, демократичне управління, якісну освіту, самовдосконалення та вдосконалення системи, інституційну автотомію, міжнародну співпрацю.

Важливим аспектом академічної доброчесності є уникнення плагіату, що є порушенням інтелектуальної власності та моральних принципів. Високий ступінь оригінальності та самостійності в роботах студентів – показник їхнього власного розуміння матеріалу та готовності до незалежної роботи в майбутньому. Порушення цього принципу може призвести до втрати довіри, викликати сумніви у

компетентності та чесності студента, що в свою чергу може вплинути на його академічну та професійну репутацію.

Академічна доброчесність також визначає взаємини між студентами та викладачами. Це передбачає чесну взаємодію, яка ґрунтується на відкритості та повазі. Викладачі мають забезпечити справедливе оцінювання, розвивати критичне мислення та стимулювати творчий підхід до навчання. Студенти, зі свого боку, повинні виявляти інтерес, відданість і повагу до знань та авторитету викладачів [4].

Доброчесність в освітньому процесі не обмежується лише взаємодією студентів та викладачів. Вона також визначає етичні стандарти управління освітніми установами. Прозорість у прийнятті управлінських рішень, ефективне використання ресурсів та відкритість до діалогу з усіма учасниками освітнього процесу – це складники, які гарантують стабільність та розвиток закладу освіти.

Досягнення високого рівня академічної доброчесності має також залежати від створення сприятливого середовища в академічній установі. Важливо, щоб викладачі висловлювали своє зацікавлення в розвитку студентів, підтримували їхні ініціативи та сприяли креативному мисленню. Лише в такому оточенні студенти відчують, що академічна доброчесність – це не просто правило, а філософія, яка сприяє розвитку їхнього потенціалу.

Отже, академічна доброчесність в освітньому процесі – це необхідна передумова для створення ефективної системи вищої освіти. Вона визначає стосунки між всіма учасниками освітнього процесу, буде основою для чесності та взаєморозуміння. Такий підхід є запорукою якісної освіти та підготовки висококваліфікованих фахівців, здатних ефективно впроваджувати свої знання та навички у сучасному суспільстві. Дотримання доброчесності – це гарант якісної освіти. І вона є важливим чинником формування майбутнього успіху як окремої особистості, так і суспільства в цілому.

Список використаних джерел:

1. Довідник з академічної доброчесності для школярів / уклад. М.В. Григор'єва, О.І. Крикова, С.Г. Певко; за заг. ред. О.О. Гужви. Харків: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2016. 64 с.
2. Закон України «Про освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>
3. Семенов О., Вовк М. Академічна культура дослідника в освітньо-культурному просторі університету: монографія. Суми: Вид-во СумДПУ імені А.С.Макаренка, 2016. 284 с.
4. Шевчук З.С. Дотримання принципів академічної доброчесності та культури – дієвий інструмент формування компетентного фахівця закладу вищої освіти. *Проблеми дидактики історії*: збірник наукових праць / [редкол.: С. Копилов (голова, наук. ред.) та ін.]. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2020. Вип. 11. С. 210–216.

Слизова Лисиця,
здобувачка бакалаврського рівня вищої освіти,
навчально-науковий інститут
української філології та журналістики,
Кам'янець-Подільський національний
університет імені Івана Огієнка
Науковий керівник: **Зореслава Шевчук,**
кандидат філологічних наук, старший викладач

АНАЛІЗ ЧИННИКІВ ПОРУШЕННЯ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ В ОСВІТНЬО-НАУКОВОМУ ПРОСТОРИ

Проаналізовано суть дефініції «академічна доброчесність», види її порушень, фундаментальні цінності та принципи у нормативно-правових документах. Здійснено класифікацію причин академічного шахрайства учасниками освітнього процесу, описано загрози та наслідки таких дій для національної системи освіти.

Ключові слова: академічна доброчесність, порушення, принципи, шахрайство.

Академічна доброчесність – це не лише набір правил, але й культурний фундамент, на якому ґрунтується високий стан науки та освіти. Запровадження практики дотримання принципів і норм академічної доброчесності, протидія їх порушенню є важливим складником трансформації вищої освіти в Україні, започаткованої новим законом України «Про освіту»: «академічна доброчесність трактується як сукупність етичних принципів і визначених законом правил, якими мають керуватись учасники освітнього процесу під час навчання, викладання і провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень» [2]. Проблему формування академічної чесності як основи розвитку закладу вищої освіти досліджували Т. Добко, В. Банись, Б. Буяк, Т. Фініков, В. Турчиновський, А. Мельниченко, О. Меньшов, А. Артюхов, Н. Гапон, Р. Беланова та інші. Категорійний зміст академічної доброчесності досліджено у працях О. Чумак, І. Тодорової, О. Семенової, Т. Іщенко, Г. Шишкіної, І. Ніколієвої.

Останні роки українська наукова та освітня спільнота все більше звертається до питань академічної доброчесності та впровадження міжнародних академічних стандартів [3]. Міжнародна практика впровадження принципів академічної доброчесності вже кілька десятиліть тому почала оформлюватися на інституційному рівні. У жовтні 1992 року у США засновано Центр академічної доброчесності для боротьби із шахрайством, плагиатом та академічною недоброчесністю у вищій освіті.

Міжнародний центр академічної доброчесності при Ратлендському інституті етики та Університет Клемсон у Південній Каро-

ліні розробив документ «Фундаментальні цінності академічної доброчесності» (Fishman, 2012).

Згідно з цим підходом, академічна доброчесність – це відданість академічної спільноти (навіть в умовах труднощів) таким шістьом фундаментальним цінностям: чесність; довіра; повага; відповідальність; мужність.

Порушення академічної доброчесності учасниками освітнього процесу згідно із Законом України здійснюється в таких формах: академічний плагіат, самоплагіат, фабрикація, фальсифікація, списування, обман, хабарництво, необ'єктивне оцінювання; надання здобувачам освіти під час проходження ними оцінювання результатів навчання допомоги чи створення перешкод, непередбачених умовами і процедурами проходження такого оцінювання; вплив у будь-якій формі (прохання, умовляння, вказівки, погрози, примушування тощо) на педагогічного працівника з метою здійснення ним необ'єктивного оцінювання результатів навчання [2].

Сучасний світ вимагає від закладу вищої освіти реалізовувати політику, що підтримує академічну доброчесність у провадженні науково-дослідної і навчальної діяльності. Проте існує чимала кількість причин нехтування учасниками освітнього процесу правомірними нормами і принципами.

Причини академічного шахрайства можна класифікувати за такими типами:

- соціально-економічні (низький престиж наукових досліджень і розробок; брак фінансування досліджень; зміна ціннісних і моральних орієнтирів, що відбулася в нашій країні в роки переходу до ринкових відносин в економіці; стійкі негативні явища, пов'язані із соціально-економічними протиріччями у суспільстві тощо);
- соціально-психологічні (не досить серйозне ставлення до дисциплін, які є, на думку студентів, малозначущими в їхній професійній діяльності; усвідомлення «непотрібності», «формальності» завдань, їх відірваності від практики і майбутньої трудової діяльності);
- культурно-виховні (неготовність студентів до самостійної інтелектуальної, розумової та аналітичної діяльності, відсутність навичок роботи з літературою і коректного цитування джерел, низька морально-етична культура, зосередження студентів на кінцевих результатах (диплом про вищу освіту як цінність), а не на сформованих навичках і компетенціях як довгострокових результатах отримання освіти);
- організаційно-управлінські (інституційний примус і бюрократія, низький прохідний бал прийому абітурієнтів до навчального закладу, відсутність жорсткого контролю проявів академічного шахрайства з боку викладачів і керівництва навчального закладу);

- інформаційно-технологічні причини (широка доступність інформації та сприятливі умови для її нелегального копіювання) [4, с. 193].

Академічна доброчесність є певним показником не лише соціально-економічного, культурного, але і демократичного суспільства. Як категорія вона вирізняється своєю багатовимірністю, що означає поєднання в ній як відповідних фундаментальних цінностей, так і механізмів та інструментів їх забезпечення і просування. Сприйняття всіма учасниками освітнього і наукового процесу принципів академічної доброчесності є запорукою того, що українська освіта і наука рівноправно залучатимуться до світового процесу наукової комунікації. Отже, зміцнення академічної доброчесності має бути пріоритетом. Ігнорування принципів академічної доброчесності може створити середовище, яке сприяє інтелектуальному і творчому занепаду, низькоякісному навчанню, стимулюючи амбівалентність, що може зробити корупційну практику нормою в інших сферах життя.

Список використаних джерел:

1. Академічна доброчесність: проблеми дотримання та пріоритети поширення серед молодих вчених: колективна монографія / за заг. ред. Н.Г. Сорокіної, А.Є. Артюхова, І.О. Дегтярьової. Дніпро: ДРІДУ НАДУ, 2017. 169 с.
2. Закону України «Про освіту» від 05.09.2017 № 2145-VIII. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.
3. Іщенко Т.Д., Шишкіна Г.В., Николаєва І.В. Академічна доброчесність як складник забезпечення якості освіти. *АгроТерра*. 2018. №2 (5). С. 19–23.
4. Тицька Я. «Академічна доброчесність» та «Академічна відповідальність» у забезпеченні якості освіти. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. №11. С. 192–195.

*Ангеліна Логош,
здобувачка бакалаврського рівня вищої освіти,
філологічний факультет,
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича*

*Науковий керівник: Людмила Ткач,
доктор філологічних наук, професор*

ПЕРЕКЛАД ПЕТРА НІЩИНСЬКОГО ГОМЕРОВОЇ «ОДІССЕЇ» В КОНТЕКСТІ УКРАЇНСЬКОЇ ПЕРЕКЛАДАЦЬКОЇ ПРАКТИКИ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ ст.

У першому повному перекладі поеми Гомера «Одіссея», що його здійснив П. Ніщинський, українська мова постає як досконала, гармонійна, придатна для відтворення ритмічних, образно-поетичних особливостей та змістових реалій оригіналу засобами народнорозмовної стилістики.

Ключові слова: *переклади українською мовою в другій половині ХІХ – на початку ХХ ст., Петро Ніщинський, «Одіссея» Гомера в перекладі Петра Ніщинського, народнорозмовна стилістика перекладів античної літератури.*

Період другої половини ХІХ – початку ХХ ст. був надзвичайно продуктивним у розвитку української літературної мови через такий інструмент, як переклади вершинних творів світової літературної скарбниці. Майже всі видатні письменники цього періоду були й перекладачами – П. Куліш, С. Руданський, М. Старицький, І. Франко, А. Кримський, Леся Українка та ін. У практиці перекладів українська мова досягла високого стилістичного рівня завдяки кільком чинникам, з яких особливо важили особистий письменницький талант перекладачів, їхнє всебічне знання джерел української мови та професійна компетентність в інших мовах та літературах, а також – існування на той час уже певних традицій і тенденцій перекладу [докладніше див.: 5].

Культурні здобутки української літературної мови яскраво виявилися в перекладах творів античної літератури, над якими працював, зокрема, і Петро Ніщинський, уродженець села Неманка Вінницького повіту (нині Іллінецького р-ну Вінницької обл.). Випускник Київської духовної семінарії, Ніщинський закінчив 1856 р. Афінівський університет, де бездоганно вивчив грецьку мову. Саме П. Ніщинському належить заслуга першого повного перекладу Гомерової «Одіссеї»: у 1880–1890-х рр. він переклав гекзаметром усю поему (перші 12 пісень надруковано у Львові 1890 р. у журналі «Правда» під псевдонімом Петру Байда).

Стилістичні пошуки українських перекладачів Гомерових поем засвідчує переклад С. Руданського Омирової «Йльбонянки», а також матеріали з архіву видатного українського мовознавця-

мислителя О. Потебні – переклад окремих частин «Одіссеї» та лексична картотека. Їх уже по смерті вченого описав та опублікував О. Русов [3]. Понад 2500 виписок показують, що з фольклорних та літературних джерел О. Потебня виписав:

- 1) слова-синоніми (*горопаха, бідолаха, бідаха; скоро, швидко, хутко, шпарко, мерщій; бігти, чвалати, чесати, чухрати, чім-чикувати, попхатися* і подібн.);
- 2) народнорозмовні звороти (*ревно заплакати; раду складати; у славу вбитися; словами мастити, жалю серцю завдавати*);
- 3) словосполучення іменників з означеннями-епітетами (*качка качуриста; ясна зброя; смажні уста; люба згода; добра слава; пташки співучі; бджоли гудючі; золота брама – срібні одвірки; препишна вечеря; славні вечорниці; дівчина чемна* та ін.);
- 4) народнопісенні вислови й речення (*Сама стала – задумала, карі очі зарюмала; Як була я сім літ удовою – не чула я землі під собою, як пішла я за вражого сина – побила мене лихая година*). Чимало цих слів і зворотів О. Потебня використав у тих частинах перекладу «Одіссеї», які встиг завершити.

Повний переклад Гомерової «Одіссеї», що його П. Ніщинський виконав у народнорозмовному стилістичному ключі, відразу здобув схвальні відгуки. М. Грушевський, якого вважають автором передмови до одного з видань перекладу «Одіссеї», зазначав, що мова перекладу – «чиста, свіжа, щиро народна і дуже близько, а місцями цілком дослівно переказує оригінал» [Цитуємо за: 4]. Значно пізніше, 1968 р., К. Забарило підкреслював, що П. Ніщинський переклав «Одіссею» дактилічним гекзаметром, «майже ніде не порушуючи його стрункої будови; його переклад вирізняється простотою мови, щирою її народністю, відсутністю штучної архаїзації і зайвих запозичень з іноземних мов. Поет старанно вишукував засоби для передачі ритміки грецького гекзаметра, дбайливо добрав українські слова й ідіоматичні вирази для відтворення змісту оригіналу» [2, с. 21].

3-поміж мовних особливостей перекладу П. Ніщинського, що увиразнюють зв'язки з народнорозмовними засобами української мови, варто назвати такі:

- 1) уживання в особових назвах греків українського патронімічного суфікса **-енк-о** (**-енк-о**) (подібно, як у перекладі С. Руданського Гомерової «Іліади»), напр.: *Агамемненко, Кронієнко, Лаертенко* (замість *Агамемнонід, Кронід, Лаертід* тощо);
- 2) вдале відтворення гомерівських подвійних епітетів: *боги вічнотривалі; воли круторогі* (класичний пісенний епітет); *Зевес гострозорий; Одиссей богоподобний; богорічний; хитромудрий; Телемах вельмимудрий; ахейці міднобронні; отець многосильний; човни скороходні*;
- 3) означення, виражені різними засобами народнорозмовної мови: *місяць білолиций; вітри буйні; горе гірке; діти дрібне-*

нькі, міленький пісочок; гострії кручі; недобра слава; проворнії джури; тлустее сало; децю пильненьке сказати; довгенястий кошик, повнісенький пряжі тощо;

- 4) використання прислівників, що містять суфіксальні маркери розмовності: *Все навкруги так і сяло в палатах царя Менелая, Так-ото, начеб там сонечко ясне та місяць світили. Гості довгенько-таки дивувались, – було ж бо від чого!*; *Луччого в світі немає добра, ні милішої долі, Чим як у згоді любенько живуть жона з чоловіком*;
- 5) уживання форм Кличного відмінка для власних назв богів і героїв поеми: *Певне, тебе, Телемаче, безсмертні самі навчають* *Буть таким гордим і сміливі речі такі говорити. Буде біда, як тебе Кроніенко в Таці над нами Всіми поставить царем; Боже-державче землі, почув, Посидоне, молитву!*; *Бо вже недовго прийдеться тобі дієвувать, Навсикае: Вже ж пак до тебе отсе присилаються за рушниками*;
- 6) використання народнорозмовних сталих зворотів, фразеологізмів: *бідю і лихом поплатитися; бенкет не в бенкет виходить; брехня, що й не держиться купи; було не до соли; волі рукам не давай; лежати у божих колінах; хліба-соли вживати; ставати у пригоді; замислити добру хльору; сидіти, мов води в рот набравши; халазію готувити та багато інших*;
- 7) використання іменників на позначення конкретних понять, що утворюють асоціативний зв'язок з традиційним українським побутом, напр.: *А свинопас у тім часі сидів за причіпком на призбї, Хата його на горбочку стояла, вкруг хати подвір'я Слалося гарне, просторе, обнесене тином-парканом; Виніс в квітчатім полумиску воду Арит із світлиці; А далі прийшов і Лаерт-позолотник, І ремества свого начиння все поприносив з собою, Як-то: клепало, і кліщі, і молот коштовний прегарний.*

Як слушно зауважив Н. Ващишин, П. Ніщинському «вдалося своїм перекладом створити Грецію українську; <...> усе тут дихало живим, питомим словом, усе промовляло найперше до українця, до його світу й реалій, не одбігаючи від букви й духу оригіналу» [1, с. 25].

Список використаних джерел:

1. Ващишин Н. Переклад Одиссеї Ніщинського [Передмова]. *Гомер. Одиссея* / Гомер; пер. з давньогрецької Петро Ніщинський; упорядн. Василь Зварич. Львів: Видавництво «Апріорі», 2022. С. 3–25.
2. Забарилко К.С. Гомерова «Одиссея» та її місце в світовій літературі. *Гомер. Одиссея.* / Переклав із старогрецької і склав примітки та словник Борис Тен. Київ: Дніпро. 1968. С. 5–24.
3. Русов А. Отрывки из перевода Одиссеи. *Потебня А.А. Из записок по теории словесности.* Харьков, 1905. Приложения. С. 538–583. URL: <http://izbornyk.org.ua/rizne/potebnya.htm>

4. Стріха М. Повернення «Одіссеї» Петра Ніщинського. *Світ*. 2022. №47. URL: <https://svit.kpi.ua/2022/12/22>
5. Ткач Л. О. Ставлення до культурно-писемної та народнопоетичної традицій української літературної мови в практиці українських перекладацьких шкіл XX ст. *Slovanské spisovné jazyky od teorie k praxi: formování jazykového vědomía postojů k jazyku: tematický blok na XVI. Mezinárodním sjezdu slavistů*, Бєлєград 20–27.8.2018 / Н. Gladkova, М. Giger, О. Bláha (eds.). Vydání první. Praha: Filozofická fakulta University Karlovy, 2018. S. 228–262.

Каріна Лупуляк,
*здобувачка магістерського рівня вищої освіти,
філологічний факультет,
Миколаївський національний університет
імені В.О. Сухомлинського*
*Науковий керівник: Лілія Рускуліс,
доктор педагогічних наук, професор*

МОВНА ЕЛЕКТРОННА ОСВІТА В УКРАЇНІ ПІД ЧАС ВІЙНИ

У статті розглянута актуальність проблеми мовної освіти в Україні під час війни, розкрито поняття «електронна освіта», проаналізовано стан упровадження в Україні складових електронної освіти.

Ключові слова: електронна освіта, e-Learning, інформаційно-комунікаційні технології, дистанційна форма навчання, дистанційне навчання.

Електронна освіта в сучасному розумінні сформувалася порівняно нещодавно, але з початком пандемії та повномасштабного вторгнення в Україні набула особливої актуальності. Вона орієнтується на передовий педагогічний і методичний досвід та застосування новітніх інформаційно-комунікаційних технологій.

Електронну освіту розуміють як навчання, побудоване з використанням інформаційно-комунікаційних технологій. Саме таке трактування зафіксоване у визначенні ЮНЕСКО [2]: «e-Learning (електронна навчання) – навчання за допомогою Інтернет і мультимедіа», і в стандарті України [3]: «електронна освіта – форма отримання освіти, що здобувається з використанням виключно інформаційно-комунікаційних технологій».

Основним принципом електронної освіти є встановлення інтерактивного спілкування, котре повинне здійснюватися між здобувачем освіти та викладачем [1, с. 69]. При цьому відсутня потреба в забезпеченні їхньої безпосередньої участі. Це допомагає самостійному засвоєнню здобувачем освіти матеріалу та отримання ним навичок відповідно до вибраного курсу. Дистанційна форма навчання відрізняється деякими перевагами в порівнянні зі стандарт-

ними методами отримання знань. Перед усім варто відзначити значну інформативність електронної освіти, її доступність для більшої кількості громадян та економічну ефективність застосування. Крім того, дистанційна форма навчання може здійснюватися при мінімальних затратах енергії на засвоєння матеріалу, при цьому будучи мобільною й комфортною у порівнянні з традиційними методами. Серед переваг електронної освіти також варто виділити й деякі інші важливі фактори, такі як більша можливість індивідуалізації навчання, вибір оптимального темпу та швидкості засвоєння знань, вища якість контролю через використання модульної системи та досить ефективне тестування здобувачів освіти.

Електронна освіта дозволяє синхронізувати навчання без прив'язки до фізичного місця за рахунок дистанційної взаємодії всіх учасників. Інформатизація суспільства зумовила ширше використання новітніх комп'ютерних технологій у різних сферах життєдіяльності людини. Наразі вони можуть виступати одним з інструментів пізнання, у тому числі і отримання вищої освіти. Сучасна освіта повинна мати на меті підготовку фахівців, котрі будуть вільно орієнтуватися у світового інформаційному просторі, шукати, обробляти та зберігати потрібну їм інформацію, володіти відповідними знаннями і навичками, а також використовувати новітні комп'ютерні технології [1, с. 70]. Електронне навчання має сформувати глобальний освітній простір. Варто його сприймати насамперед як метод досить ефективного доповнення традиційних форм отримання освіти. У такий спосіб можна усунути деякі нагальні недоліки останніх. Перспективність напрямку розвитку дистанційної форми навчання обумовлена тим, що освіта є великою системою, функціонування якої неможливе без використання новітніх комп'ютерних та телекомунікаційних технологій, що допомагають зберігати, опрацювати, передавати і подавати інформацію.

У порівнянні з традиційною електронна освіта надає істотні переваги та деякі унікальні можливості, як-то: переміщення занять у просторі і часі, гнучкий розклад, ширший доступ до матеріалів та більше їх розмаїття, наявність усіх необхідних навчальних матеріалів у електронному варіанті, можливість повторно прослухати або продивитись аудіо-, відеолекцію, вдосконалене спілкування та значно швидший зворотний зв'язок із викладачами [5, с. 65]. Організація якісного масового дистанційного навчання – складний і багатофакторний процес, який зараз знаходиться лише на початку становлення. Але кропітка систематична робота щодо впровадження технологій дистанційного навчання в освітній процес допоможе згодом досягти позитивних результатів.

Список використаних джерел:

1. Безрученков Ю. Електронна освіта: реалізація в Україні. *Молодь і ринок*. 2021. №4 (190). С. 67-71. URL: <http://hdl.handle.net/123456789/9632>

2. Павлова А. E-learning – эффективное обучение для современных компаний. *Еженедельная экономическая газета «эпиграф»*. 2007. №26. URL: <http://www.epigraph.info/component/content/article?id=27515>
3. Про схвалення Стратегії розвитку інформаційного суспільства в Україні. URL: <https://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/386-2013-%D1%80>
4. Рускуліс А.В. Технологія формування дистанційних навчальних модулів під час засвоєння дисципліни «Методика навчання української мови» майбутніми вчителями української мови». Миколаїв: МНУ імені В.О. Сухомилинського, 2017. С. 234–240. URL: <http://ekhsuir.kspu.edu/xmlui/bitstream/handle/>
5. Федорчук М.В. Сутність і стан упровадження електронної освіти в Україні. *Право і Безпека*. 2015. №4. С. 61–66. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pib_2015_4_14

Інна Марцінко,
*здобувачка магістерського рівня вищої освіти,
 навчально-науковий інститут
 філології та журналістики,
 Житомирський державний університет
 імені Івана Франка*
 Науковий керівник: **Наталія Дяченко,**
кандидат філологічних наук, доцент

ЯВИЩЕ МЕРЕЖЕВОГО ФОЛЬКЛОРУ В СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

У тезах представлено матеріал про мережевий фольклор: його дефініцію та основні характеристики, а також уявлення про розглядане явище представників сучасного молодіжного середовища.

Ключові слова: фольклор, мережевий фольклор, інтернет-фольклор, сучасна українська молодь, комунікація.

Сучасна молодь в Україні й закордоном вже досить давно стала активним учасником технологізації й цифровізації повсякденного життя, у якому інформаційні технології відіграють ключову роль. Цей процес дав поштовх для розвитку інноваційних змін і в у мовній картині світу насамперед представників молодіжного комунікативного середовища. Мережевий фольклор став важливою складовою мовної культури сучасної української молоді, оскільки він є і продуктом, і засобом впливу на її світосприйняття.

Досліджуючи явище мережевого фольклору, варто звернути увагу на специфіку його визначення. О. Михайленко вказує, що «інтернет-фольклор розглядається науковцями як феномен комунікації, що виник завдяки поєднанню художності, анонімності, варіативності з цифровими технологіями» [3].

І. Григоренко пропонує таке визначення мережевого фольклору: «мультимедійні фольклорні форми народної мультикультур-

ної творчості, які виникають, існують (в тому числі трансформуються) і поширюються переважно та/або виключно за допомогою другого покоління сервісів мережі Інтернет (Web 2.0)» [1].

Основними характеристиками мережевого фольклору є:

- швидкість і глобальність (інтернет робить поширення мережевого фольклору стрімким і всеосяжним. Мем або вірусне відео, створене в одному куточку світу, може стати відомим мільйонам користувачів по всьому світу впродовж декількох годин. Ця швидкість поширення сприяє тому, що мережевий фольклор стає невід'ємною частиною глобальної молодіжної культури);
- іронія та самовираження (мережевий фольклор відзначається іронією та самосвідомістю. Молодь використовує його, щоб висміювати культурні, політичні та соціальні явища. Він стає інструментом самовираження, а також засобом вираження глибших соціокультурних поглядів) [2];
- мовна трансформація (однією з ключових особливостей мережевого фольклору є трансформація мови. Молодь активно використовує мовні засоби мережевого фольклору для створення нових сленгових слів, абревіатур та фраз, які стають невід'ємною частиною їхнього спілкування).

Отже, мережевий фольклор – це сукупність мемів, інтернет-жаргону, фраз, образів і культурних референтів, які виникають, поширюються та змінюються через інтернет-платформи (соціальні мережі, форуми, месенджери та відеоплатформи). Мережевий фольклор включає в себе фотожаби, вірусні відео, анімаційні гіфки, а також характерні вислови та власний жаргон, які нерозривно пов'язані з інтернет-культурою.

Зважаючи на виокремлені вище ознаки-характеристики мережевого фольклору можемо зазначити, що він не лише відображає культурні та соціальні тенденції сучасного світу, але й активно впливає на них. Інтернет-культура, створена молоддю, включає в себе власні цінності, гумор, погляди та переконання. Вона об'єднує молодь з різних країн і культур, надаючи їм спільний мовний та культурний код.

У сучасному комунікативному середовищі мережевий фольклор став не лише розважальним елементом, але й важливою частиною мовної культури сучасної української молоді. Він відображає глибокі та актуальні соціокультурні явища, а також відображає творчий та іронічний підхід сучасного покоління до світу. Мережевий фольклор збагачує мову, сприяє розвитку критичного мислення й стимулює культурний обмін між молоддю з усього світу.

Список використаних джерел:

1. Григоренко І.В. Інтернет-фольклор: основні теоретичні підходи до визначення поняття. *Гуманітарний корпус*, 2019. Вип. 23. Т. 1. С. 71.

2. Кирилюк О. Мова мережевого фольклору як засіб опору інформаційній агресії. *Мова: класичне – модерне – постмодерне*, 2020. Вип. 6. С. 43.
3. Михайленко О.С. Теоретичні підходи до вивчення цифрового фольклору як феномену комунікації. *Інноваційна педагогіка*, 2022. Вип. 51. Т. 1. С. 122.

Тетяна Мельничук,
здобувачка магістерського рівня вищої освіти,
навчально-науковий інститут
української філології та журналістики,
Кам'янець-Подільський національний
університет імені Івана Огієнка
Науковий керівник: **Наталія Шеремета**,
кандидат філологічних наук, доцент

ВІЛЬНИЙ АСОЦІАТИВНИЙ ЕКСПЕРИМЕНТ ЯК ЗАСІБ ВПЛИВУ НА СТАНОВЛЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ УЧНІВ НА УРОКАХ МОВИ І ЛІТЕРАТУРИ: ПРАКТИЧНИЙ АСПЕКТ

Стаття присвячена вивченню впливу вільного асоціативного експерименту на процес становлення української ідентичності учнів. Досліджено можливість використання методу асоціативний експеримент задля поглибленого осмислення національної культури, мовної спадщини та художнього доробку українських письменників. Запропоновано практичні інструменти та приклади використання вільного асоціативного експерименту на уроках мови і літератури.

Ключові слова: вільний асоціативний експеримент, українська ідентичність, Нова українська школа, асоціація, стимул.

У сучасному освітньому середовищі розробка ефективних методик, які сприятимуть не лише засвоєнню знань, а й формуванню культурної ідентичності, є основним завданням. Уроки української мови та літератури мають значний потенціал для формування національної свідомості. На цьому й акцентують увагу в Концепції Нової української школи: «Нова школа буде плекати українську ідентичність» [1, с. 23]. У десятку ключових компетентностей входить «обізнаність та самовираження у сфері культури». Окрім здатності розуміти літературні твори та виражати свої почуття, ця компетентність передбачає й розуміння учнем власної національної ідентичності [1, с. 16].

Учитель має звертати увагу на те, як вивчене чи засвоєне відображається у свідомості/підсвідомості дітей, як саме формується їхня ментальність. Одним із методів, який допоможе це зрозуміти, є асоціативний експеримент. Це різновид психологічного експерименту, під час якого виявляють асоціації, сформовані по-

переднім досвідом індивіда, шляхом демонстрації різних стимулів і подразників [2].

Розглядаючи методику проведення асоціативного експерименту, дослідники визначають три типи: *вільний* (не обмежує інформанта; потрібно відповісти перше, що спаде на думку), *спрямований* (реакції інформантів обмежують і направляють на виконання конкретного завдання, наприклад: назвати лише прикметники) і *ланцюговий* (інформант подає декілька реакцій на стимул через певний проміжок часу) [4, с. 239].

Знання, здобуті під час навчання української мови й літератури, а також набуті вміння й навички мають бути опорою, завдяки якій учні стануть носіями культури, ініціаторами відновлення й збереження найкращих культурних традицій свого народу [3]. А ось перевірити, як відбувається засвоєння учнями знань, як інформація формується і зберігається в їхній свідомості, допоможе метод асоціацій. Це можуть бути **асоціації за зображенням** (вчитель показує картину/світлинку і просить учнів називати слова, які вони асоціюють із відповідним зображенням); **ланцюг асоціацій** (перший учень називає слово УКРАЇНА, наступний учень повинен назвати асоціацію до цього слова (наприклад ВИШИВАНКА), і так далі. Мета – створити ланцюг асоціацій, де кожне слово пов'язане з попереднім); **картки асоціацій** (вчитель підготував картки зі словами (наприклад: КОЗАКИ, МИЛОЗВУЧНІСТЬ, ПІСНЯ) і просить учнів називати асоціації до цих слів; **твір – асоціативне уявлення** (учні пишуть есе, сформуване на основі їхніх асоціацій, наприклад «Якою постає Батьківщина в моїй уяві?»). Ці вправи сприяють розвитку творчого, асоціативного мислення та збагаченню словникового запасу. Упроваджувати їх можна в контексті будь-якої теми на уроці як мови, так і літератури. Також можна провести дослідження: однаковий експеримент на початку навчального року і наприкінці. Це дасть змогу перевірити, як сформувалися знання в уяві дітей на основі здобутих знань упродовж певного періоду навчання.

Такий підхід відкриває шлях для творчості, власного сприйняття та осмислення, що важливо для поглибленого розуміння мови та культури етносу. Метод дозволяє учням виразити свої думки, почуття та асоціації, пов'язані із певними темами, словами чи поняттями, сприяє формуванню ідентичності через краще розуміння важливих аспектів культури та історії України. Учні можуть вільно виражати свої уявлення про українську мову, літературу, традиції та сучасні реалії.

Упровадження асоціативного експерименту на уроці може стати динамічним і захопливим способом підвищення ефективності навчання. Пропонуємо використовувати таку методику асоціативного експерименту на уроці:

1. Оберіть тему, пов'язану з тематикою уроків. Це може бути основне поняття, літературна тема або лінгвістичний елемент, який потрібно дослідити.

2. Обґрунтуйте правила проведення експерименту, надайте коротке пояснення та вкажіть мету.
3. Уявіть стимули, щоб викликати асоціації. Це може бути набір слів («рідна мова», «поет», «українська природа» чи будь-яке інше, що стосується культурної спадщини та літературних творів), фраз, зображень або навіть музика, пов'язана з темою. Переконайтеся, що стимули різноманітні та відкриті для інтерпретації.
4. Заохочуйте вільне самовираження. Учні повинні висловлювати будь-які думки чи почуття, які спадають на думку у зв'язку зі стимулами. Це надає можливість для необмеженої творчості та креативності.
5. Сприяйте спрямованим асоціаціям. Якщо ви обираєте спрямований асоціативний експеримент, скеровуйте учнів до конкретних реакцій або відповідей. Наприклад, ви можете попросити їх пов'язати стимули з певними літературними елементами, граматичними структурами чи історичними контекстами.
6. Координуйте групове обговорення. Після індивідуального висловлювання заохочуйте учнів поділитися своїми асоціаціями з однокласниками. Це сприятиме спільному навчанню та обміну різними думками.
7. Пов'яжіть із навчальною програмою. Обговоріть, як ці асоціації узгоджуються з завданнями уроку, і підкресліть зв'язки з лінгвістичними чи літературними поняттями.
8. Організуйте творчі проєкти. На основі сформованих асоціацій можна писати есе/оповідання, складати вірші, малювати, створювати ментальні карти тощо.
9. Завершіть урок рефлексією. Попросіть школярів узагальнити результати асоціативного експерименту. Обговоріть, як це поглибило їхнє розуміння предмета.

Отже, використання вільного асоціативного експерименту на уроках мови й літератури є потужним засобом впливу на становлення української ідентичності учнів. Цей метод сприяє розвитку творчого мислення, поглибленню розуміння культурних цінностей та формуванню почуття гідності й патріотизму, може стати важливим складником освітнього процесу, допомагаючи учням не лише вивчати предмет, а й відчувати глибокий зв'язок зі своєю культурою та мовою.

Список використаних джерел:

1. Концепція «Нової української школи». URL: <http://surl.li/hoha> (дата звернення: 01.11.2023).
2. Макарчук Н.О. Асоціативний експеримент. *Велика українська енциклопедія*. URL: <http://surl.li/dnwgr> (дата звернення: 20.10.2023).
3. Навчальна програма для 10–11 класу з української мови (Рівень стандарту). URL: <http://surl.li/euwg> (дата звернення: 05.11.2023).
4. Селіванова О.О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми: підручник. Полтава: Довкілля-К, 2008. 712 с.

*Дарина Нагорняк,
здобувачка магістерського рівня вищої освіти,
факультет початкової освіти та філології,
Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія
Науковий керівник: **Олеся Барташук**,
кандидат історичних наук, доцент*

СТАН ПРОБЛЕМИ АНАЛІЗУ ТА ІНТЕРПРЕТАЦІЇ ХУДОЖНІХ ТЕКСТІВ У НАУКОВО-МЕТОДИЧНИХ ДЖЕРЕЛАХ

У статті розглядається стан проблеми аналізу та інтерпретації художніх текстів в науково-методичних джерелах, обґрунтовано важливість розвитку літературної компетенції шляхом аналізу та інтерпретації, окреслено коло методистів, які досліджували цю проблему.

Ключові слова: *аналіз, інтерпретація, художній твір, літературна освіта.*

Найважливіше завдання літературної освіти у школі – формування і розвиток літературної компетенції. Беручи до уваги Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти, за яким сутність поняття «літературна компетентність» визначається авторами робочої програми з української літератури для 5–9 класів як «готовність і здатність працювати з текстами різних художньо-естетичних систем, культурно-історичних епох, світоглядних орієнтирів, традицій і стилів: розуміти зміст прочитаного, з'ясувати авторську позицію і художні засоби донесення її до читача, творити на основі прочитаного власні смисли щодо порушених проблем, висловлювати власну (подеколи критичну) позицію стосовно прочитаного, сприймати художній твір як чинник формування життєвого досвіду та соціально-психологічного й соціокультурного становлення» [5, с. 6].

За Концепцією «Нової української школи» урок української літератури має відігравати роль не лише безпосереднього знайомства із художнім твором чи засобом спілкування із автором, а й повинен стати способом формування навички інтерпретації аналізу художнього твору. Тому аналіз та інтерпретація літературного твору відіграють важливу роль у літературній освіті учнів. Ця творча робота надає змогу учню-читачу глибше зрозуміти суть літературних творів і допомагає осмислити образно-символічну систему, композиційні, сюжетні особливості.

Означена тема «аналізу та інтерпретації художнього твору», на нашу думку, є досить актуальною, адже шкільна практика доводить, що варто приділяти істотну увагу розвитку таких методів та прийомів, які б формували та розвивали дослідницьку та читачьку діяльність. Проблема аналізу та інтерпретації художніх творів, які пропонує навчальна програма для текстурального вивчення, знайшла своє дослідження у працях сучасних дослідників та методистів, а саме А. Ситченка, В. Марка, Г. Токмань, М. Кудряшова та Н. Волошиної.

Окреслюємо думку, що аналіз літературного твору вимагає активного дослідження, котре передбачає глибоке осмислення твору в контексті доби у якій літературний твір був створений.

Варто розглянути проблему аналізу та інтерпретації художнього твору у дискурсі дослідників та методистів, які це питання неодноразово досліджували.

Методистка Г. Токмань визначає, що на сучасному етапі літературної освіти варто окреслити критерії шкільного аналізу, а саме: розвивати в учнів уміння оцінювати художній твір; активувати життєвий досвід; створювати бажання «спілкуватись» із автором; виробляти індивідуальний метод щодо безпосереднього оцінювання художнього твору [4, с. 29].

Цікавою є думка науковця А. Ситченка, який зосереджує увагу на тому, що аналіз художнього твору в школі переслідує конкретну мету: сформувати в учнів наукове поняття про його зміст і форму, їхній взаємозв'язок; завдяки процесу й результату осягнення мистецтва слова вплинути на становлення домінантних рис розвиненої особистості [3, с. 69].

Методист М. Кудряшов доводить дві суттєві умови для аналізу художнього твору в сучасній школі: «Перше – сам вчитель повинен глибоко зрозуміти, пережити, відчутти художній твір. Друга умова – правильний відбір і дозування матеріалу з урахуванням віку, розвитку й можливості школярів» [2, с. 55].

Так, українська література в школі відіграє важливу роль у формуванні учнів як особистостей та розвитку їхнього критичного мислення. Це особливий предмет, де вивчене не лише сприяє набуттю нових знань, а й заохочує учнів розглядати тексти через призму власних роздумів, ототожнювати себе із персонажами, ставити себе у їх позицію, тобто інтерпретувати твір. Таким чином, учні можуть легше відчутти зв'язок з подіями та персонажами, а це сприяє їхньому особистісному розвитку і збагачує їхнє розуміння світу навколо. Такий підхід до літературної освіти допомагає створити активних читачів.

Інтерпретація – (лат. *interpretatio* – тлумачення, роз'яснення) – дослідницька діяльність, пов'язана з тлумаченням змістової, смислової сторони літературного твору на різних його структурних рівнях через співвіднесення з цілістю вищого порядку. Смысловий зміст досліджуваного літературного явища в інтерпретації виявляється через відповідний контекст на фоні сукупностей вищого порядку. Предметом інтерпретації можуть бути:

- 1) будь-які елементи літературного твору (фрагменти, сцени, мотиви, персонажі, алегорії, символи, тропи і навіть окремі речення та слова), співвіднесені з відповідним контекстом твору або позатекстовою ситуацією;
- 2) літературний твір як цілісність, коли у творі і поза ним відшукується те завуальоване, приховане, що з'єднує усі компоненти в одне ціле і робить твір неповторним;

- 3) літературна цілісність вищого порядку, ніж літературний твір, наприклад, творчість письменника, літературна школа, літературний напрям, літературний період [1, с. 316].

Можемо зробити висновок про те, що проблема аналізу та інтерпретації художніх творів знаходить своє вираження у працях дослідників та методистів ще з ХХ століття. Означена проблема є актуальною і дотепер, адже аналіз і творча інтерпретація є каталізатором творчих здібностей учнів, пробуджує бажання стати активним читачем, що й у подальшому допоможе вирішити завдання літературної освіти у ЗЗСО.

Список використаних джерел:

1. Марко В.П. Аналіз художнього твору: навч. посібник. Київ: Академвидав. 2013. 280 с.
2. Мірошніченко Л.Ф. Методика викладання світової літератури в середніх навчальних закладах: підручник. Київ: Видавничий Дім «Слово», 2010. 432 с.
3. Ситченко А.А. Навчально-технологічна концепція літературного аналізу. Київ: Ленвіт. 2004. 110 с
4. Токмань Г.А. Методика викладання української літератури в старшій школі: екзистенціально-діалогічна концепція. Київ: Міленіум, 2002. 320 с.
5. Українська література. 5–9 класи: навчальні програми. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-5-9-klas/onovlennya-12-2017/na-sajt-ukrayinska-literatura-5-9-z-chervonimdoc-2.pdf>.

Ірина Недострел,

*здобувачка бакалаврського рівня вищої освіти,
навчально-науковий інститут
філології та журналістики,
Житомирський державний університет
імені Івана Франка*

*Науковий керівник: **Наталія Дяченко,**
кандидат філологічних наук, доцент*

ВЛАСНІ НАЗВИ В ПОЕТИЧНОМУ ПРОСТОРИ ВАСИЛЯ ГОЛОВЕЦЬКОГО

У тезах представлено матеріал про особливості використання власних назв у поетичних творах Василя Головецького.

***Ключові слова:** онім, поетонім, поезія, функції поетонімів.*

Власні назви в поезії не просто виконують функцію номінації – вони є потужними інструментами в руках поета, дозволяючи створювати глибокі семантичні шари, викликати емоційний резонанс у читача та збагачувати текст культурно-історичними асоціаціями. Поетоніми стають важливим інструментом для пере-

дачі глибоких культурних, історичних та соціальних конотацій. Ці назви часто використовуються як «ключі», які відкривають доступ до особливого розуміння тексту, створюючи винятковий резонанс у читачів з певним життєвим досвідом або знаннями [3, с. 357].

Використання онімів у поезії може бути засобом підкреслення контрастів, створення гумору, викликання емоцій або здійснення інших риторичних ефектів; може слугувати інструментом для навігації читача через комплексність і багатогранність тексту, а також як засіб збагачення мовної експресії [3, с. 356].

Власні назви часто є маркерами ідентичності, адже через згадку певних назв автор демонструє свою належність до певної культурної або національної групи [3].

Використовуючи у творах власні назви, український поет Василь Головецький тяжіє до традиційних форм і прийомів вітчизняної та світової поезії. Автор тяжіє до простоти передавання думки, образності, використання щемливих і звичних для України мотивів (материнської долі, кохання, філософських роздумів про сенс життя та ін.) і в цьому йому допомагає влучне використання онімів різних типів. Наприклад, у поезії «У Народичах» разом із автором читач переживає почуття провини перед дітьми, що постраждали від аварії на ЧАЕС. Це один із найбільш чітких мотивів творчості письменника. У творі використано назву постраждалого населеного пункту – ойконім Народичі: «...*За народицьким дитсадком За-кривавились квіти І тихенько сидять рядком Насторожені діти <...> О, найтяжча з моїх провин – Тихі діти Народич!*...» [1].

3-поміж антропонімів привертають увагу назви відомих історичних осіб. Наприклад, у вірші «Роксолана» автор ділиться з читачами прикритим враженням від свого перебування в Туреччині, де, на думку поета, ледь не на кожному кроці можна зустріти українок, котрі залюбки, без туги за рідною землею, охоче слугують новітнім багатим «султанам»: «*І здалось на хвилину Під гортанне «ялла», Що уся Україна Продаватися пішла*» [1]. Ще одна поезія, де заголовком є онім і де історична назва поєднується з сучасними обставинами, – «Нефертіті». Ім'я *Нефертіті* відоме завдяки давньоєгипетській королеві. Але в контексті цього вірша воно символізує більше абстрактний образ, ніж конкретну історичну особистість [2].

Вірш «На паперті» є глибоким особистим роздумом автора про власні провини, покаяння й духовний розвиток. Цей текст демонструє, як людина може оцінювати свої дії, почуття, спогади в контексті релігійної та духовної самосвідомості. Власна назва, згадана в цьому вірші – *Михайлівський храм* (Свято-Михайлівський кафедральний собор – це пам'ятка, розташована в місті Житомир) – історичне релігійне місце, яке є символом духовності, віри та покаяння для житомирян. Цей поетонім слугує точкою відліку для всього вірша, надаючи йому глибокого релігійного контексту й перетворюючи храм на символ.

Отже, власні назви у поезії Василя Головецького відіграють важливу роль, створюють певний колорит, допомагають краще зрозуміти почуття й переживання ліричного героя, а також, будучи елементом паралелей та алюзій із відомими літературними сюжетами та персонажами, дозволяють прокласти місток з минулого в сьогодення.

Список використаних джерел:

1. Головецький В.М. Тернова хустка: поезії. Житомир: Полісся, 2008. 115 с.
2. Дем'янчук Т. Головецький Василь. Редакторський практикум: Літературні портрети сучасних українських письменників: Студентські дослідницькі роботи / упоряд. В.І. Башманівський. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка. 2012. Вип. 2. С. 45–51.
3. Сколоздра О. Літературно-художня ономастика як предмет дослідження у вищій школі (українською). *Вісник Львівського університету. Серія філологічна*. Вип. 46. Ч. 2. С. 355–357.

Анастасія Нінадовська,
*здобувачка бакалаврського рівня вищої освіти,
навчально-науковий інститут
української філології та журналістики,
Кам'янець-Подільський національний
університет імені Івана Огієнка
Науковий керівник: Зореслава Шевчук,
кандидат філологічних наук, старший викладач*

АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ У ШКОЛІ: СУЧАСНІ РЕАЛІЇ

Увагу акцентовано на важливості дотримання академічної доброчесності в закладах загальної середньої освіти.

Ключові слова: школа, батьки, вчителі, академічна доброчесність, навчання.

Тема академічної доброчесності є актуальною для будь-яких установ. Адже це ті правила і канони, які допомагають побудувати якісну роботу і отримати відмінний результат. Але щоб у майбутньому отримувати гарні результати, потрібно ще змалку привчати, пояснювати та практикувати академічну доброчесність. Набрання чинності рамкового Закону України «Про освіту» дало новий поштовх процесам трансформації та реформування освіти, запущених Революцією Гідності. Одним із них стало запровадження принципів академічної доброчесності в науковому житті та навчально-виховному процесі всіх рівнів освіти, як прописано у ст. 42 «Академічна доброчесність» Закону [4].

Сацик В. пропонує розглядати академічну доброчесність як комплексне поняття, що поєднує в собі як певні фундаментальні

цінностей, так і конкретні механізми й інструменти, що дають змогу ці цінності забезпечувати [5].

Прийнятий у сучасній нормативній й педагогічній практиці концепт академічної доброчесності (academic integrity) передбачає «відданість академічної спільноти, навіть перед лицем труднощів, шести фундаментальним цінностям: чесності, довірі, справедливості, повазі, відповідальності й мужності» [5]. Більшість дискусій, соціологічних опитувань піднімають проблему порушень академічної доброчесності у вищій освіті та наукових дослідженнях. І лише останнім часом з'являються матеріали та ініціюється обговорення (як у середовищі освітян, так і ширшої громадськості) цієї ж проблеми у загальній середній освіті. Так, у листопаді 2018 р. у межах Проекту формування академічної доброчесності в школі аналітичним центром CEDOS були проведені сфокусовані групові інтерв'ю з батьками та вчителями старших класів. Їхні результати продемонстрували таке:

- 1) респонденти вважають академічну доброчесність проблемою актуальною для вищої школи та наукової діяльності, а не для загальної середньої школи;
- 2) відповідаючи на запитання про академічну доброчесність, вони автоматично переходять до виявів академічної не доброчесності [3].

Доцільно зауважити, що українська ситуація не унікальна, і проблема академічної нечесності в середній школі доволі поширене явище в сучасному світі. Розуміння сучасного стану справ в українській школі – необхідна передумова для формування дієвого «рецепту академічної доброчесності» для школярів. Переважна більшість рекомендацій, що їх знаходимо в нормативній і методичній літературі, зосереджені на тому, як навчати учнів шкіл уникати плагіату й розвивати навички академічного письма.

Натомість лише епізодичні розробки, здебільшого перекладені та запроваджені у шкільну практику в межах реалізації Проекту формування академічної доброчесності в школі, стосуються інших аспектів проблеми: виховання чесності і доброчесності на уроках, викриттю брехні та списування тощо.

Саме тому, в сім'ї важливо пропагувати загальнолюдські цінності, які водночас є і цінностями академічної доброчесності: працелюбність, толерантність, чесність, мужність, повагу до інших і самоповагу, справедливість, довіру до людей тощо. Не карати за оцінки, стимулювати жагу пізнання (передовсім через читання). Наша батьківська турбота полягає в тому, щоб виховати в дитині любов до книги й уміння вибірково ставитись до неї, уміння міркувати над книгою й брати уроки з прочитаного [6, с. 60].

Академічна доброчесність є важливою наскрізною тематичною лінією освітнього процесу, цінністю, що формується впродовж усього навчання під час опанування різноманітних шкільних предметів. Основними серед них є: «Літературне читання» та «Я у світі» для молодшої школи; «Українська література» та «Зару-

біжна література», «Людина і світ», «Громадянська освіта» і «Українська мова» для середньої та старшої школи.

Список використаних джерел:

1. Бреус Ю., Боловацька Ю., Костогриз К. та ін. Академічна доброчесність в середній освіті. *Методичні рекомендації*. Київ, 2021. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/38728/1/Y_Breus_Metod_rekomend_2021_NDLKL.pdf
2. Довідник з академічної доброчесності для школярів. 3-є вид., виправлене та доповнене. / уклад. М.В. Григор'єва, О.І. Крикова, С.Г. Певко; за заг. ред. О.О. Гужви. Харків: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2018. 66 с.
3. Звіт за результатами групових інтерв'ю батьків/опікунів та вчителів URL: <https://saiup.org.ua/resursy/rezultatygrupovyh-interv-yu-dlya-batkiv-opikuniv-tavchyteliv/>
4. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 р. №2145-VIII зі змінами. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2145-19>
5. Садиж В. Академічна доброчесність: міфічна концепція чи дієвий інструмент забезпечення якості вищої освіти? URL: <http://educationua.org.ua/articles/930-akademichnadobrochesnist-mifichna-kontsepsiya-chi-dievij-instrument-zabezpechennya-yakosti-vishchojiosviti>
6. Шліхта Н., Шліхта І. Виховуємо академічну доброчесність в школі: методичні вказівки для вчителів. Київ, 2019. 81 с.

Евеліна Ону,

*здобувачка бакалаврського рівня вищої освіти,
філологічний факультет,
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича*

*Науковий керівник: Людмила Ткач,
доктор філологічних наук, професор*

МОВНІ «ЦІКАВИНКИ» В ПОЕТИЧНІЙ СПАДЩИНІ АНДРІЯ М'ЯСТКІВСЬКОГО

Творчість А. М'ястківського – самобутнє явище в українській літературі для дітей; індивідуально-авторська стилістика сприяє вивченню словникового багатства української мови, засобів її милозвучності та поетичності; твори А. М'ястківського можуть послужити текстовим джерелом для формування стилістичної компетентності як пересічних носіїв української мови, так і представників педагогічних професій.

Ключові слова: *творчість Андрія М'ястківського; мова творів для дітей; мовна гра; звуконаслідувальні слова української мови; синоніми української мови*

Ім'я письменника Андрія М'ястківського (1924–2003) свого часу було загальновідомим і популярним, адже його твори для дітей часто друкували на сторінках дитячих журналів – «Малятко»

(виходив у Києві), «Соняшник» (виходив у Канаді). В Україні А. М'ястківського знали передусім як автора книжечок для дітей дошкільного віку: «Киця прокидається» (1959); «Палочка-стукалочка» (1965); «Буслові імена» (1968); «Яблука для мами» (1969); «Веселий пилосос» (1973); «Кличемо горлицьку» (1979); «Живе джерельце» (1984); «Літо-Літочко» (1986); «Весна-Красна» (1987); «Вітрячок» (1988); «Вишиванка» (1994) та ін. А. М'ястківський писав і пісенні тексти, і прозу, а також знав досконало кілька мов, завдяки чому зміг успішно працювати в царині перекладу. Так, зокрема, у серії «Перлини світової лірики» побачила світ збірка поезій класика румунської літератури М. Емінеску, які переклав, упорядкував до друку зі своєю вступною статтею А. М'ястківський (1974); у його ж таки перекладі українською мовою вийшла відома казка молдовського письменника Спиридона Вангелі «Хлопчик Чобіток та Зірочка» (1988).

Любов до рідного слова, до дітей, глибоке знання українського дитячого фольклору, природний хист відчувати музику слова, вловлювати співзвучність світу природи й мовного світу людини, вміння зацікавити маленького читача – ось що ми і сьогодні «прочитуємо» та відчуваємо у поетичних творах А. М'ястківського для дітей. Мовними «цікавинками» виступають насамперед звуконаслідувальні слова (вигуки), якими автор майстерно передає ті слухові враження, за якими дитина сприймає та розрізняє свійських тварин, присадібних та лісових птахів, комах, напр.: – **Ко-ко, ко-ко**, – хтось на стежці. / – **Ку-ку, ку-ку**, – хтось у лісі. / – **Как-ках, ках-ках**, – хтось на річці. / – **Жив-жив, жив-жив**, – хтось на ганку. / – **Га-га, га-га**, – хтось у лузі. / – **Ме-ме, ме-ме**, – хтось в кошарі... / А хтось вибіг – **тупу-тупу**, / А хтось уже в степу, в степу: / – **І-го-го-го-го!** («Хтось»); – **Ду-ду-ду**, / **Чи-чі-чі...** / Де ночуєш / Ти вночі? / – **Чи-чі-чі**, / **Ду-ду-ду...** / Я ночую / У саду. / – **Ду-ду-ду**, / **Чи-чі-чі...** / Од садка / Віддай ключі. / – **Чи-чі-чі**, / **Ду-ду-ду...** / Загубив / І не знайду («Розмова з одудом»); – **Дж-ж-ж-ж...** / – Хто ти? Звідкіль? / – Я з лісу, я джміль... / – А який мохнатий, чорний, як рілля! / – Хіба ти не бачила досі джмеля? – / **Дж-ж-ж** – біля яблуньки, / **Дж-ж-ж-ж** – понад хміль... / От тобі й джміль! («Джміль»). А. М'ястківський залюбки вдається до традиційної лексики творів для дітей – слів, що містять суфікси зменшеності-пестливості, напр.: Я – **горобчик**, **ців-ців-ців**, / Я на маківку **присів**, / А довола **маківоньки** – / Золотаві **голівоньки**, / Всюди **листячко зелене...** / Вчитьсь **цвікати** у мене: **Ців-ців-ців!** («Горобчик»); У лісі **горбочок**, / Там росте **дубочок**. / **На дубочку** гілка, / **На гілочці** білка, / **В білочки горішки...** / Дай для Галі **трішки!** («У лісі горбочок»).

Для звукопису й римування поет уміло використовує не тільки т. зв. багаті рими (джміль – хміль; білка – гілка; бджілка – гілка; горішки – трішки), а й інші засоби:

- а) спільнокореневі слова та паронімічні форми слів, напр.: *Білі квіти / Квітенъ вишив.* / Біло скрізь – / Не видно вишень («Цвіт»); Як спить мала травиця / Травиці дощик **сниться.** / І сниться їй **синиця,** / Що цівкає вгорі («Що травиці сниться»);
- б) повтори й варіації тим самих зворотів і речень: **Я у лісі була – / Полуницъ принесла.** / Білку **думала** спіймати, / Та вона утекла. / **Я у лісі була / – Два грибки принесла,** / Більше **думала** набрати, Та знайти не могла («Я у лісі була»); **Киця прокидається – / Лапками вмивається.** / Квітка **прокидається – / Росами вмивається.** / Ну, а ми з сестричкою / Вмиємось водичкою («Киця прокидається»); **На подвір'ї в нас горіх / Дастъ горішків для всіх:** / І для Петі, і для Колі. / Для Маринки і для Олі, / Для Андрійка і для Галі, / Для маленької Наталі. / Ви приходьте. **Наш горіх / Родить рясно для всіх** («Горіх») тощо.

За віршами А. М'ястківського можна збагачувати словниково-вий запас дитини знанням про синоніми української мови, напр.: *Завиває метелиця,* / Завиває **хурделиця,** / **Крутиться, вертється,** / **Одбіжить** та й вернеться. / Завиває метелиця, / Завиває хурделиця, / **Гримає, сердиться,** / Попід ноги стелиться. / Завиває метелиця, / Завиває хурделиця, / **Бігає, грається,** / В хату добирається («Метелиця»).

Вірш «Буслові імена» у жартівливий формі знайомить нас з різними назвами лелеки, що побутують у говірках української мови: Там, де виріс в лузі клен, / Де ясніє райдуга, / Стільки тих собі імен / **Бусел** навігадував!.. / Став і каже: / – **Кле-кле-кле...** / Я не бусел – я **леле...** / – Що **леле?** Яке **леле?** / Що ти там **на-клекав?** / – Буслом кликали, але / Я уже **лелека.** – / Знявся в небо той хитрун / Із старої хати / І кричить: / – Я вже **боцюн,** / Я боцюн крилатий! / – Як боцюн? Чому боцюн? – / Я його питаю. / – А тому, що хмару цю / Крилами черкаю. – / Потім тихо за селом / Він сідає в лузі: / – Вже не хочу боцюном, / Кличте **чорногузом!** – / Так, то й так... / А він: / – Кло-кло... – / По траві потлумився: / – Я вже **гайстер,** я **бузько,** / Я вже... – / Та й задумався. / Отакий той дивний птах – / Всіх польотом радує, / Потім іде по болотах, / Імена вигадує («Буслові імена»).

Майстерність поета розкривається в умінні творчо осмислити внутрішню форму слова та створити оригінальні образи, які легко запам'ятати: Хоч сади ще не завітчані, / **Журавлі** вгорі плывуть. / В наших селах на Подільщині / Їх **веселиками** звать. <...> / Всюди струнами **веселими** / Гомінкі струмки дзвенять. / Добра вість проходить селами, / Що **веселики** летять («Веселики»); **Котиків-воркотиків / Рясно на вербі.** / Котиків-воркотиків / Я нарву собі. / Котики-воркотики / Всілися рядком. / **Поїть сонце котиків / Теплим молоком.** / Котики-воркотики / В мене на вікні. / **Котики-воркотики – / Гості**

весняні. / Не глядить на котиків / Лиш вусатий кіт. / Мабуть, зна, що **котики** – / **Це вербовий цвіт** («Котики-воркотики»).

Неповторною, яскравою образністю поет наділяє, здавалося б, звичайні предмети: *Чи тепер, чи колись / **Із солодким хрустом / Зайчик місяця надгриз** – / Думає, що **капуста** („Зайчик місяця надгриз”); **Брунька на гілці** – / **Стулена жменька**. / В жменьці сховалася / **Квітка маленька**. / Сонце пригріє – / **Жменька розпулиться**, / **Цвітом запахне** / **Вся наша вулиця** («Брунька»)*

Твори А. М'ястківського – це значний набуток української літератури для дітей та важливе джерело для пізнання «цікавинок» мови. Вважаємо, що розглянутий матеріал може бути успішно використаний з навчальною метою – формування стилістичної компетентності майбутніх педагогів на рівні мотиваційних, ціннісних, емоційних, комунікативних складників тощо.

Список використаних джерел:

1. Мушкетик Ю.М. М'ястківський Андрій Пилипович. *Енциклопедія Сучасної України* [Електронний ресурс] / редкол.: І.М. Дзюба, А.І. Жуковський, М.Г. Железняк [та ін.]; НАН України, НТШ. Київ: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2020. URL: <https://esu.com.ua/article-70301>
2. Попович А.С. Особливості змістового наповнення навчальних програм із дисципліни «Стилістика української мови». *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки*. 2017. Вип. 144. С. 103–106. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/-VchdpuP_2017_144_26
3. Попович А.С. Формування стилістичної компетентності майбутніх учителів української мови і літератури в закладах вищої освіти. *Вісник Луганського національного університету: Педагогічні науки*. №3 (326). С. 240–249.

Ольга Орлянська,
здобувачка бакалаврського рівня вищої освіти,
навчально-науковий інститут
української філології та журналістики,
Кам'янець-Подільський національний
університет імені Івана Огієнка
Науковий керівник: **Наталія Коваленко,**
доктор філологічних наук, доцент

ЕТНОЛІНГВІСТИЧНЕ ПОЛЕ КОНЦЕПТУ КРОВ В УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ

У статті досліджено символіку лексеми кров в українській мові. Проаналізовано семантичні відтінки, подано етнолінгвістичну характеристику цього символу, а також особливості вживання в українському говірковому мовленні.

Ключові слова: національно-забарвлена лексика, символіка, семантика, фразеологія, кров.

За дослідженнями фольклористів, етнологів та мовознавців, кров – символ життя, душі, сили омолодження (у християнстві – життя тіла і духу), асоціюється з червоним кольором і вогнем, як знак пристрасті, повноти життя, активності та свободи, а також, з іншого боку, зі смертю, агресивними намірами, війною та постою. Символіка крові включає в себе ідеї жертвоприношення за віру та батьківщину [5, с. 130–131].

У фольклорних творах кров часто згадується як джерело надзвичайної сили, зокрема омолодження, а в різних обрядах може бути схарактеризована як буйна, червона, чорна чи люта, а також як людська, трав'яна чи водяна. Незважаючи на важливість та цінність крові, вона завжди асоціюється із тривожним, небезпечним та смертоносним контекстом, відмінним від мирної і спокійної води, але близьким до загрозового вогню [1, с. 255–256].

Лексема *кров* має багато значень, що пов'язані з фізичною сутністю крові як речовини, яка циркулює в організмі людини або тварини, та абстрактними поняттями, пов'язаними з кров'ю: родина, споріднення, національність, характер, почуття тощо. Також слово використовується в назвах рослин наприклад, *кровохлібка, кровавиця* та тварин, наприклад, *кровососка* [6, IV, с. 360–362], що свідчить про його багатозначність та широке використання в українській мові.

Лексема *кров* часто є компонентом фразеологічних одиниць, які мають емоційне забарвлення і використовуються в розмовному або художньому стилі. Завдяки відтінкам семантики глибше розкривається образність фразеологічних одиниць, наприклад: *кров з молоком* – здоров'я, сила, енергія; *кров до крові густа, кров і плоть, кров від крові* – використовується для позначення глибо-

ких родинних зв'язків, спорідненості; *кров кинулась до обличчя, кров заливає* – почервоніти; *кров заговорила, кров заграла* – у кого-небудь виявляються натура, звички, характер; *кров за кров* – помста; *кров летється* – гинуть, помирають люди; *кров бухає* – стан сильного хвилювання; *кров'ю серця* – з глибокою відповідальністю; *кров'ю та потом, добувати кров'ю* – важкими зусиллями, працею [8, с. 398–400].

У говірковому мовленні Центрального Полісся вживають: *блakitна кров* – пихата людина; *дістати жовту кров, ссати кров, псувати кров, кров пити, смоктати кров* – знущатися; *кров з цукром* – сильна, гарна людина; *кров з носа, хоч кров з носа* – обов'язково, терміново; *кров стигне в жилах, кров холоне в жилах* – злякатися [2, с. 94]. У західнополіських говірка зафіксовано: *аж кров грає* – про веселу людину; *кров висмоктати і дирки не оставити* – бути набридливим; *кров'ю сходити* – про хвору жінку; *панська кров* – про лінивого чоловіка; *набір костей і ложка крові* – дуже худа та кістлява людина; *кров холоне* – про лякливо людину [4, с. 114].

У народних піснях, прислів'ях, приказках, культурема *кров* відображає національний колорит, духовність та глибокі почуття українського народу, наприклад, у прислів'ї *кров не вода* [7, с. 415] є символом родинних зв'язків, братерської любові, вірності рідній землі. У народних піснях слово *кров* часто використовується для вираження глибоких почуттів, таких як кохання, сум, туга, радість, наприклад, у народній пісні «Ой, у полі кров красна» слово *кров* символізує кохання, страждання, жертвність.

Отже, лексема *кров* є важливим елементом національної культури, який відображає характер етносу, духовність, історію та традиції українського народу. Воно є своєрідним «дзеркалом» української душі, яке вказує на глибину та багатство української мови, збагачуючи її відтінками значень.

Список використаних джерел:

1. Войтович В.М. Українська міфологія. Київ: Либідь, 2002. 662 с.
2. Добролюбова Г.М. Фразеологічний словник говірок Житомирщини. Житомир: ПП Туловський, 2010. 404 с.
3. Жайворонок В. Знаки української етнокультури: Словник-довідник. Київ: Довіра, 2006. 703 с.
4. Мацюк З.С. Що сільце, то нове слівце: фразеологізми Західного Полісся. Луцьк: Вежа-Друк, 2013. 476 с.
5. Словник символів культури України / за заг. ред. В.П. Коцура, О.І. Потапенка, М.К. Дмитренко. Київ: Міленіум, 2002. 260 с.
6. Словник української мови: в 11 томах. Київ, 1973. Т. 4.
7. Українські приказки, прислів'я і таке інше / уклад М. Номис; упоряд., приміт. та вступна ст. М.М. Пазяка. Київ: Либідь, 1993. 768 с.
8. Фразеологічний словник української мови: у 2 кн. / АН України, Ін-т укр. мови; [уклад.: В.М. Білоноженко та ін.; редкол.: Л.С. Паламарчук (голова) та ін.]. Київ: Наук. думка, 1993.

*Артем Павленко,
здобувач бакалаврського рівня вищої освіти,
кафедра економіки і підприємництва,
факультет менеджменту та маркетингу,
Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»*

*Науковий керівник: **Неоніла Тільняк**,
кандидат філологічних наук, доцент*

АНАЛІЗ ОСОБЛИВОСТЕЙ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Тези доповіді присвячені аналізу особливостей розвитку української мови в умовах воєнного стану, дослідженні внутрішні, зовнішні, побутові, нормативно-правові та культурно-мовленнєві його аспекти.

Ключові слова: *українська мова, військовий стан, розвиток мови.*

Невід’ємним елементом розвитку суспільства як організованої сукупності індивідів є мовний компонент, що визначає сутність та характерні особливості засобів комунікаційної взаємодії між такими індивідами. При цьому, категорію мови не слід розглядати ізольовано від інших соціальних процесів та явищ, напротив має місце білатеральний зв’язок між мовою (лексичними, синтаксичними особливостями, тенденціями розвитку мови) та явищами культурного, історичного, політичного та економічного характеру. Тобто, незважаючи на умовно-суб’єктивний характер чиннику мови, її вплив має об’єктивно виражену пряму форму. Враховуючи сучасні реалії воєнного стану та активних соціально-економічних трансформацій, проблематика розвитку української мови у даному теоретичному вимірі набуває значної актуальності як у площині мовно-лінгвістичних аспектів, так і політико-правових.

Узагальнюючи результати проведеного дослідження пропонуємо систематизувати ключові особливості розвитку української мови на сучасному етапі у розрізі наступних аспектів:

1. *Внутрішній аспект розвитку української мови.* Одним з впливових наслідків російської військової агресії стала активна релокація значної частини населення з тимчасово окупованих або територіально наближених до лінії бойових зіткнень територій, при цьому, у більшості своїй дана категорія населення у якості базового мовного засобу використовує російську мову. На сьогоднішній день, спостерігається тенденція до створення сприятливого мовного та культурного середовища інтеграції таких осіб в українськомовний суспільний контекст. Прикладом таких явищ може слугувати створена у 2022 році проєктна ініціатива «Єдині», покликана на організацію курсів вивчення української мови і ре-

алізується у 25 містах України. Результатами функціонування проекту став перехід на українську як мову побутового вжитку близько 50 тис. осіб [1].

2. *Зовнішній аспект розвитку української мови.* Не менш важливим чинником функціонування мови є її розвиток у глобальному контексті, що в перспективі визначатиме кількість активних носіїв та загалом потенціал її розвитку. Сьогодні, фіксується помітний ріст зацікавленості до української мови з боку іноземної аудиторії. Підтвердженням даної тези є дані сервісу вивчення мов Duolingo [1] згідно яких, протягом 2022-2023 кількість осіб, що вивчає українську мову зросло на 1,3 млн. Найвищі показники зростання даного показника спостерігаються у Ірландія (ріст на рівні 2229%), Німеччина (1651%), Польща (1615%). Принагідно зазначити, що аналогічна ситуація має місце у світовому рейтингу мов (досягнення 17 рейтингової позиції у 2022 році, порівняно з 37 місцем у 2021 році).

3. *Якісне сприйняття української мови та побутовий вжиток.* Факт збройного вторгнення та повномасштабної війни вплинув й на якісне сприйняття української мови у побутовому середовищі. Відслідкувати відповідні зміни можемо за даними дослідження групи «Рейтинг» [1], що свідчать про зростання частки населення що ідентифікує українську як «рідну мову» (57% у 2012 проти 76% у 2022 році). Також має місце значне скорочення сегменту російськомовного населення, що для порівняння у 2012 році становило 40%, знизившись до рівня 18% у 2022 році. Тобто можна стверджувати, про наявність тенденції до органічної трансформації, що результує у відповідних показниках структурних зрушень частки активного вживання населенням української мови у бік її активного зростання.

4. *Політико-правовий аспект.* Вітчизняні реалії функціонування української мови актуалізують питання нормативно-правового аспекту її політичної регламентації та правового статусу. Результати статистичних досліджень [1] свідчать про утвердження суспільної позиції щодо неможливості розширення переліку мов, які мають статус державної окрім української (83%). Разом з тим, скорочується кількість прихильників узаконення російської мови як державної (скорочення з 25% до 7% у 2020 році). Слід також відзначити, активізацію законодавчих новацій у сфері захисту державної мови у сфері економічних взаємодій та публічного адміністрування.

5. *Культурно-мовленнєвий аспекти.* Активні військові дії чинять значний вплив на вітчизняне культурне середовище суспільства, що є одним з джерел розвитку мови. У даному контексті, варто зазначити, що протягом 2022-2023 року українська мова набула значних трансформацій у розрізі лексичного компоненту розвитку. Зокрема, почали з'являтися нові слова та терміни, зна-

чна кількість раніше невідомих слів іншомовного походження адаптувалася та інтегрувалася у вітчизняне мовленнєве середовище, більш того, зазнали семантичного збагачення вже існуючі слова, найчастіше у гумористичному (наприклад, «бавовна») або військовому аспекті («мопед»).

Підсумовуючи вищевикладене, можна стверджувати, що на сьогоднішній українська мова активно розвивається у частині зростання кількості споживачів, покращення побутового сприйняття, захисту правового статусу та семантико-лексикологічного збагачення в умовах воєнного стану.

Список використаних джерел

1. Українська мова під час війни: ключові тенденції розвитку. *Національний інститут стратегічних досліджень*. 2023. URL: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/ukrayinska-mova-pid-chas-viyny-klyuchovi-tendentsiyi-rozvytku>.

*Дарина Полтавська,
здобувачка магістерського рівня вищої освіти,
навчально-науковий інститут
гуманітарних та соціальних наук,
Національний технічний університет
«Дніпровська політехніка»
Науковий керівник: **Ксенія Тараненко**,
кандидат філологічних наук, доцент*

МОВНІ ПРОЦЕСИ У ПОТРАКТУВАННІ ВАСИЛЯ ЧАПЛЕНКА

Визначено теоретичне значення наукової спадщини Василя Чапленка у висвітленні актуальних проблем мовознавства, з'ясовано авторське розуміння мовних процесів української мови.

Ключові слова: мовні процеси, Василь Чапленко, загальне та теоретичне мовознавство.

Дослідження Василя Чапленка із загального мовознавства відображають глибоке зацікавлення вченого питаннями походження й розвитку мов, але водночас є безцінним джерелом знань про фонетичні, морфологічні, лексичні та синтаксичні багатства саме української мови. Василь Чапленко у своїй мовознавчій практиці постійно цікавився проблемами походження мов, де ще багато приховано нерозв'язаних загадок, над якими працюють численні покоління лінгвістів. Василь Чапленко зазначає, що не один мовознавець детально та конкретно писав про загальне та теоретичне мовознавство. Потрібно висвітлювати і це питання для подальшого розуміння та викладання мовознавства. А тим часом ясно, що

без теоретичного усвідомлення годі обійтися й при опрацюванні практичних потреб українського мовознавства... І мені доводилось таки часто розв'язувати теоретичні проблеми попутно написання інших моїх описових робіт [3, с. 2].

Науковець підкреслював, що мова завжди є рухливим явищем людської еволюції, і таким чином, будь-яку мову не можна вивчити повністю, бо вона увесь час розвивається разом з народом, який користується своєю мовою.

Мовний процес є динамічним та складним явищем, який відображає зміну в самому мовному середовищі, суспільстві та в культурі. До найпомітніших та найважливіших мовних процесів, які спостерігаються в українській мові, уналежнюємо такі:

- фонетичні процеси, що характеризують зміни в звуковій системі мови: зміна орфоєпії, процеси асиміляції та дисиміляції тощо;
- морфологічні процеси, тобто зміни у будові слів та відмінюванні (зміни в суфіксах або закінченнях у відмінюванні слів та наявність винятків) (Василь Чапленко у своїх працях описує враження носіїв мови від тогочасних новотворів *сsaveць*, *знавець* й появу малопродуктивного на той час суфікса *-ець*);
- семантичні процеси, а саме зміни значення слів (метафори, метонімії та інші перенесення значень);
- синтаксичні процеси, що характеризують зміни в синтаксичних структурах під впливом інших мов або граматичних тенденцій;
- лексичні процеси, які полягають в тому, щоб збагачувати мовні словники новими словами та висловами;
- кодифікація та стандартизація, тобто процеси, які пов'язані з визначенням правил правопису, граматики, стилістики та інших аспектів мови для забезпечення її коректності та зрозумілості;
- діалектні процеси, які дають зміну в мові на рівні регіональних та соціальних діалектизмів;
- мовна політика, яка вказує на зміни в мовній політиці держави, офіційний статус мови, зусилля з підтримання та розвитку мовної спадщини.

Таким чином, розуміємо, що всі ці процеси взаємодіють між собою, впливають на форму та функції мови, роблять мову живим та змінюваним явищем. Саме тому у своїх працях Василь Чапленко описує не лише потреби й здобутки практичного мовотворення у вивченні української мови, а й потреби у вивченні загального теоретичного мовознавства.

Список використаних джерел:

1. Чапленко Василь. Критика. Мовознавчі дослідження Василя Чапленка. *Портал Експеримент: культура, освіта та наука*. URL: <https://md-eksperiment.org/post/20210904-koncepciya-pohodzhennya-movi-yak-znakovoyi-sistemi-v-pracyah-vasilya-chaplenka>.

2. Мамчич І.П. Мовознавча спадщина Василя Чапленка: автореф. дис. Дніпро, 2002. 24 с.
3. Чапленко В. Дещо про мову. Нью-Йорк, 1959. 66 с.
4. Андреева Інна, Чапленко Василь. Критика. Питання історії української мови у працях В. Чапленка. *Портал Експеримент: культура, освіта та наука*. URL: <https://md-eksperiment.org/post/20210904-movoznavchi-interesi-v-chaplenka>.

Софія Радзівон,
здобувачка магістерського рівня вищої освіти,
навчально-науковий інститут
української філології та журналістики,
Кам'янець-Подільський національний
університет імені Івана Огієнка
Науковий керівник: **Інна Беркещук,**
кандидат філологічних наук, доцент

ЕМОТИВНА ЛЕКСИКА У ТВОРЧОСТІ ВОЛОДИМИРА ЛИСА

У тезах окреслено емотиви творчості В. Лиса, зокрема емоційні компоненти, які вони виражають, описано їх функції та засоби з допомогою яких визначаємо ці лексеми.

Ключові слова: емотив, емотивна лексика, лексема.

Актуальність даної теми роботи полягає у тому, що на етапі розвитку лінгвістики емоцій існує низка проблем, які визначають декілька головних напрямів досліджень, зокрема комунікацію емоцій, категоризацію емоцій, емотивний семантичний простір мови, типологію емотивних знаків, лексикографію емотивності, співвідношення лінгвістики та паралінгвістики емоцій тощо.

Метою даного наукового дослідження є глибше вивчення емотивів, виявлення емотивної лексики у творчості Володимира Лиса, з'ясування ролі емотивно-забарвленої лексики для становлення авторського стилю письменника.

Емотивна лексика вказує на лексеми або вирази, які використовуються для вираження емоцій або почуттів. Термін охоплює слова, які викликають або передають конкретні емоції. Емотиви використовують для точного вираження того, як людина себе відчуває в певний проміжок часу [1, с. 279–280]. Основними емотивами у творчості Володимира Лиса є *радість, страх, гнів, смуток, сором*. Розглянемо її детальніше.

Емотив *радісті* широко представлений в авторському мовленні або прямою номінацією або репрезентацією за допомогою описувальної лексики. Володимир Лис для репрезентації даного емотиву часто вживає порівняння, метафори, фразеологізми,

окличні речення, вигуки, зменшено-пестливу лексику. Проте головним типом номінації є використання предикативного вживання прикметників *радісний, щасливий, усміхнений, веселий, задоволений...* Інтенсивність емоції радості найчастіше передається прислівником *дуже*, також часто вживаються ступені порівняння прикметників та прислівників: *наприклад: найщасливіша, радісніша, більш веселий*. Також в літературних творах автора емотив *радості* репрезентується через реакції – сміх, танець, пісні, які позначені в тексті різноманітними лексемами. Описи даних фізичних проявів можуть вживатися без прямої вказівки на емоцію. Крім того, часто вживаються лексичні одиниці, які описують жести героїв. Для опису жестів застосовується лексика, яка позначає рух, переміщення у просторі, наприклад: *високо підстрибувати, хлопати в долоні, піднімати руки вгору від радісних новин*.

Наступним емотив репрезентує емоцію *сорому*. Необхідною умовою для реалізації даного емотиву є пряма вказівка на емоцію. Зазвичай емотив *сором* експліцитно називається вже у розпалі емоційної ситуації [2, с. 182]. Автор часто використовує лексику, що позначає кольори, а саме: *червоний, бурячковий*.

Тепер розглянемо вираження емотиву *гніву*. Необхідною умовою для реалізації даного контексту є пряма вказівка на емоцію. Зазвичай концепт гніву експліцитно називається вже на початку емотивної ситуації. Маркерами емотиву найчастіше виступають лексеми: *злість, роздратування, обурення, лють*. Для репрезентації емотиву *гніву*, опис емоцій дуже часто здійснюється комплексно, з одночасним описом невербальної поведінки.

Для вираження даного емотиву важливі лексичні одиниці, які вказують на зміну кольору очей та шкіри. Ключовими кольорами для вираження емотиву є *червоний колір*. Червоний Колір та його варіації використовується для позначення кольору шкіри та очей в стані гніву, а ось, наприклад, жовтий та зелений вказують лише на зміну кольору очей [2, с. 181].

Далі розглянемо емотив *смутку*. В авторському мовленні для маркування печалі вживається лексика, яка позначає емоції. Одна й та сама лексема може повторюватися кілька разів або бути у складі гіперболи. Суб'єкт емоції найчастіше отримує характеристику через прикметники, що репрезентують емотив *смутку: сумний, бідолашний, печальний, скорботний, жалібний*.

Синтаксичними маркерами емотиву *смутку* виступають метафори, порівняння, риторичні запитання, внутрішні діалоги персонажів, опис атмосфери навколо, символи, ввідні слова, звернення, які здійснюють контактовстановлюючу функцію між автором та читачем.

Важливе місце серед емотивних концептів займає емотив *страху*. Репрезентація якого є особливо різноманітною. Даний емотив номінується через прийменниково-іменникові словоспо-

лучення (*від страху, з острахом, з жахом, з переляком*). Лексика, яка виражає емотив *страху* поділяється на три групи: позначають рух тіла на місці, рух тіла від об'єкта, переховування [3].

Отже, найчастіше Володимир Лис використовує емотивну лексику, яка виступає прикметниками, доміантними серед яких виступають кольори та прислівники, які вказують на певні якості. Для репрезентації окремих емотивів вживається також ряд словосполучень, які найчастіше складаються з прийменника та іменника, художні засоби, емоційно-забарвлена лексика.

Список використаних джерел:

1. Чайковська Є.Ю. Поняття «емотивність» та «експресивність» у мові науки. *Лінгвістика XXI століття: нові дослідження і перспективи*. Київ, 2010. С. 279–287.
2. Мац І.І. Різновиди емоцій та способи їх вербалізації (на матеріалі англійської мови). *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Педагогічні науки*. 2003. №11. С. 181–183.
3. Блажко М.І. Емотиви у відображенні картини світу (на матеріалі короткого оповідання П. Зюскінда «Die taube»). URL: <http://lib.ndu.edu.ua/dspace/bitstream/123456789/1362/1/23.pdf> (дата звернення: 08.11.2023)

*Людмила Рокіщук,
здобувачка бакалаврського рівня вищої освіти,
навчально-науковий інститут
української філології та журналістики,
Кам'янець-Подільський національний
університет імені Івана Огієнка
Науковий керівник: Зореслава Шевчук,
кандидат філологічних наук, старший викладач*

ІННОВАЦІЙНІ ФОРМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПОЛІТИКИ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ

Окреслено питання академічної доброчесності крізь призму освітнього процесу в закладах освіти. Наголошено на важливості онлайн-ових платформ та ресурсів, які популяризують академічну доброчесність.

Ключові слова: *доброчесність, платформа, проєкт, програми.*

Питання забезпечення і дотримання академічної доброчесності є одним з пріоритетних напрямів діяльності сучасної науково-освітньої спільноти, а також одним з найбільш важливих і невідкладних завдань сьогодення, які стоять перед закладами освіти України та зарубіжних країн. Так, слід відзначити, що найбільш важливими кроками в цьому напрямі в Європейському регіоні є прийняття Бухарестської Декларації з етичних цінностей

та принципів вищої освіти в Європейському регіоні (2004 р.). Нормативно-правове забезпечення впровадження принципів академічної доброчесності в закладах вищої освіти складається із законів України «Про освіту», «Про вищу освіту», «Про професійну (професійно-технічну) освіту», «Про наукову та науково-технічну діяльність», нормативних актів Кабінету Міністрів України, центральних органів виконавчої влади, яким вони підпорядковуються, внутрішніх нормативних документів (кодекси честі, процедури прийняття рішень з питань ймовірних порушень академічної доброчесності тощо) [3].

Академічна доброчесність – це сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень [3].

Ця стаття регулює здійснення якісної освіти та підтримання академічної доброчесності на всіх її рівнях. Проте реалізація програм академічної доброчесності в українських школах має кілька проблем:

- поширення списування;
- необ'єктивне оцінювання;
- відсутність знань з академічної етики.

Незважаючи на труднощі, в українських школах є історії успіху академічно-доброчесних програм. Одним із прикладів успішної академічної благодійної програми в українських школах є проект «Формування академічної доброчесності в школі» (Seeding Academic Integrity). Проект має на меті сприяти академічній чесності серед учнів та вчителів і був реалізований у багатьох школах по всій країні. Він навчає вчителів, як викладати академічну етику, а також надає ресурси для учнів, щоб вони могли дізнатися про академічну доброчесність. Така програма, як «Seeding Academic Integrity in Ukraine Project», може сприяти розвитку культури академічної доброчесності в українських школах, пропагуючи академічну чесність та етичну поведінку [1].

Наразі в Україні розробляють методичну літературу та курси, готують семінари, круглі столи і конференції. Також сприяє популяризації академічної доброчесності в Україні освітня платформа «Едера», що запустила онлайн-курс для вчителів та учнів «Академічна доброчесність» та серію інфографік «Розуміємо академічну доброчесність».

Отже, академічна доброчесність має важливе значення в освіті та значний вплив на життя учнів і студентів. Упровадження академічної доброчесності в українських школах наразі має деякі труднощі, але є й історії успіху, які демонструють потенціал для зростання та розширення. Співпраця між школами та громадськими організаціями може сприяти подальшій підтримці

ініціатив з академічної доброчесності. Постійне надання пріоритету академічній доброчесності в школах матиме багато позитивних наслідків для освіти та суспільства в цілому.

Академічну доброчесність можна розглядати як довготривалу інвестицію в майбутнє, яка підвищує довіру до освіти і науки, що веде до суспільного прогресу та соціально-економічного розвитку.

Список використаних джерел:

1. Академічна чесність як основа сталого розвитку університету / за заг. ред. Т.В. Фінікова, А.Є. Артюхова. Київ: Таксон, 2016. 234 с.
2. Бобровський М.В., Горбачов С.І., Заплотинська О.О. Внутрішня система забезпечення якості освіти: Абетка для директора. Рекомендації до побудови внутрішньої системи забезпечення якості освіти у закладі загальної середньої освіти. Київ: Державна служба якості освіти, 2019. 240 с. URL: <https://tinyurl.com/abetka19>.
3. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>
4. Проекти в школах. URL: <https://academiq.org.ua/pro-proekt/proekt-v-shkolah/>

*Ірина Росла,
здобувачка вищої освіти,
філологічний факультет,
Комунальний заклад вищої освіти
«Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»
Науковий керівник: **Надія Скрипник**,
кандидат філологічних наук*

КЛЮЧОВІ ПОНЯТТЯ УКРАЇНСЬКОГО ПРАВОПИСУ

У розвідці схарактеризовано ключові поняття правопису української мови. Акцентовано увагу на формуванні правописної компетентності учасників освітнього простору, представлено зміни до правопису 2019.

Ключові слова: український правопис, правописна компетентність, правопис, графіка, літери, орфографія, орфограма, пунктуація, розділові знаки.

У навчанні правопису важливе значення має свідоме, осмислене запам'ятовування, а не бездумне заучування правил. Здобувачів освіти, які знають правила українського правопису й доводять свої знання до автоматизму можна назвати правописно компетентними.

Правописна компетентність є важливим елементом мовленнєвої компетентності, адже порушення орфографічних правил

ускладнює спілкування, робить висловлені думки незрозумілими, а вивчення норм правопису створює умови для оволодіння культурою усного і писемного мовлення. Сьогодні однією з найбільш складних та актуальних проблем залишається проблема формування правописної компетентності здобувачів освіти.

Окреслена проблема набуває актуальності у сучасних науково-методичних дослідженнях (З. Бакум, М. Вашуленка, В. Вітюк, Н. Голуб, О. Горошкіної, С. Карамана, Х. Карповець, О. Копусь, Л. Мамчур, Л. Мацько, М. Оліяр, С. Омельчука, М. Пентилюк, О. Селіванової, Т. Симоненко, І. Хом'яка та ін.).

З'ясуємо суть дефініції «правописна компетентність». Ми знаємо, що правопис української мови охоплює і орфографію, і пунктуацію, а тому здобувачі освіти повинні мати належний рівень знань, умінь та навичок із обох згаданих розділів сучасної української мови. І. Хом'як, розуміє під *правописною компетентністю* «високий рівень оперування правописними знаннями в писемній діяльності учня, його набутий досвід застосування орфографічних і пунктуаційних умінь на практиці, особистісний показник використання орфографічної й пунктуаційної компетенцій у самостійному письмі» [7, с. 19]. На думку Х. Карповець, *правописна компетентність* – це набута особистісна здатність оформлювати писемне мовлення будь-якого функційного стилю відповідно до чинних правописних норм на основі ціннісного ставлення до мови [2, с. 36].

22 травня 2019 р. – Кабінет Міністрів затвердив нову редакцію «Українського правопису». Сучасна редакція «Українського правопису» повертає до життя деякі особливості правопису 1928 року, які є частиною української орфографічної традиції і поновлення яких має сучасне наукове підґрунтя. Мову народу творить його історія: мова змінюється, і правопис має відображати насамперед її сучасний стан (з передмови до нової редакції «Українського правопису») [6]. Серед найприкметніших змін у редакції 2019 р., порівняно з редакцією 1990 р., можна відзначити, зокрема, такі [4, с.13]:

- 1) виокремлення спеціальної частини. присвяченої чергуванням приголосних звуків;
- 2) виокремлення спеціальних пунктів щодо окремих префіксів і суфіксів;
- 3) виокремлення параграфа щодо написання складних займенників;
- 4) розподіл правил написання власних назв на окремі параграфи;
- 5) розподіл правил написання відмінкових закінчень іменників першої відміни різних відмінках на окремі параграфи;
- 6) переструктурування правил правопису слів іншомовного походження;
- 7) доповнення новими параграфами розділу щодо вживання розділових знаків.

Наприклад, у «Великому тлумачному словнику сучасної української мови» поняття правопис означає «систему загальноприйнятих правил, що визначають способи передання мови на письмі; дотримання правильного написання слів» [1, с. 1101], а в «Українському правописі» зазначено, що «правопис кожної мови складається з трьох підсистем: *графіки* (літер, якими позначають найтиповіші звуки та звукосполучення), *орфографії* (способів поєднання звуків і звукосполучень, що забезпечує однотипність написання слів) і *пунктуації* (розділових знаків, за допомогою яких позначають інтонаційне членування тексту) [5, с. 3]. Термін *пунктуація* – це система правил уживання на письмі розділових знаків [3, с. 489], а ключовими поняттями пунктуації є *розділові знаки*. Конкретний випадок уживання розділового знака (ужитий у реченні розділовий знак чи його відсутність) називають *пунктограмою* [2, с. 43]. Центральним поняттям орфографії є *орфограма* – правильне (відповідає правилам або традиції) написання, яке потрібно вибрати з низки можливих, виокремлюють *буквені й небуквені орфограми* [2, с. 40]. Термін *графіка* використовують на позначення розділу лінгвістики, що визначає спосіб передання окремих звуків і звукосполучень на письмі, а стрижневими поняттями є літери алфавіту, апостроф, знак наголосу, розділові знаки, скорочення слів, використання пробілів між словами, великих літер, відступів при абзацах.

Ми переконані, що грамотність писемного мовлення учасників освітнього простору передусім залежить від знання й розуміння відповідного термінологійного апарату.

Список використаних джерел:

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і доп.) / уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. Київ; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. 1728 с.
2. Карповець Х.М. Формування правописної компетентності майбутніх учителів української мови і літератури в процесі навчання мовознавчих дисциплін: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 / Національний університет «Острозька академія». Острог, 2020. 276 с.
3. Карп'юк О.Д. Європейське мовне портфоліо. Тернопіль: Лібра Терра, 2008. 112 с.
4. Методика реалізації Українського правопису в новій редакції у закладах загальної середньої освіти: навчально-методичний посібник / В.М. Терещенко, А.О. Панченков. Харків: Соняшник, 2019. 256 с.
5. Український правопис. Київ: Наукова думка, 1993. 240 с.
6. Український правопис. Харків: Фоліо, 2019. 282 с.
7. Хом'як І. Компетентнісний підхід до навчання правопису української мови. *Українська мова і література в школах України*. 2017. № 11. С. 17–21.

Альона Руренко,
здобувачка бакалаврського рівня вищої освіти,
факультет філології,
Комунальний заклад вищої освіти
«Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»
Науковий керівник: **Надія Скрипник,**
кандидат філологічних наук

ТЕКСТОЦЕНТРИЗМ ЯК НАУКОВЕ ПОНЯТТЯ

З'ясовано, що текст вважається однією з найважливіших мовних категорій, оскільки мовна система в спілкуванні реалізується не ізольованими реченнями, а текстами різних стилів (художнього, наукового, публіцистичного), родів і жанрів (епічні – казка, оповідання, повість; ліричні – вірші). У тексті функціонують усі мовні одиниці, а рівні мови успішно реалізуються в процесі комунікації.

Ключові слова: *текстоцентричний підхід, текст, здобувачі освіти.*

Сьогодні важливим фактором для засвоєння змісту освіти та зростання особистості є неосяжний обсяг текстової інформації, що впливає як на процес навчання, так і на результати навчання. На основі текстів, текстоцентричний підхід передбачає формування комунікативно-мовленнєвих умінь і навичок здобувачів освіти. Відповідно «текстоцентризм» – це підхід мовленнєвого навчання мови на основі тексту.

Аналіз літератури, що стосується текстоцентричного підходу свідчить про його актуальність (О. Біляєв, А. Богуш, Н. Голуб, О. Горошкіна, С. Караман, Л. Мамчур, М. Пентилюк, О. Селіванова та ін.).

Текстоцентричний підхід під час мовленнєвої діяльності, присвячений навчальному тексту, виражений у письмовій, усній та друкованих формах. Однією з характеристик навчального тексту є читання та створення освітніх цілей. Навчальний текст може нести в собі інформаційну функцію, освітню, пізнавальну, мотиваційну, риторичну, комунікативну, розважальну та ін. [3]. Текстоцентричний підхід має багато переваг. Він необхідний для умов досягнення освіти нової якості, для розвитку інтелектуальних умінь і навичок, для розвитку творчого мислення, для підвищення комфортності навчання здобувачів освіти, для формування особистісних рис майбутніх фахівців.

Нині надзвичайно важливим є формування у здобувачів освіти умінь на засадах текстоцентричного підходу, які дають змогу не лише здійснювати пошук, відбір, опрацювання текстової інформації, а й створювати власні висловлювання.

У літературі з мовознавства та методології можна знайти різні тлумачення текстових понять. «Текст (від лат. *textum* – зв'язок, поєднання, тканина) – писемний або усний мовленнєвий масив,

що становить лінійну послідовність висловлювань, об'єднаних у ближчій перспективі смисловими і формально-граматичними зв'язками, а в загальнокомпозиційному, дистантному плані – спільною тематичною і сюжетною заданістю» [5, с. 704].

«Текст – це сукупність записаних слів, що складають логічну або мистецьку цілість» [1, с. 119]. М. Пентиліук розшифровує поняття текст як об'єкт мовознавства, функційно завершене мовне ціле, її основне завдання визначається конкретно метою діяльності мовлення [4]. С. Караман стверджує, що текст «ситуація комунікації, що інтегрує з іншими показниками» [2, с. 32]. Текст повинен стати базовою одиницею спілкування для вивчення української мови. Добре, що у шкільній практиці беруться до уваги такі важливі моменти, як вдосконалення написаного і редагування.

Ми вважаємо, що формування текстотворчих умінь на засадах текстоцентричного підходу доцільно впроваджувати в освітній простір Нової української школи або застосовувати у позаурочній діяльності, адже одним із важливих складників якісної освіти – є удосконалення систематичної та ґрунтовної роботи над текстотворенням. Отже, якщо здобувач освіти може спілкуватися, на високому рівні володіючи мовою, то знайде реалізацію в сучасному суспільстві.

Список використаних джерел:

1. Івченко А. Тлумачний словник української мови. Харків: Фоліо, 2007. 540 с.
2. Караман С.О. Методика навчання української мови в гімназії: навч. посіб. для студ. вищ. закл. освіти. Київ: Ленвіт, 2000. 272 с.
3. Засць В.Г. Методика навчання української мови на текстовій основі (8–9-і класи з поглибленим вивченням): навч.-метод. посіб. Київ: Агрармедіагруп, 2015. 120 с.
4. Пентиліук М.І. Актуальні проблеми сучасної лінгводидактики: збірник статей. Київ: Ленвіт, 2011. 256 с.
5. Русанівський В.М., Тараненко О.О., Зяблюк М.П. Українська мова. Енциклопедія. 3-є вид. зі змінами і доп. Київ Вид-во «Укр. енциклопедія ім. М.П. Бажана, 2007. 856 с.

Валентина Савчук,
*здобувачка бакалаврського рівня вищої освіти,
юридичний факультет,
Хмельницький університет управління
та права імені Леоніда Юзькова
Науковий керівник: **Ольга Подолянчук,**
кандидат філологічних наук, доцент*

МОВНА ПОЛІТИКА В УМОВАХ ВІЙНИ

Варто почати з того, що коли розпочалося повномасштабне вторгнення агресорів на територію України, багато чого змінилося в період того часу. Це стало початком для громадян України шанувати та підтримувати українізацію, саме від 24 лютого 2022 року багато людей з різних російськомовних міст розпочали переходити саме на українську мову, а також цінувати одне одного в такий важкий час, і це не обминуло політичних осіб, які ще в перші дні з'явилися на екранах з розповідями українською мовою.

Ключові слова: мовна політика, українізація, політичні особи, війна, повномасштабне російське вторгнення, українська мова, національна мова, політичні відносини, державна політика.

У ситуаціях з проявів яких постанала війна, стало повномасштабне російське вторгнення, саме це активізувало процес українізації. З цією кризою українська мова набула більших висот ніж раніше, вона почала не існувати, а домінувати в російськомовних регіонах та усіх сферах, де тривалий час не посідала провідних позицій [1].

В умовах військової агресії та економічної кризи національній мові, попри поширену думку, має бути приділена особлива увага. Пропагована певний час модель «дві мови – одна нація», яка мала нібито зняти гостроту соціального конфлікту на мовному ґрунті, який нагнітали окремі політичні сили в попередні десятиліття, позірно притлумила, але насправді не могла і не вирішила «українське національне і мовне питання», адже аби стати єдиною нацією потрібно мати те, що об'єднає її представників, які часто належать до різних етнічних груп. Таким об'єднавчим чинником зазвичай стає національна ідентичність, яка консолідує суспільство, гуртує його в умовах, коли необхідно протистояти зовнішній загрозі або вирішити внутрішні проблеми. Стержнем її є національна мова [1, с. 6].

Визначено, що «мовна політика» – це категорія, яка відображає усі зв'язки та політичні відносини, які тісно пов'язані саме з державною, опозиційною, а також громадянською політикою. Спираючись на формальні та неформальні інституції, їхні конфлікти, саме так виборюють життя мови, можливості, щоб повноцінно функціонувати та розвиватися, і ще й конкурувати з іншими мовами. Таке поняття активно використовується на території

Радянської України у 20-х рр. XX ст., яким позначалося цілеспрямоване втручання суспільства у процес мовного розвитку й керування цим процесом [3, с. 47].

Список використаних джерел:

1. Макарець Ю. С. Статус і стан української мови в незалежній Україні: соціолінгвістичний вимір. Київ: ЛАТ&К, 2019. 209 с. URL: [https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/30821/Makarets I S Status i stan ukrainskoi movy v nezalezhnii ukraini.pdf?sequence=1&isAllowed=y](https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/30821/Makarets%20I%20S%20Status%20i%20stan%20ukrainskoi%20movy%20v%20nezalezhnii%20ukraini.pdf?sequence=1&isAllowed=y)
2. Савойська С.В. Міжнародна академія управління персоналом «мовна політика». URL: <https://jpl.donnu.edu.ua/article/download/8849/8845>
3. Українська мова під час війни: ключові тенденції розвитку. Національний інститут стратегічних досліджень української мови під час війни. URL: <http://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/ukrayinska-mova-pid-chas-viyny-klyuchovi-tendentsiyi-rozvytku>

Христина Сагайдак,

*здобувачка бакалаврського рівня вищої освіти,
навчально-науковий інститут
української філології та журналістики,
Кам'янець-Подільський національний
університет імені Івана Огієнка*

*Науковий керівник: **Наталія Коваленко,**
доктор філологічних наук, доцент*

СИМВОЛІКА КОМПОНЕНТА СОБАКА В НАРОДНИХ ФРАЗЕОЛОГІЗМАХ

У статті досліджено символіку лексеми СОБАКА в українській фразеології. Проаналізовано семантику, подано етнолінгвістичні інтерпретації компонента в складі фразеологічних одиниць, а також особливості вживання в українському говірковому мовленні.

Ключові слова: українська мова, символіка, фразеологічна одиниця, собака.

Важливий внесок у дослідженні української фразеології з використанням зоонімів зробили такі вчені, як І.О. Голубовська, О.П. Левченко, В.В. Жайворонок, зокрема фраземи з компонентом *собака* в українській мові описали Г.М. Добролюжа, В.Д. Ужченко, Д.В. Ужченко, Є.Ю. Голоднова та ін.

За науковими дослідженнями, слово *собака* було запозичене українською мовою із середньо-іранського *sabāka*, фарсі *sabah*, авестійського *sraqa*, пра, мідійського *opāka*, які своєю чергою прийшли з давньоіндійської та грецької мов [2, V, с. 339]. У сучасній українській мові *собака* – це:

- 1) домашня тварина родини собачих, яку використовують для охорони, на полюванні та ін.;
- 2) хижий ссавець родини собачих;
- 3) перен. «за, жорстока, недобррозичлива людина»;
- 4) перен. рідковж. «той, хто досяг досконалості в чому-небудь; вмiла спритна, завзята у чомусь людина» [4, IX, с. 430].

Упродовж віків собака став символом вірності та надійності, втілюючи в собі унікальне партнерство з людиною. Українці високо цінують цю вірність, виражаючи її в народних виразах, наприклад: *як вірний (вірна) собака (пес); служить як собака; як собака в очі зазирає*. Взаємодія між людьми і собаками стала важливою складовою культурної спадщини, в якій собака виконує роль надійного друга та вірного товариша.

Зоонім *собака* активно використовують у сучасному українському мовленні, зокрема у фразеологізмах: *собака не перескочить* – ‘високий’; *дражнити (дратувати) собак* – ‘по чужих дворах, випрошуючи милостину; жебракувати’; *як собака у човні* – ‘у незручному, непевному становищі’, дивитися, як собака на висівки – ‘дуже пильно, здивовано дивитися на щось’; ось де собака заритий – ‘ось у чому суть справи’; собаку з’їсти – ‘про те, хто є знавцем чого-небудь, має багатий досвід у чомусь’ [5, с. 673–674].

Фразеологізми на позначення різних властивостей та станів людини часто порівнюють із поведінкою та характерними особливостями собак. *Мов собака, який зірвався з цепу* [8, с. 839] виражає надзвичайну радість, аналогію тому, як собака може виявити емоційний прояв, коли зірветься з прив’язі. Для вираження незадоволення, роздратування, обурення з приводу чого-небудь вживають *собача душа* [8, с. 277]. Фразеологізм *потайний собака (Сірко)* або *потайна собака* [8, с. 838] використовують для опису хитрощів, підступності та таємності. Це виразно передає ідею, що дії чи наміри є схованими або неочікуваними, подібними до дій потайної собаки. *Собачий нюх* [8, с. 561] – це порівняння базується на відомій властивості собаки виявляти запахи і використовується для опису особи, яка має виняткову здатність виявляти таємниці чи розуміти приховані аспекти.

Фразеологізм *гавкає, мов собака на прив’язі* вказує на надмірну критичність або непокірність. Використовуючи властивість собаки постійно гавкати, це порівняння може передати образ людини, яка постійно висловлює свої думки чи зауваження, подібно до гавкання собаки [3, с. 84].

За допомогою образу собаки в українській мові можна розкрити різноманіття та глибину сприйняття людських рис. Фразеологізм *вішати [єсик] собак на кого* [7, с. 176] відображає несправедливе обвинувачення та звальювання вини на одну особу. Вираз *як собака* [8, с. 839] використовується для опису людини, яка проявляє надзвичайну агресію та злість; *са хоче робити як псови воду хлєптати* ‘дуже лінивий’ [1, с.101].

Фразеологізм *як собака на сні* [8, с. 839] створює образ людини, яка не тільки сама не користується чим-небудь, але й не дозволяє іншим цього робити. Фразеологізм *пошитися в собаку шкуру* [8, с. 839] виник в українській мові, щоб передати той момент, коли людина різко змінює свою поведінку і стає гострою у виявленні своїх негативних рис. Ідентифікація з образом 'собачої шкури' підкреслює риси агресивності та несправедливості.

Українська мова багата і на образи собаки для вираження зневажливого ставлення та лайливих висловів. Ці вирази не лише віддзеркалюють особливості слововживання в українській мові, а й додають образності та емоційності. Фразеологізм *ніякий (ніяка, ні одна, жодна і т. ін.) собака* [8, с. 838] стає аналогом фрази «ніхто», виражаючи повне зневаження або неприязне ставлення до особи, надаючи негативний відтінок. Фразеологізми *скажений собака і Різницький (різницька) собака* [8, с. 839] використовуються як лайка, підсилюючи негативне ставлення до особи чи її вчинків. Вираз *ні пес ні баран* [8, с. 624] підкреслює абсолютну нікчемність та безсилля особи, як собаки, який ні на що не здатен. Фразеологізм *як пес після макогона* [8, с. 625] виражає стан зняковідості, винуватості чи слабкості.

Особливий спосіб надати висловленню емоційності та виразності, підсилюючи його значення – використати фразеологізми зі значенням надмірності або перебільшення, наприклад: *і собаки не їдять*, який вказує на надмірну кількість чогось [8, с. 839]. *Як у собаки бліх* у слобожанських і степових говірках Донбасу – 'дуже багато' [6, с. 464]. Вираз *і собаку не вдержити* описує ситуації, коли холод стає абсолютно невтриманим; *як (мов) скаженого (скаженої) собаки боятися* [8, с. 839] – вказує на високий ступінь страху чи тривоги, де образ скаженої собаки підкреслює інтенсивність почуттів.

Отже, компонент *собака* у складі фразеологізмів образно характеризує різноманітні аспекти людського життя. Такі вирази слугують не лише засобами виразності, а також є важливими носіями культурних цінностей, міфології, моралі, світорозуміння.

Список використаних джерел:

1. Вархол Н., Івченко А. Фразеологічний словник лемківських говірок Східної Словаччини. Братіслава, 1990. 160 с.
2. Етимологічний словник української мови: у 7 т. / за ред. О.С. Мельничука. Київ: Наукова думка, 1982–2012.
3. Мацюк З.С. Из народа не выкинеш: Диалектний словник фразеологізмів. Луцьк, 2006. 136 с.
4. Словник української мови: в 11 т. Київ, 1970–1980.
5. Словник фразеологізмів української мови / відп. ред. В.О. Винник. Київ: Наукова думка, 2008. 1097 с.
6. Ужченко В.Д., Ужченко Д.В. Фразеологічний словник східнослобожанських і степових говірок Донбасу. 6-е вид., доповнене й перероблене. Луганськ, 2013. 552 с.

7. Ужченко В.Д., Ужченко Д.В. Фразеологічний словник української мови. Київ, 1998, с.176
8. Фразеологічний словник української мови: у 2 кн. [уклад.: В.М. Білоноженко та ін.]. Київ: Наук. думка, 1993.

Христина Сагайдак,
*здобувачка бакалаврського рівня вищої освіти,
навчально-науковий інститут
української філології та журналістики,
Кам'янець-Подільський національний
університет імені Івана Огієнка
Науковий керівник: Зореслава Шевчук,
кандидат філологічних наук, старший викладач*

ОСОБЛИВОСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ

Обґрунтовано необхідність впровадження політики академічної доброчесності в закладах освіти, наголошено на системній взаємній роботі всіх учасників освітнього процесу задля уникнення порушень академічної доброчесності.

Ключові слова: *доброчесність, заклад освіти, плагіат, критерії.*

Доброчесність в академічній сфері визначається чесною поведінкою кожного учасника освітнього процесу. Однак за деякими спостереженнями та дослідженнями виявляється, що не всі учасники освітнього процесу та керівники освітніх установ розуміють істинне значення поняття академічної доброчесності. Розглянемо сутність академічної доброчесності, її значення та застосування, і доведемо, що це поняття стосується не лише університетів, але й шкіл.

На сьогодні у світі, де інформація та знання набувають все більшого значення, академічна доброчесність стає фундаментальним складником не лише освіти, а й особистісного розвитку. Щоб настали глобальні зміни або для того, щоб трансформувати будь-яку систему, завжди варто розпочинати з себе і виховувати порядного громадянина та справедливую людину в собі та у своєму оточенні. Одним із найважливіших аспектів цього процесу є дотримання академічної доброчесності.

Академічна доброчесність – це сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень [4]. Але це не лише набір правил і обмежень, які стосуються студентів

та викладачів, а набагато більше. Це є фундаментальні цінності, які враховують: чесність, довіру, справедливість, повагу, відповідальність та відвагу до дій. Ці принципи повинні бути основою для всіх учасників освітнього процесу, зокрема студентів, учителів, батьків, директорів та працівників органів управління освітою. Однак, на жаль, далеко не всі учасники освітнього процесу розуміють важливість академічної доброчесності. Чимало батьків і навіть учителів вважають, що академічна доброчесність стосується лише закладів вищої освіти і науки. І уявлення, щодо цього є неправильним.

Дотримання академічної доброчесності має велике значення для забезпечення довіри до результатів навчання та наукових досліджень. Коли студенти та дослідники не дотримуються цих принципів, вони тим самим підривають довіру до освіти та наукових досягнень в цілому. Довіра громадськості до результатів наукових робіт і навчальних досягнень є безцінною, і вона залежить від того, наскільки академічна доброчесність дотримується в усіх ланках освітнього процесу [1, с. 90]. Натомість заклади освіти повинні активно сприяти формуванню культури академічної доброчесності, організовуючи тренінги, семінари та інші заходи, спрямовані на усвідомлення студентами цінностей чесності та етичного ставлення до навчання. Важливо встановлювати чіткі правила щодо плагіату та інших порушень академічної чесності, а також розробляти механізми їх виявлення та покарання. Академічна доброчесність не лише визначає якість освіти, але і формує моральний характер та професійні цінності майбутніх лідерів суспільства. Студенти, які виховуються в середовищі, де академічна чесність вважається невід'ємною частиною освіти, мають всі шанси стати не тільки успішними професіоналами, але й морально відповідальними громадянами.

Н. Батечко наголошує, що порушення академічної доброчесності може приймати різні форми, а саме: списування на іспитах та інших формах оцінювання, плагіат (використання чужих робіт без зазначення джерела інформації), фабрикацію та фальсифікацію даних у наукових дослідженнях, а також необ'єктивне оцінювання та навіть хабарництво [2]. Ці та інші види порушень можуть мати серйозні наслідки для тих, хто цим займається.

Важливим складником чесної наукової та освітньої діяльності є дотримання академічної доброчесності. Це означає, що учасники освітнього процесу – студенти, викладачі та науковці – повинні дотримуватися етичних принципів та визначених законом правил, які забезпечують довіру до результатів навчання та наукових досягнень. Дотримання академічної доброчесності допомагає зберегти репутацію освіти та наукових досягнень країни на світовому рівні [5, с. 192]. Також вона сприяє створенню міцнішої громадянської культури в суспільстві. Коли освітні установи ста-

ють прикладом добродесної поведінки, це впливає на формування цінностей і стандартів у суспільстві в цілому.

Як вирішити проблему академічної недобродесності в закладах освіти?

- Проводити просвітницькі заходи серед учнів, вчителів і батьків, наголошуючи на значенні чесності в освітньому процесі.
- Розробити чіткий етичний кодекс для учнів та педагогічного колективу, у якому визначено правила щодо чесності та відповідальності.
- Внести до навчальних планів теми про етику та академічну добродесність, щоб учні отримували відповідні знання та навички.
- Зауважати сучасні технології для виявлення плагіату та інших форм недобродесності, використовуючи антиплагіатні програми.
- Встановити чіткі критерії оцінювання та нагороджуйте чесних учнів, створюючи стимули для викладання в душі добродесності.
- Створити середовище, де чесність є загальноприйнятою цінністю, і визначити негативні наслідки для порушників правил.
- Розвивати психологічний комфорт для учнів, де вони можуть відчувати підтримку та необхідність дотримуватися етичних норм.
- Здійснювати системні зміни в освітньому процесі, спрямовані на запобігання та подолання академічної недобродесності.
- Встановити ефективні механізми відповідальності за порушення академічної чесності, враховуючи правові та дисциплінарні аспекти.

Отже, академічна добродесність є важливим елементом не лише для конкретної людини, а й для всього суспільства. Вона не лише формує етичні стандарти в галузі навчання і досліджень, але також глибоко впливає на розвиток науки, технологій та культури. Її дотримання сприяє розвитку довіри між науковцями, а також між викладачами та студентами. Вона є базою для створення та утримання позитивного середовища, де вчителі та студенти можуть вільно обмінюватися ідеями, розвивати новаторські підходи та сприяти взаємному навчанню.

Список використаних джерел:

1. Афанасьєва К. Явище академічного плагіату: витоки та шляхи боротьби. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2012. №6 (68). С. 86–91.
2. Батечко Н. Академічна добродесність в контексті європейських практик: досвід Франції. *Неперервна професійна освіта: теорія і практика*. 2019. Вип. 3. С. 88–94.
3. Бортун Б. О. Види академічної добродесності: статус, функції. *Академічна добродесність: виклики сучасності: зб. наук. есе учасників дистанційного етапу наукового стажування для освітян / Польсько-українська фундація «Інститут Міжнародної Академічної та Наукової Співпраці»; Духовна Академія Університету Кардинала Стефана Вишинського; Фундація ADD (Варшава Республіка Польща, 07.06–16.07.2021)*. Варшава, 2021. С. 17–20.

4. Закон України «Про Освіту». Стаття 42 «Академічна доброчесність». URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2145-19/page3>
5. Тицька Я. «Академічна доброчесність» та «академічна відповідальність» у забезпеченні якості освіти. *Підприємництво, госп-во і право*. 2018. №11. С. 192–195.

Каріна Серветник,
*здобувачка магістерського рівня вищої освіти,
факультет початкової освіти та філології,
Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія*
*Науковий керівник: Олесь Барташук,
кандидат історичних наук, доцент*

ТВОРЧІ ЗАВДАННЯ З УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ, СПРЯМОВАНІ НА ФОРМУВАННЯ У СТАРШОКЛАСНИКІВ УЯВЛЕНЬ ПРО НАЦІОНАЛЬНО МОВНУ КАРТИНУ СВІТУ

У статті проаналізовану творчі інтерактивні завдання, використання яких на уроках української літератури в старших класах закладів загальної середньої освіти (далі – ЗЗСО) сприятиме формуванню уявлень про національно мовну картину світу.

Ключові слова: національно мовна картина світу, старшокласники, інтерактивні завдання, ефективність.

Національно мовну картину світу (далі – НМКС) розуміють як зафіксоване в лексиці відповідної мови специфічне бачення (тобто логічне осмислення, відчуження й оцінювання) реального світу й усього, що привноситься в нього людською свідомістю, це «репрезентація мовними засобами етнічної ментальності етносу, його світогляду, світосприйняття та світооцінки» [2, с. 400]. Її ще називають вікном, через яке кожен окремий етнос дивиться на світ і передає, «осовляє» його національні особливості. Існує така кількість НМКС, скільки існує мов.

Провідну роль у формуванні НМКС відіграє родина і національна освіта, у якій літературу розглядають у якості важливого джерела формування та становлення національної ідентичності, адже вона має потенціал до зосередження в собі відомостей про етнічну свідомість, «історичну пам'ять, ментальність, національний характер народу та ін.» [4, с. 186].

Серед інтерактивних прийомів роботи на уроках української літератури у старших класах ЗЗСО щодо формування в учнів уявлень про особливості НМКС ми виділи такі: «Хмара слів», «Броунівський рух», ментальна карта.

Наприклад, на основі роботи з текстом повісті І. Нечуя-Левицького «Кайдашева сім'я» доцільно дати десятикласникам

завдання скласти «хмару слів», у якій використати лексеми на позначення частин української хати.

Досить ефективним для роботи зі складовими НМКС при вивченні художніх текстів в 10 та 11 класах може стати інтерактивний прийом «Броунівський рух», за допомогою якого за невеликий проміжок часу учні вивчають значний за обсягом теоретичний матеріал і повідомляють його зміст однокласникам [1, с. 79]. Його використання сприяє реалізації одного із найважливіших шляхів запам'ятовування навчального матеріалу: «навчаючись сам, навчаю решту».

Для проведення прийому старшокласники об'єднуються у групи, отримуючи картки з дібраним учителем завданнями. Далі групи отримують певний час для обговорення вмісту картки, підбору цитат із художніх текстів, аналізу ситуації тощо. Після цього учасники кожної групи переходять до інших груп, щоб поділитися своєю отриманою інформацією та почути ту, над якою працювала інша група. Важливо, щоб кожен учень відвідав кожну з груп. Наприклад, до вивчення роману І. Багряного «Тигролови» ми розробили такі картки, зміст яких спрямований на уточнення понять НМКС українців.

Наприклад: Картка № 1. Серед поданих крилатих висловів виділіть той, який став життєвим гаслом головного героя роману «Тигролови» Григорія Многогрішного і визначте, який основний концепт (слова-ключі як основа самоідентифікації етносу, через які зчитується, як колектив носіїв національної ментальності відчуває, мислить, сприймає та оцінює навколишню дійсність: 1. *Ні пари з вуст...* 2. *Доля любить сміливих* 3. *Помста – свята справа*. 4. *Ліпше вмерти бжучи, аніж жити гниючи*.

Серед інтерактивних вправ, які доцільно використовувати для роботи над складовими НМКС на уроках літератури, на наш погляд, може бути використаний прийом створення ментальних карт. Ми прогнозуємо, що цей інтерактивний прийом досить ефективно було б використати в руслі означеного нами предмета дослідження під час роботи над закріпленням знань про роман І. Багряного «Тигролови», зокрема щодо роботи над концептом «воля», який належить до основоположних у НМКС, про що, зокрема, свідчать перші стрічки нашого національного гімну: *«Ще не вмерла України ні слава, ні воля / <...> Душу й тіло ми положим за свою свободу.../»* [3].

Так, на аркуші паперу формату А4 до початку уроку закріплення знань про пригодницький роман «Тигролови» доцільно приклеїти слово «воля», до якого старшокласники, використовуючи, як-то радить методика, принаймні 3 кольори, домальовують гілки-асоціації: це можуть бути слова-синоніми до поняття, вислови персонажів роману про зміст слова, можуть бути фразеологізми чи паремії, які також є синонімами до змісту головного концепту.

Це можуть бути також слова із сучасних поезій чи відомих пісень, де цей концепт є провідною ідеєю. Можна використати народні фольклорні твори тощо. Головне, щоб отриманий малюнок, схема чи колаж розкривали зміст самого концепту і відбивали його зв'язок із виучуваним художнім твором. З огляду на індивідуальні особливості учнів класу словесник може виконання прийому оформлення ментальної карти зробити як індивідуальним, так і груповим завданням.

Отже, за умови систематичної роботи із здобувачами освіти щодо аналізу особливостей передачі складових НМКС у художніх текстах, уведених до шкільної програми, така робота може бути досить результативною.

Список використаних джерел:

1. Богдан С. Мовний етикет українців: традиції і сучасність. Київ: Рідна мова, 1998. 475 с.
2. Голубовська І.О. Етнічні особливості української національно-мовної картини світу. *Studia Linguistica*. 2010. Вип. 4. С. 400–412.
3. Гімн України. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki>.
4. Урись Т. Художня література як джерело формування національної ідентичності в культурній парадигмі розвитку особистості. *Актуальні питання гуманітарних наук. Серія: Мовознавство. Літературознавство*. 2021. Вип. 35. Т. 5. С. 183–19.

Людмила Смолінська,
*здобувачка магістерського рівня вищої освіти,
навчально-науковий інститут
української філології та журналістики,
Кам'янець-Подільський національний
університет імені Івана Огієнка*
Науковий керівник: **Анжеліка Попович,**
доктор педагогічних наук, доцент

МЕТОДИ ФОРМУВАННЯ ТЕКСТОВІРНИХ УМІНЬ І НАВИЧОК УЧНІВ

Описано методи формування текстотвірних умінь і навичок здобувачів загальної середньої освіти.

Ключові слова: *текстотвірні уміння, складне речення, українська мова, здобувачі загально середньої освіти.*

В умовах нової парадигми освіти важливо спрямувати навчання української мови в 10-11 класах на набуття здобувачами загальної середньої освіти досвіду раціонального використання мовних одиниць у висловленнях різних стилів, жанрів і типів мовлення, добору їх залежно від мети, завдань і ситуації спілкування.

Випускники закладів загальної середньої освіти мають уміти розуміти й інтерпретувати тексти, критично сприймати їх, створювати виразні й досконалі тексти. Отже, проблема формування текстотвірної компетентності учнів 11 класів є актуальною.

Успішність роботи з набуття здобувачами текстотвірної компетентності передусім залежить від правильності вибору методів. У процесі застосування методу спостереження за мовними й мовленнєвими поняттями та явищами здобувачі виявляють у тексті мовні чи мовленнєві явища, коментують їх, узагальнюють і використовують у власному мовленні. Залежно від мети й завдань висловлювань відслідковують зміни засобів мови.

В 11 класі в процесі спостережень за складними реченнями школярі усвідомлюють ролі цих речень у побудові структури й змісту тексту, в оформленні типу, стилю й жанру; з'ясовують комунікативну організацію речень; усвідомлюють логічні зв'язки між частинами складного речення; потлумачують ритмомелодику.

За допомогою лінгвістичного експерименту здобувачі вищої освіти визначають текстотвірну роль складних речень, їх виражальну й комунікативну значущість, концептуально-образне навантаження.

Вартісними є виконання мовностилістичного, концептуального, комунікативного й риторичного видів аналізу складних речень. Мовностилістичний аналіз тексту уможливає висновок залежності послуговування мовними одиницями та засобами образності від функційного стилю, жанру й типу мовлення. Школярі навчаються розрізняти стилі мовлення, визначати їхні ознаки та текстотвірну роль складних речень для організації стилю й вираження змісту висловлення.

Концептуальний аналіз передбачає визначення ролі складних речень різних типів відтворенні ключових концептів. Здобувачі освіти з'ясовують роль складних речень у контекстах і порівнюють традиційне та індивідуально-авторське. Така робота підвищує вміння учнів інтерпретувати тексти.

Комунікативний аналіз спрямовується на виявлення комунікативних ознак складних речень, потрактування лінгвістичних (відбір і організація складних речень із урахуванням мовної системи й мовленнєвої системності, зумовленої авторським задумом) і екстралінгвістичних (особистість автора й адресата, мета й завдання, що визначають комунікативну діяльність, специфіка сфери спілкування, особливості ситуації, жанр й інше) чинників спілкування, пов'язаних із породженням тексту і його інтерпретацією. Використовуючи цей вид аналізу, учні можуть характеризувати лінгвостилістичні аспекти естетичних площин складних речень. Зокрема, граматичні й стилістичні особливості індивідуально-авторських мовних засобів, складні речення, що стимулюють пізнавальну діяльність читача, способи асоціативного розгортання тексту, особливості мовної особистості автора, мовні засоби неофі-

ційного, невимушеного й безпосереднього спілкування, способи й засоби регулятивності: прийоми організації текстових мікроструктур, які стимулюють мовленнєву діяльність адресата й інше.

У процесі риторичного аналізу учні характеризують складні речення за особливостями експресії та наявності переконувальних властивостей.

Формування текстотвірних умінь учнів неможливе без звернення до методу вправ. Вартісність цього методу в тому, що він допомагає учням оволодіти знаннями про складне речення й текст, а також мовними й текстотвірними уміннями.

Для формування текстотвірних умінь учнів у процесі вивчення складного речення вчені пропонують трикомпонентну компетентнісно зорієнтовану систему вправ на текстовій основі (аналітично-кваліфікувальні, репродуктивно-конструктивні та творчі вправи). Цей метод сприяє оволодінню текстотвірними уміннями, забезпечує рецептивно-продуктивну мовленнєву діяльність учнів, формує навички й уміння дотримуватися текстотвірних норм та узгоджувати процес текстотворення із загальнолюдськими цінностями.

Лінгводидактичні засади формування текстотвірних умінь учнів у процесі навчання складного речення утворюють ієрархічну систему, компоненти якої взаємозумовлені.

Отже, вироблення текстотвірних умінь учнів – це процес, який вимагає вдалого використання традиційних і сучасних методів навчання.

***Ніна Сорока,**
здобувачка магістерського рівня вищої освіти,
факультет української філології та журналістики,
ДЗ «Луганський національний університет
імені Тараса Шевченка»
Науковий керівник: **Світлана Негодяєва,**
кандидат філологічних наук, доцент*

ОБРАЗ ЖІНКИ-ЕМІГРАНТКИ В РОМАНІСТИЦІ ЄВГЕНІЇ СЕНІК

У статті досліджується тема еміграції в епіці Євгенії Сенік на матеріалі її романів. Окреслюються авторська рецепція образу жінки-емігрантки в контексті доби.

Ключові слова: еміграція, емігрантка, заробітчанин, образ-символ, роман.

Саме зараз, як ніколи, актуальна тема еміграції, оскільки після початку повномасштабного вторгнення росії на терени України наші співвітчизники вимушені були масово покинути свій дім та стати не просто емігрантами, а біженцями по всьому Світові.

Євгенія Сенік – письменниця родом із Луганщини, яка є авторкою книжок «Przerzazam, навчи мене мовчати», «Письмовий стіл», «Країна У, або Казки чужим дітям», «Будинок із сірників, узятих із різних коробок», «Бо болить». У її текстах вагому роль відведено різноманітним соціальним темам, зокрема еміграції та безпритульності. Наше дослідження полягає в аналізі явища еміграції як способу пізнання світу й себе на матеріалах романів Євгенії Сенік «Будинок із сірників, узятих із різних коробок» та «Країна У, або Казки чужим дітям». Різне бачення емігрантської дійсності, її художнє потрактування, жанрово-стильове оформлення й образно-змістове наповнення – тема не нова для української літератури, вона була заявлена у творчості Б. Лепкого, В. Винниченка, В. Стефаника, В. Пачовського, І. Франка, Лесі Українки, О.Маковея, О. Олеса, П. Майорського, С. Васильченка, Т. Бордуляка, К. Гриневичевої, П. Карманського та інших.

На думку Р. Гром'яка, *«для цілісної картини української еміграції потрібно не лише простежити тематику та ідейний пафос творів письменників-емігрантів і текстів про еміграцію, а й відтворити образ світу, вибудуваний у них, та їх поетику»* [1, с. 251].

Починаючи з кінця ХІХ – початку ХХ століть в українській літературі з'являється образ емігранта. Широковідомі новели Василя Стефаника «Камінний хрест» та Андрія Чайковського «Бразильський гаразд» яскраво та точно презентують українця-заробітчанина. Важливим етапом формування образу емігранта в українській літературі є творчий доробок письменників-емігрантів, твори яких по-новому показали світові українських переселенців: це тексти Уласа Самчука «На твердій землі» та збірка новел Докії Гуменної «Серед хмаросягів». Тема еміграції стала цікавою і для письменників ХХІ століття, наприклад, твір Марини Гримич «Падре Балтазар на прізвисько Тойво» описує читачам авантюриста, який опиняється в Бразилії.

Серед українських письменниць ХХІ століття, які звертаються до теми еміграції, є і наша землячка – Євгенія Сенік. Матеріал для своїх романів авторка брала з власного досвіду: коли працювала закордоном в європейській родині у якості гувернантки, а також під час життя в спільності для безпритульних у Швейцарії.

Наприклад, Анна, героїня роману «Будинок із сірників, узятих із різних коробок», сприймає перетин контрольних пунктів між Україною та Євросоюзом певним ритуалом, ініціацією, після якої розпочинається період емігрантства: *«Кордон із Польщею переходила пішки: мені якось сказали, що це треба пережити хоча б раз у житті, і ці слова запам'ятались мені своєю претензійністю»* [2, с. 18]. Відмежування України від Європи простежується і у почуттях героїні, вона відчуває себе нарешті вільною.

Натомість Марія, персонажка «Країни У, або Казки чужим дітям», усвідомлює провину перед своєю країною та сином, бо по-

кинула їх заради заробітків, тому для неї закордоння – це те, що ламає її душу. Саме через це її супроводжувало не відчуття свободи, а несамовиті страждання.

Мотиви, що спонукали українок полишити рідну країну, різні: якщо Анна їде досліджувати світ і себе в ньому, намагається зрозуміти сенс життя та знайти відповіді на екзистенційні питання буття, то Марія – їде з суто практичною метою (заробити грошей для свого неповнолітнього сина).

Через відмінність мотивів, що спонукали жінок покинути Батьківщину, їхні відчуття до іншої країни та менталітету теж відрізняються. Наприклад, найбільший страх Марії – втратити зв'язок із Україною і сином, тому жінка вороже сприймала німецький устрій життя та модель світосприйняття родини, у якій працювала гувернанткою. Анна пізнає відмінність між європейським та українським менталітетами через радянсько-комуністичне виховання, що простежується в досвіді спілкування з іноземцями. Порівнюючи Швейцарію зі своєю країною, жінка зауважує, що *«...посткомуністичні країни видавалися мені відтепер чимсь на зразок пекла. І там варто було народитись, провести дитинство і юність, щоб по-справжньому вміти цінувати спокій і не бажати собі нічого більшого, крім спокою»* [2, с. 21].

Усе російське сприймається з обережністю, наприклад, Марія, якщо чула російську мову від покупців у магазині, то робила вигляд, що не розуміла і проходила повз. Марія іноді замислювалася над тим, що це могли бути і українці, але вірити в це відмовлялася.

Коли ж іноземці виявляли цікавість саме до неї, як українки, то це тішило Марію: *«Питали різні слова українською...питали про відмінність між українською і російською мовами, про Помаранчеву революцію і про газ. І як у кожного українця, питання про політику чи мови викликало в Марії підвищене серцебиття й знервованість»* [3, с. 30–31]. Жінка усвідомлювала важливість розмежування своєї ідентичності від іншої, ворожої, особливо перед представниками інших країн, які через пропаганду СРСР та росії вважали українців та росіян якщо не «братніми» народами, то дуже схожими.

Окрім національного питання, жінок-емігранток Євгенії Сенік турбує цілком земні та практичні речі, які стосуються важкої роботи за кордоном. Жінки, які залишили свій старий устрій життя та подалися на чужину, розмірковують над своєю долею заробітчанства. Так, Марія питає себе: *«Бо хто ж вона тут? Наймичка? Заробітчанка? Чи змінилися ті часи, відколи створив свої поеми Шевченко? Чи пішли кудись пани з її рідної землі? Пани, перейменовані політиками й олігархами, продовжували здирати останні лахи з простого люду. А ті, часом не знаючи кращого виходу, відлітали в далекі країни»* [3, с. 9].

Отже, індивідуально-творча міфологізація образу жінки-емігрантки спрямована на створення індивідуального письменни-

цького міфу, який постає на основі певного екзистенційного досвіду, її особистісного сприйняття. Важливого значення в поданій нами інтерпретації набуває переплетіння авторської й читацької рецепції, що вирізняє українок як оригінальний, самобутній просторовий образ з низки інших, і може продукувати нові літературознавчі дискусії. Євгенія Сенік відтворює рольову модель активної жінки в образі емігрантки-українки, така жінка віддана своїм принципам, кохання та Батьківщині. Її свобода неможлива без свободи України. Жінка-емігрантка ніколи не забуває своє коріння, шанує Бога та українські традиції. Також зважає на світ довкола, досліджує ментальність інших країн, шукає спільне та відмінне між Україною та представниками інших націй та культур.

Список використаних джерел:

1. Гром'як Р.Т. Еміграція і художня література: грані проблеми й аспекти дослідження. *Давне і сучасне: Вибрані статті з літературознавства*. Тернопіль: Лілея, 1997. С. 247–251.
2. Сенік Є. Будинок із сірників, узятих із різних коробок. Видавництво XXI. 2019. 352 с.
3. Сенік Є. Країна У, або казки чужим дітям. Чернівці: Книги–XXI, 2016. 304 с.

Валентина Старовойт,
*здобувачка магістерського рівня вищої освіти,
навчально-науковий інститут
філології та журналістики,
Житомирський університет імені Івана Франка
Науковий керівник: Валентина Титаренко,
кандидат педагогічних наук, доцент*

ФРАЗЕОЛОГІЧНІ ОДИНИЦІ В РОМАНІ М. МАТІОС «БУКОВА ЗЕМЛЯ»

Постать Марії Матіос у контексті літературного процесу є знаковою. Своєю творчістю авторка демонструє глибоке художньо-філософське осмислення основ духовного життя нації. Мистецька харизма письменниці міститься в її ідеях, які оживають завдяки словам, адже правильний і влучний вибір лексичного відтінку й зумовлює народження яскравого образу.

Мовотворчість Марії Матіос презентує невичерпні виражальні можливості рідної мови. Із загальнонародної скарбниці авторка черпає влучні вислови – фразеологізми, уводячи їх у роман «Букова земля» без змін або творчо трансформуючи.

Фразеологізми оживають під пером письменниці й стають джерелом нових художніх образів та жартів. До того ж творча

обробка фразеологізмів надає їм нового експресивного забарвлення, посилюючи їхню виразність. Нерідко авторка перебудовує фразеологізми, проте змінені такі вислови зберігають художні якості загальнонародних – образність та афористичність.

Творча трансформація стійких словосполук завжди зумовлена конкретними стилістичними завданнями, оскільки вони в мовленні виконують функцію образних одиниць, використовуються з певними художньо виражальними настановами та набувають того чи того емоційного забарвлення. Фразеологія української мови яскраво відображає національні риси українців, зокрема їхні моральні цінності, фразеологічний фонд мови є своєрідним джерелом інформації про народне життя, у якому відображено не лише побут, а й історію, вірування, звичаї та обряди.

За допомогою фразеологічних одиниць Марія Матіос характеризує персонажів, виокремлюючи деякі деталі в їхній зовнішності, характері, поведінці: *«Без тебе кров із серця капає, холеро ти така, що **сиплеш мені соли на душу!**»* [2, с. 169]; *«А тут ще його шалена Джетті **викинула «коник»** і майнула хвостом до Берліна з незапланованими гастролями, добре знаючи, що він не зможе супроводжувати її в поїзді»* [2, с. 252]; *«Панок із Вижниці, що називався Германом, був таким файнюцьким – але, де тобі, Господи: **можна було воду з лиця його пити!**»* [2, с. 639]; *«І хоч малий, як дві сльози, був **викапаний старий Вівчар** – із чорним, як у ворона, волосом і такими ж жагучими очима, – з того часу пристало до дитини прізвисько «німець»»* [2, с. 641]; *«Ця банда так **в'їлася мені в печінки**, що я точно нап'юся, коли з ним покінчимо остаточно, – явно задоволено сказав Дроздов, потрясаючи перед очима Піддубного сірими листками розкаряченого зшитка»* [2, с. 868]; *«А як вона Катю прийме, коли в тої, хоч і п'яниця, а все ж чоловік і двоє діток, свекор із свекрухою **на ладан дихають?**»* [2, с. 900].

Семантика фразеологічного матеріалу в романі Марії Матіос «Букова земля» зосереджує увагу читачів на ситуаціях сільського повсякденного життя, підкреслюючи:

фізичний стан особи: *«Василь подумки на чім світ стоїть проклинав свою ненависну необачність, яка – на рівній дорозі – обернеться йому подвійним постом, та ще й невідомо, до якого часу: занадто прошена від самого дівування його холодна Параска **мала моду** постійно торгуватися з Василем за доступ до свого тіла з будь-якої, навіть цілком невинної, причини»* [2, с. 12]; *«Вона світ **переверне догори дригом**, а свого доб'ється, щоби підім'яти під себе нашу Буковину»* [2, с. 293]; *«Ясно, що за стан інших явочних квартир **дістанеться на горіхи**, бо на весь район їх тільки сім, де приймаються лише двадцять агентів, а решту агентури доводиться приймати у так званих обумовлених і випадкових місцях, що створює додаткові труднощі для конспірації»* [2, с. 776].

Стилістично виражена складова фразеологічних сполук стилю Марії Матіос – прислів'я та приказки, за допомогою яких авторка відтворює народну мудрість. Наприклад: «**“Земля кругла, а світ тісний”**, – *це від брами смачно сміється розповнілий чоловік вельми поважного віку з різним пробором чорного волосся посередині і залисинами над високим чолом, у дорогих мисливських обладунках, високих чоботах із загнутими краями*» [2, с. 541]; «*Та Юр каже, що **долю конем не об'їдеш** – ото й складає його жінка Йоганка мало не під стелю віно своїм дівкам – Ганушці і Марушці: скоро хата від подушок завалиться*» [2, с. 633]; «*Як воно так уживається разом – що **пів світа скаче, а пів світа** – плаче?*» [2, с. 634]; «*На Полтавищині кажуть, **своя сорочка ближча до тіла***» [2, с. 634].

Отже, фразеологізми, представлені в романі «Букова земля» є ознакою стилізації розмовності, надають мовленню персонажів емоційності та національного колориту. Саме в них презентовано культурну й мовознавчу діяльність народу, яскраво відтворено моральні уявлення гуцульських та буковинських мовців, які стали прототипами героїв аналізованого тексту.

Список використаних джерел:

1. Баран Я.А. Фразеологія у системі мови. Івано-Франківськ: ЛілеяНВ, 1997. 176 с.
2. Матіос Марія. Букова земля. Роман-панорама завдовжки у 225 років. Київ: А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2019. 928 с.
3. Словник фразеологізмів української мови / [уклад.: В.М. Білоноженко та ін.]. Київ: Наукова думка, 2008. 1104 с.
4. Ужченко В.Д., Ужченко Д.В. Фразеологія сучасної української мови: навч. посіб. Київ: Знання, 2007. 497 с.

Олена Степушенко,
здобувачка магістерського рівня вищої освіти,
навчально-науковий інститут
філології та журналістики,
Житомирський державний університет
імені Івана Франка
Науковий керівник: **Валентина Титаренко,**
кандидат філологічних наук, доцент

СПЕЦИФІКА МОВЛЕННЯ УЧНІВ МІСТА ЖИТОМИРА: ОСОБЛИВОСТІ ВЖИВАННЯ СЛЕНГУ

У дослідженні описано особливості вживання сленгу учнями житомирських шкіл. Основну увагу приділено специфіці мовлення та використанню сленгу в освітньому процесі.

Ключові слова: мовна освіта, мовна поведінка, сленг, соціолінгвістика.

Соціолінгвістика – це галузь мовознавства, що вивчає взаємозв'язки між мовою та суспільством. Вона досліджує, як мова використовується в різних соціокультурних контекстах, як впливає на суспільні структури та взаємодію, як суспільні фактори впливають на мову. Також аналізує різні мовні варіації, діалекти, соціальні мовні практики тощо.

Розвиток шкільної освіти державною мовою є найкращим способом зростання її комунікативної потужності. Ця думка підтверджується спостереженнями психологів та соціолінгвістів, які впевнені що з-поміж інших соціально-демографічних чинників, котрі можуть впливати на мовну поведінку індивіда, визначальними є мова батьків (мова дитинства) та мова навчального закладу [2, с. 98]. Тому можна стверджувати, що успішність або безрезультатність мовної політики на сучасному етапі соціолінгвісти пов'язують із тим, наскільки впливовими та рішучими є заходи держави на освітню галузь.

Головним компонентом мовної освіти в Україні є вивчення української мови як державної, опанування її на належному рівні (ключова компетентність за Державним стандартом базової середньої освіти декларує як освітню мету вільне володіння державною мовою [1].

Учні у своєму спілкуванні часто використовують сленг. Термін *сленг* можна використовувати у двох значеннях:

- 1) як синонім англійськомовного жаргону;
- 2) слова та словосполучення, що за своїм походженням належать до різних жаргонів і стали досить поширеними та зрозумілими великій кількості людей, які користуються сленгом.

Основним джерелом поповнення сленгізмів у нашій мові є запозичення іншомовних слів.

Дуже активно поширюються новоутворені слова, пов'язані із комп'ютерними технологіями та використанням гаджетів. Багато слів, які належать до сленгізмів, були запозичені з літературної мови, проте вони зазнавали перетворень.

Охарактеризуємо відповіді учнів, які стосуються функціонування сленгу в учнівському мовленні. Анкетування проводилося серед шкіл м. Житомира упродовж 2022–2023 років.

На запитання «Як часто Ви використовуєте сленг у своєму мовленні?» отримали такі відповіді: 46,4% – іноді, 32,0% – часто, 11,2% – дуже рідко, 10,4% – завжди. Частота використання сленгу серед учнів може варіюватися залежно від багатьох факторів, зокрема вік, регіон, соціокультурне середовище, освітні стандарти тощо.

Важливо враховувати, що учні повинні вміти відокремлювати вживання сленгу в неформальних ситуаціях від академічного мовлення та спілкування в більш офіційних установах. На запитання «Як оцінюєте використання сленгу в мовленні?» учні обрали такі відповіді: 40,8% – залежить від ситуації, 37,6% – нейтрально, 19,2% – позитивно, 2,4% – негативно. Важливо дізнатися, чому школярам подобається сленг. На запитання «Що Вас найбільше приваблює у використанні сленгу?» респонденти відповіли: 56,0% – швидкість та легкість сприйняття; 25,6% – пошук спільних інтересів з однолітками; 16,0% – виразність та оригінальність; 2,4% – не використовують сленг у своєму мовленні.

Війна вплинула на спілкування молоді та їхню ідентичність. Використання військового сленгу стало способом вираження підтримки воїнам. На запитання «Чи змінилося вживання сленгових слів або висловів з початком війни в Україні?» учні відповіли: 43,2% – так, почав / почала вживати деякі нові слова або вислови; 35,2% – не помітив / помітила змін; 21,6% – так, почав / почала вживати багато нових слів або висловів.

Найчастіше в мовленні школярів міста Житомира можна почути сленгові слова: *лютка* – сильна критика або різка відповідь; *відрив* – активна розвага або відпочинок від навчання; *лузер* – людина, у якої не все вдається; *звалювати* – відмовлятися від відповідальності або обов'язків; *крінж* – ганьба; *модник* – особа, яка стежить за модними тенденціями; *тупити* – бути неуважним або повільним у розумінні чогось; *фрїк* – особа, яка себе дивно поводить або виходить за рамки стереотипів; *шарахати* – розмовляти, спілкуватися.

Отже, сленг є невід'ємною частиною учнівського мовлення. Усі учні зазначили, що послуговуються таким елементом у розмовах, але частотність залежить від формального та неформального спілкування.

Список використаних джерел:

1. Додаток 1 до Державного стандарту базової середньої освіти (2020): 1–2. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-deyaki-pitannya-derzhavnih-standativ-povnoyi-zagalnoyi-serednoyi-osviti-i300920-898>

2. Шумарова Н. П. Мовна компетенція особистості в ситуації білінгвізму: монографія. Київ: Київський державний лінгвістичний університет, 2000. 283 с.

Олена Федорук,
*здобувачка магістерського рівня освіти,
Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія*
Науковий керівник: **Світлана Маховська,**
кандидат філологічних наук, доцент

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ДУХОВНО БАГАТОЇ ОСОБИСТОСТІ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ

У статті розглянуто феномен «духовність» як основу людського буття, моралі, вказано на необхідність тісного взаємозв'язку означеного явища з освітою загалом і навчанням української літератури зокрема.

Ключові слова: *духовність, цінності, старшокласники, українська література, компетентності.*

Зміна ідеалів та ціннісних орієнтирів суспільства, особливо в умовах російсько-української війни, зумовило ситуацію, коли феномен «духовність» став одним із найбільш затребуваних у сучасних наукових студіях. Аналіз наукових джерел із філософії, педагогіки, психології, лінгводидактики дозволяє зауважити, що проблема значущості духовних чинників для становлення особистості перебуває на вістрі уваги.

Процес формування духовних цінностей став предметом дослідження в наукових працях І. Ващенко, О. Вишневського, С. Возняка, А. Мисіва, Г. Ситника, П. Ситніка, В. Горащука, І. Карпенка, В. Карлової, В. Киричука, С. Лозинської, В. Оржеховської, Ю. Островської, О. Сухомлинської, П. Щербаня, А. Ткач та ін. Водночас проблема формування духовних орієнтирів, моральних якостей, цінностей, переконань старшокласників на уроках української літератури в методиці потребує ґрунтовного дослідження й розробки.

Багатогранне поняття «духовність» пов'язано з рядом ознак: йдеться про постійну потребу і здатність слухати та чути іншу людину, щиро зацікавленість нею та її запитамі, проблемами; чуття міри й такту в спілкуванні; потребу безкорисливо допомагати іншим, чинити добро; чуйне, дбайливе ставлення до фізично обмежених осіб, повага до їхньої людської гідності; відсутність критиканства та егоїзму; вміння бачити в іншому позитивні риси, поважати людську гідність; вміння бути вдячним та виявляти вдячність щодо інших членів суспільства.

Свого часу В. Сухомлинський зауважував, що процес навчання взаємопов'язаний та невідривний від формування моральності та духовності. Суголосною до авторитетної думки педагога є мета сучасного вивчення шкільного курсу української літератури, за якою визначено сприяння всебічному розвитку, духовному збагаченню, становленню фундаментальних цінностей здобувачів освіти, активному становленню й самореалізації особистості в сучасному світі; виховання національно свідомого громадянина України; формування і ствердження гуманістичного світогляду особистості, її національних, загальнолюдських цінностей [3].

Уроки української літератури у ЗЗСО сприяють формуванню ключових засад формування духовно-багатої особистості, формуванню необхідності жити згідно ідей та принципів гуманізму. Завдяки вмiлому поєднанню літературних творів та методів роботи над твором учитель-словесник може відкрити учням зміст народного світогляду, переконань, місію та сенс людського буття.

Література як будь-яке мистецтво – «це час і простір, в якому живе краса людського духу», вона творить естетичну насолоду, вселяє в кожного кращі моральні якості, допомагає усвідомити духовні ідеали [1]. І справді, вивчення, аналіз високохудожніх літературних зразків знайомить старшокласників із загальнолюдськими поняттями про добро, віру, любов до рідної землі і народу, народними ідеалами, переконаннями, цінностями.

Водночас знайомство з життєписом письменника після прочитання конкретного літературного твору допоможе збагнути усю глибину думки майстра слова, суть його духовних якостей, що, як відбиток, простежується у його літературній скарбниці. Г. Токмань, вважає, що біографічні відомості дозволять школярам зрозуміти важливість творчого внеску письменника в загальний літературний фонд, простежити риси характеру особистості та його долю, пізнати та оцінити талант митця за життя. Науковиця стверджує, що діти мусять відчувати внутрішній стан письменника, його жаль, тривогу, радість, «захопитися сильними рисами його особистості, зацікавитися творчістю цієї непересічної постаті» [2, с.119].

На нашу думку, варто також додати ще один не менш важливий компонент: школярі повинні розуміти, яку мету ставив автор перед собою у творі та у житті, куди спрямовував свої когнітивні здібності, які мав духовні орієнтири та що робив, щоб їх сформувати.

Методисти наголошують на дієвості проблемного методу вивчення творів у процесі повноцінного духовного становлення старшокласників. Важливим тут є не репродуктивне засвоєння матеріалу, а пошук істини. За допомогою проблемних запитань учитель підводить учнів до розуміння головної думки твору. Істина народжується в процесі осмислення знань, на рівні творчого сприйняття. Саме завдяки переживанню за долю літературного

героя як за власну підліток не тільки оцінює поведінку певної особи, але й активно формує свій духовний світ.

Спостереження під час педагогічної практики, аналіз навчально-методичних матеріалів свідчить про те, що оптимальною має бути така структура уроку, коли навчальні ситуації сприяють не лише засвоєнню максимальної кількості матеріалу, а й вчать будувати власні висловлювання, створювати оцінні судження, міркування, забезпечують умови для розвитку духовних особистісних рис.

Почуття, що формуються на уроках української літератури, стають вагомим підґрунтям для формування ідейних переконань та уявлень, ціннісних надбань здобувачів освіти. У старшому шкільному віці уявлення про сенс життя, про добро і зло переходять зі сфери абстрактних до сфери конкретних власних переконань, що в свою чергу, сприяє формуванню духовних якостей особистості.

Список використаних джерел:

1. Сухомлинський В.О. Народження громадянина. *Вибрані твори*: в 5 т. Київ: Радянська школа, 1977. Т. 3. 544 с.
2. Токмань Г.А. Методика навчання української літератури в середній школі. Київ: Академія, 2012. 312 с.
3. Українська література (рівень стандарту). Програма для 10-11-х класів ЗНЗ / Р.В. Мовчан, С.Р. Молочко, Д.І. Дроздовський та ін. Затв. Наказом Міністерства освіти і науки України від 07. 06. 2017, № 804. 40 с.

Діана Цегельник,

*здобувачка магістерського рівня вищої освіти,
навчально-науковий інститут
української філології та журналістики,
Кам'янець-Подільський національний
університет імені Івана Огієнка*

*Науковий керівник: Людмила Починок,
кандидат філологічних наук, доцент*

ЩОДЕННИК ПИСЬМЕННИКА ЯК ПІДҐРУНТЯ ПСИХОАНАЛІЗУ (на матеріалі творчості О. Кобилянської та В. Винниченка)

У дослідженні акцентовано увагу на щоденниках О. Кобилянської та В. Винниченка як «сповідальній» прозі, що відкриває можливість глибшого осмислення внутрішнього світу митців.

Ключові слова: *щоденник, «сповідальна» проза, психологізм, самосприйняття, самоаналіз.*

Жанр щоденника як зразок «сповідальної» прози є унікальним джерелом пізнання особистості автора, його внутрішнього світу, оточення, серед якого формується його світогляд. Особливу увагу привертають щоденникові записи Володимира Винниченка

та Ольги Кобилянської, проблему осмислення яких побіжно порушували дослідники (Д. Гусар-Струк [2], Л. Починок [4] та ін.), однак це питання й досі є актуальним і потребує глибшого й ґрунтовнішого розкриття.

Щоденник – викидень, коли не можна звично писати. Саме так можна сказати про щоденникові записи Володимира Винниченка у п'яти томах, де поєднано всі іпостасі письменника. Сам автор підкреслював, що свої щоденні записи він робив не для майбутнього друку, а «тільки для себе, для самоаналізу й самоорганізації спостережень» [1, с. 39].

Митець мав непростий характер, та й від «емігрантської богині – дріб'язкової пльотниці, дрібно жорстокої, уїдливої злої баби», як висловився письменник у своєму «Щоденнику», хотілося втекти подалі. Підтвердженням психологічної заплутаності особистості Володимира Винниченка є його точка зору щодо національної специфіки. Увесь захоплений собою, Винниченко запише: «Я хочу слави... Я хочу великої оцінки...» [1, с. 392].

Не можна оминати відвертості сторінок кохання автора, який мав власну «філософію свідомості» та принцип «честності перед собою», що суперечили деяким морально-етичним нормам: «Іноді мені навіть здається, що я ніколи не любив, а тільки жалів тих, що мене любили, за те, що покину їх і зроблю боляче» [1, с. 39]. «Про що думати? Про Марусю? Їй жалітися? І зараз же згадується, як я молився до Рози в той час, як вона вовтузилась по хаті, тяжко дихаючи... Коли б у мене була К., я б пожалівся їй. Я б пригорнувся до її теплих, люблячих грудей. Але нема вже К., є Р-я. Так, Р-я, яка боїться мене і бреше, щоб не зостатись самотньою» [1, с. 105].

Перші літературні спроби Ольги Кобилянської – ведення щоденника німецькою. До нас дійшли записи 1883–1891 рр. Сила почуттів авторки щоденника полягала у вмінні перемагати саму себе, вгамовувати в собі лихі думки й бути відвертою: «Яка я?»... «Нічого не буде ні з мого писання, ні з моїх думок, ні з любові, ні з уподобань. Я така нещасна, така нужденна, така занепала!». «Вона мила й гарна, як ангел, а я надто розумна, щоб бути ангелом...» [3, с. 84].

Дискусійним питанням є особисте життя письменниці, крізь призму якого можна побачити наміри та емоції авторки. Вона кохала швидше виплеканий образ, аніж конкретну людину. У запису від 12 серпня 1884 р., представлені четверо персонажів уявного любовного життя у трьох коротких абзацах! Загалом, любовний дискурс, який зберіг мову щирого чуття, – основа психології жінки.

Натомість, Володимир Винниченко багато уваги приділяв сексуальним стосункам, що яскраво виявляється в особистих записах, де унаочнено процес перенесення фактів особистого життя в художній твір. Що цікаво, у щоденнику В. Винниченка майже немає спогадів.

Аристократизм Ольги Кобилянської, яка виростала у відповідному оточенні, межує з гординою і теж має суперечливе підґрунтя,

що пов'язано з самосприйняттям авторки: «Я інтелігентніша за всіх тут і що вище підіймаюся, то відчуваю себе самотнішою» [3, с. 169].

Відчуваючи відстороненість, нерозуміння суспільства, Ольга Кобилянська знайшла кілька способів його заміни: «Я живу лише книжками, і якщо в моє темне серце й заглядає коли сонячний промінь, то це тоді, як я читаю Марліт. Тоді я тікаю від дійсності» [3, с. 36]. Схожий запис є й у Винниченка: «...Читаю чудесного ювелірного письменника Марселя Пруста. Як наше життя визначає нашу свідомість... Майстерність роботи надолужує всі інші якості і робить слідкування за нею цікавим» [1, с. 81].

Звісно, формування особистості залежить від виховання та оточення, тому Ольга Кобилянська в щоденнику щодо свого театрального «начала» записала: «...Я відповіла, що батьки мені не дозволяють і я не можу здійснити свого наміру. Лист мій був дуже ввічливий, я написала, що не кидаю думки піти на сцену. Я багато, дуже багато втратила, що не пішла, але тепер учитимуся співу і колись таки поступлю до театру» [3, с. 36].

Загалом, щоденники Ольги Кобилянської та Володимира Винниченка є приватним місцем для відображення їхньої внутрішньої життєвої палітри, процесу творчості та особистих роздумів. Тому вважаємо ці джерела особливо важливими для розкриття й кращого розуміння психології письменників.

Список використаних джерел:

1. Винниченко В. Щоденник. Т. 2 (1921–1925) / ред. Г. Костюк, упоряд. О. Мотиль. Едмонтон, Нью-Йорк: КІУС. 1983. 700 с.
2. Гусар-Струк Д. Що таке гріх? Володимир Винниченко: у пошуках естетичної, особистої і суспільної гармонії. Нью-Йорк: Видавнича комісія УВАН у США, 2005. 1725 с.
3. Кобилянська О. Слова зворушеного серця: Щоденники. Автобіографії. Листи та спогади / упоряд., передм. Ф. Погребенника. Київ: Дніпро, 1982. 359 с.
4. Починок Л. Ольга Кобилянська: Знайома постать у новому ракурсі. Кам'янець-Подільський: ПП Мошак М.І., 2005. 192 с

*Іванна Цімерман,
здобувачка магістерського рівня вищої освіти,
навчально-науковий інститут
філології та журналістики,
Житомирський державний університет
імені Івана Франка
Науковий керівник: **Леся Ящук**,
кандидат філологічних наук, доцент*

ОСОБЛИВОСТІ СКЛАДНОПІДРЯДНИХ ЕЛЕМЕНТАРНИХ РЕЧЕНЬ У ПОЕЗІЇ В. ГОЛОВЕЦЬКОГО

У тезах проаналізовано найпоширеніші типи сполучникових складнопідрядних елементарних речень, використаних В. Головецьким у віршах збірки «Сповідь у малиннику».

Ключові слова: складне речення, елементарне складнопідрядне речення, сполучник, сполучне слово.

Складне речення відрізняється від простого як кількісним, так і якісним складом його компонентів. «Залежно від кількості предикативних частин розрізняють елементарні та ускладнені (неелементарні) складні речення. Необхідною умовою структурування елементарних складних речень виступає наявність двох предикативних частин» [1, с. 281]. Формально елементарне складне речення – біпредикативна конструкція, що об'єднує компоненти, подібні до простого речення, на основі сурядного, підрядного чи недиференційованого зв'язку [3, с. 34]. Складні речення, визначально ознакою яких є синтаксична нерівноправність поєднаних підрядним зв'язком частин, називаються складнопідрядними. «Формально елементарні складнопідрядні речення є конструкціями, у яких дві предикативні частини (головну і підрядну) поєднано підрядним зв'язком» [1, с. 318].

Для створення поетичних картин Василь Головецький, член Національної спілки письменників (автор збірок «Маркіянові яблука», «Душа оглянулась», «Вербна неділя», «Прощання з душею», «Ангел безодні», «Вчитель мовчання» та інших), заслужений журналіст України, у поетичній збірці «Сповідь у малиннику» (2019 р.) використовує всі можливі синтаксичні побудови, зокрема й складнопідрядні речення різних типів, тому його твори – багате джерело для дослідження синтаксичних одиниць.

У віршах збірки поет найчастіше вживає складнопідрядні елементарні речення з підрядними присубстантивно-атрибутивними частинами, які здебільшого приєднані за допомогою сполучних слів-займенників **який** (у різних формах роду, числа й відмінка) та **що** (у Н. й Зн. в.): «Окрай села, між чотирьох вітрів / чистім полі Мій пес лежить, **який** мене любить, Любив до болю» [2, с. 147]; «Торкнеться пухом журавлиним, Обійме ніжністю і це-

мом Прозора ця осіння днина, **Яку** не знали досі ще ми» [2, с. 25]; «А там, в селі, старенька плаче мати, **В якої** син загинув на війні» [2, с. 13]; «І тепер за горе пережите, **У якого** дорога ціна, За усе наплакане й розбите Бог як син їм воздає сповна» [2, с. 19]; «Увесь мій рід спочатку До щастя поведе Манюсіньке дівчатко, **Якому** тільки день!» [2, с. 195]; «Розімлію під щедрим променем З благодатних небес, **Які** шлють життєдайне тепло мені Через космос увесь» [2, с. 8]; «В саду стобарвнім, у саду осіннім Ніяк малярську фарбу не зберу, **Що** ллеться густилистям кармазинним, Пливе порфіром й буриштином до рук» [2, с. 23]; «І услід їм, немов героям, **Що** в останню пішли ходу, Кину жменьку землі сирої, Квітку пам'яті покладу» [2, с. 39]; «Оце і є, напевне, щастя – **Що** на Водрхреца прийшло» [2, с. 62]; «Я заскучав за ароматом трав, Солодкого бузку і матіоли, І тих квіток, **що** не збирав ніколи Серед лісних розцвічених галяв» [2, с. 75]; «А мо', його і не було ніколи, Отого сліду, **що** услід поволі За літаком помандрував на схід? ... А мо', то був політ душі одної, **Що** покидає землю із журою, Рушаючи назавжди в небозвід?» [2, с. 114] і т. ін.

Зрідка трапляються підрядні означальні частини, поєднані з опорними іменниками сполучними словами-прислівниками **де, коли**: «А я – в село, в стихію білопінну, В квітчастий рай, у пахощі густі, **Де** у саду черешенька донині – Мов наречена юна у фаті» [2, с. 97]; «Я вас в садок, **де** племінкі черешні, Помалу сам під руку відведу» [2, с. 111]; «Отак і допливе у край, **Де** літо жваве, Зелений шум, зелений рай – Зелений травень» [2, с. 99]; «Як тепло на душі від світло-дива, **Коли** тобі негадано прилине Привіт від дочки, чи привіт від сина, Чи просто від знаймої людини!» [2, с. 71]; «Малесенька весна посеред затьяжної Зими, **коли** усе в природі – шкереберть» [2, с. 77] та ін. Наявне складнопідрядне речення, у якому присубстантивно-атрибутивна частина містить асемантичний сполучник **щоб** і поєднується з головною прислівно-коряляційним типом зв'язку: «Ще таких буревіїв нема, **Щоб** тебе підкорити» [2, с. 36].

Займенниково-означальні елементарні складнопідрядні речення уживані автором значно рідше, ніж присубстантивно-атрибутивні. Засоби зв'язку в них – корелятивні пари відносних і сполучних слів у різних формах **той – який, той – хто** (займенник **той** буває імпліцитним), **ми – що, усі – хто**: «Матері обмануті, забуті, Кинуті, принижені колись, Дочками й синами не почуті, – **Ті, з якими** грішно обійшлись» [2, с. 19]; «Єдиний [натільний хрестик – примітка І. Цімерман], **хто** пройшов зі мною разом Через усі роки, щасливе й зле» [2, с. 57]; «Нас так мало осталось, **Що** по духу – свої» [2, с. 29]; «Гляну в очі усім, **хто** мене споглядає звідтіль» [2, с. 48] та ін.

В. Головецький часто використовує в збірці сполучникові складнопідрядні речення з підрядними з'ясувальними частинами,

приєднаними за допомогою підрядних сполучників **що, щоб, ніби, як**: «У нього [Понтія Пілата – примітка І. Цімерман] нехороше відчуття, **Що** поспішив з наказом розпинати – І перевів ним все своє життя. ... Він [Понтій Пілат – примітка І. Цімерман] це не знає, вірити не хоче, **Що** маятись йому тепер повік!» [2, с. 122]; «Тільки гостро, як ніколи, Захотілось (аж сльозинки!), **Щоб** трамвай пішов по колу, Пропустив оту зупинку...» [2, с. 33]; «Приснилось, **Ніби** в зорепад Вернулись з Богом Всі до одного ви назад, Всі до одного» [2, с. 46]; «І отоді відчуєш радо, **Як** виростають два крила Під фантастичним снігопадом Край феєричного села» [2, с. 59]; «І ніколи ніхто не побачить, **Як** в порожньому храмі вночі Ті ікони, не криючись, плачуть, Наш тягар у собі несучи» [2, с. 109] і т. ін.

Серед сполучникових складнопідрядних обставинних елементарних речень найчастіше трапляються порівняльні з детермінантним підрядним зв'язком, поєднані семантичними сполучниками **ніби, мов, немов**: «Яблука в садочку облетіли – Папіровка, пепінка, кальвіль, **Ніби** то роки мої схотіла Полічить життєва заметіль» [2, с. 7]; «Ця гроза із небес налетіла, **Ніби** справжня життєва гроза» [2, с. 113]; «Вже ніч голубіє, **Ніби** в чашу небес молоко наливаю зі сну» [2, с. 78]; «Проводжаю порожній город – **Ніби** душу порожню у вирій» [2, с. 193]; «Воно [тепло – примітка І. Цімерман] прорвалося неждано, **Мов** заскучало за тобою» [2, с. 25]; «На випускному вечорі у внука Я помолодшав десь на 40 літ, **Мое** вечір мій вернувся із розлуки І знов мене запрошує в політ» [2, с. 147]; «І ляже в серце, тепла й гожа, **Немов** калина спіла зрання» [2, с. 25] та ін.

Отже, аналіз синтаксичного рівня віршів збірки «Сповідь у малиннику» В. Головецького засвідчує, що сполучникові складнопідрядні елементарні речення – важливий інструмент для творення художньої образності: такі структури унаочнюють сказане, наповнюють текст різними змістовими деталями. Найбільш поширені в досліджуваних поетичних текстах складнопідрядні речення з підрядними присубстантивно-атрибутивними, з'ясувальними та порівняльними частинами.

Список використаних джерел:

1. Вихованець І.Р. Граматика української мови. Синтаксис: підручник. Київ: Либідь, 1993. 368 с.
2. Головецький В.М. Сповідь у малиннику. Поезії, переклади. Житомир: «Полісся». 208 с.
3. Мірченко М.В. Структура синтаксичних категорій. Луцьк: Вежа, 2001. 340 с.

*Олександра Шведун,
здобувачка магістерського рівня вищої освіти,
факультет початкової освіти та філології,
Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія*

*Науковий керівник: Олесь Барташук,
кандидат історичних наук, доцент*

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО АНАЛІЗУ ДРАМАТИЧНИХ ТВОРІВ У СТАРШИХ КЛАСАХ ЗАКЛАДІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

У статті на основі аналізу сучасних праць акцентовано увагу на методичному інструментарії вивчення драматичних творів у старших класах закладів загальної середньої освіти (далі – ЗЗСО) у ракурсі шкільного аналізу.

Ключові слова: *шкільний аналіз, п'єси, драматичні твори.*

Не дивлячись на те, що у порівнянні з ліричними та епічними творами, уміщеними у чинних навчальних програмах з української літератури для 10–11 класів ЗЗСО, драматичні жанри представлені значно менше, проте, як зауважують методисти, «завдання, що стоїть перед учителем на уроках опрацювання драми, набагато складніше» [1].

Перша особливість вивчення драм у шкільній літературній освіті пов'язана із їх родовою своєрідністю: літературний твір, побудований у формі діалогу і призначений для сценічного виконання [3], а головна мета їх вивчення у ЗЗСО відповідно й полягає у засвоєнні цієї «подвійності», закладеної у природі літературного роду драми: літературної і театральної фахові джерела дають перелік факторів, які впливають на ефективність шкільного аналізу драматичних творів:

- 1) уміння учнів під керівництвом учителя визначити особливість, характер конфлікту, визначити основну дію, основні етапи її розвитку, розташування персонажів твору;
- 2) організувати належне прочитання тексту драматичного твору, навіть тоді, коли твір вивчався не текстуально, а в системі певної теми;
- 3) організувати роботу з учнями з метою розвитку відтворюючої уваги та пам'яті [2].

Аналіз фахових джерел засвідчив, що складнощі під час вивчення драматичних жанрів пов'язані, насамперед, із поглядами на те, що учителі-словесники під час роботи із драматичними творами на уроках української літератури мають своїм завданням формувати не лише грамотного читача, але й «кваліфікованого глядача» [1]. Таке завдання цілком реальне і ракурсі сучасних підходів до інтерпретації літературних текстів засобами суміжних мистецтв на фоні технічних можливостей.

На основі аналізу низки фахових джерел, що стосуються методики шкільного аналізу драматичних творів [1-4 та ін.], ми уклали перелік методів і прийомів, які на думку фахівців, сприяють кращому засвоєнню п'єси:

- конкурси читання окремих уривків, які б сприяли поглибленню розуміння твору школярами, а словеснику допомогли зрозуміти, як твір засвоєний;
- інсценування найбільш важливих для розуміння характерів чи вчинків персонажів фрагментів;
- для перегляду вистави чи екранізації твору доцільно поділити клас на окремі і групи і кожній дати своє завдання (слідкувати за грою акторів, обґрунтувати доцільність костюмів, інтер'єру, загальних декорацій тощо);
- перед обговоренням інтермедіального втілення п'єси варто ознайомити із професійними рецензіями на твори мистецтва за п'єсою та висловленими власних думок учнів про побачене та почуте;
- елементами творчості та самостійності може слугувати завдання для старшокласників зі створення власних рецензій чи відгуків на інтермедіальний варіант драматичного твору зі шкільної програми. Однак важливим є принцип добровільності такого виду завдань, по-перше, а по-друге, їх прослуховування буде доцільним та ефективним перед прослуховуванням рецензій професійних критиків;
- перегляд кіноверсій чи вистав за мотивами виучуваного на уроці української літератури драматичного твору, на думку методистів, буде ефективним прийомом лише на етапі закріплення, оскільки на етапі первинного сприйняття твору «сприяє емоційному сприйняттю тексту, але шкодить вихованню кваліфікованого глядача. Побачене на сцені режисерське трактування п'єси заважатиме її самостійній оцінці учнями» [1];
- на завершальному етапі аналізу і засвоєння драматичного тексту доцільними є різні види творчих письмових учнівських робіт: твори на літературні теми (аналіз ідейного змісту п'єси, роботи узагальнюючого характеру за творчістю кількох драматургів), твори-роздуми з літературно-публіцистичними відступами на матеріалі безпосередніх вражень від прочитаного, відзиви, рецензії на переглянуті спектаклі тощо;
- будь-який шлях аналізу драматичного твору, обраний учителем на конкретному уроці буде доцільним за умов його ефективного проведення, але при цьому словеснику варто пам'ятати про особливості драматичного літературного роду, який «окрім проникнення в конфлікт і стеження за дією, унаочнення та зв'язку з театром» [1].

Список використаних джерел:

1. Бондаренко Л. Специфіка вивчення драматичних творів на уроках української літератури. *Література. Театр. Суспільство*: збірник наукових праць. Херсон: Айлант, 2005. С. 308–311.

2. Методика опрацювання драматичного твору на уроці літератури. URL: <https://vseosvita.ua/library/embed/001ydq-b007.docx.html> (дата звернення 12.08. 2023).
3. Специфіка вивчення драматичних творів. URL: <https://studfile.net/-preview/9163521/page:7/> (дата звернення 17.06.2023).
4. Штейнбук Ф. Методика викладання зарубіжної літератури в школі: Навчальний посібник. 2-е вид., випр. та уточн. Тернопіль: Мандрівець, 2009. 280 с.

***Вікторія Шелетицька, Софія Бак,**
здобувачки бакалаврського рівня вищої освіти,
навчально-науковий інститут права,
Державний податковий університет
Науковий керівник: **Тетяна Сукаленко,**
доктор філологічних наук, професор*

ПРОБЛЕМИ СПІЛКУВАННЯ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ ПІД ЧАС ПОВНОМАШТАБНОГО ВТОРГНЕННЯ

У роботі висвітлено проблеми спілкування українською мовою під час повномасштабного вторгнення.

Ключові слова: українська мова, повномасштабне вторгнення, проблеми спілкування.

Попри всю складну історію російсько-українського конфлікту, який триває вже декілька століть, для багатьох українців є абсолютно звичним та нормальним явищем щодня послуговуватися російською мовою, відповідно перебуваючи у російському інфопросторі. Окупація частини Донбасу та анексія Криму в 2014 році посприяли хвилі певного підняття самосвідомості громадян України, наприклад: велика кількість добровольців у лавах ЗСУ, волонтерів, активна діяльність проукраїнських правих партій тощо. Початок повномасштабного вторгнення 2022 змусив не лише весь світ заговорити про нас, а й дав початок масовій українізації.

Мета розвідки – висвітлити проблеми спілкування українською мовою під час повномасштабного вторгнення.

До вивчення питання спілкування українською мовою під час повномасштабного вторгнення звертаються Н. Безсмертна, І. Беркешук, Ю. Громик, Т. Кремінь, В. Кулик, Н. Ладиняк, Н. Лєнова, П. Селігей, Ю. Стельмашук, Т. Сукаленко та ін.

Чимало відомих особистостей (акторів, співаків, політиків тощо) з лютого минулого року почали спілкуватися українською мовою, принаймні на публіці та в соціальних мережах. Різноманітні вебсайти видалили російську мову в налаштуваннях, були перекладені українською мовою фільми, пісні, книги.

Сьогодні варто було б замислитись кожному над питаннями: Чи не є таке «повернення до своїх коренів» лише тимчасовим

явищем, яке після Перемоги зійде нанівець? Чи є це справжнім тріумфом популяризації української мови?

Поміркуймо над цим.

Доволі слушно у своєму інтерв'ю для «Волинських новин» зазначив Ю. Громик – професор кафедри історії та культури української мови ВНУ ім. Лесі Українки: «...треба чітко розуміти: російська мова – це головний маркер «руського міра», а захист російськомовного населення від буцімто утисків його прав – це аж ніяк не остання, якщо не першорядна причина початку інтервенції росії в Україну» [3].

У середині 2022 року компанія «Gradus Research», на замовлення «Суспільного», за підтримки «BBC Media Action», провели дослідження, яке показало, що «57% українців стали спілкуватися більше або перейшли на українську з початком повномасштабного вторгнення росії в України 24 лютого» [4]. Зокрема, цьому сприяло поширення в ЗМІ різноманітної інформації про нашу надзвичайну культуру та складну історію. Але в певний момент все це стає наскільки масовим, що виникає нова хвиля «шароварщини» (сучасний аналог – «байрактарщина»), тобто українська ідентичність, включно з мовою, спростовується настільки, аби бути доступною кожному. У цьому і полягає перша з основних проблем нашої теми.

Оскільки приблизно більша частина сучасного українського культурного продукту є задосить низькопробною, то стає очевидним, що проіснує вона недовго. З часом все це так чи інакше зникне. Але для того, аби наша самобутність не стала лише тимчасовим явищем, кожен українець повинен осмислювати і переосмислювати ким він є насправді, який складний і водночас героїчний шлях пройшла його Батьківщина та її неповторна, могутня мова.

Слушно є думка Н.Б. Ладинак, Т.М. Сукаленко, І.С. Беркешук про те, що «чимало російськомовних українців, і не лише українців, сьогодні навчаються української мови, цікавляться історією та культурою нашої держави, викладачі й учителі проводять для всіх охочих мовні курси й вебінари. Актори, політики, співаки, спортсмени, які раніше спілкувалися російською, починають розмовляти українською, нехай наразі й небездоганною. Мовний досвід набувається практикою. Тож тим, хто прагне опанувати українську мову, радимо не боятися помилок, а якомога більше практикувати: спілкуватися українською з друзями, колегами, рідними, говорити українською будь-де – на вулиці, в магазині, вдома, користуватися українськомовними сайтами, обирати українську мову на електронних пристроях та в пошукових системах, вивчати нові слова, фразеологізми, крилаті вислови, удосконалювати вимову за допомогою українських шкільних вчителів тощо. І просто любити мову, милуватися її красою, багатством, ділитися щирими емоціями з іншими» [1, с. 1].

Мовознавець О. Ткаченко написав: «Не варто гадати, що зміцнення позицій української мови відбудеться саме собою, або що

нам би вибачили нащадки, якби через нерозум і недбальство ми втратили свою мову, і що це можна було б «списати» на «несприятливі обставини». Мовна стійкість народу залежить не стільки від обставин, скільки від його бажання і волі» [2].

Отже, мова – це наше ДНК, в якому закладено те, ким ми є. Саме в ньому живе та пульсує наша свобода, темперамент, характер і усвідомлення того, що ми є вільним, невідкореним народом. Мова – це зброя, завдяки якій ми можемо знищувати нашого ворога.

Список використаних джерел:

1. Ладиняк Н., Сукаленко Т., Беркешук І. «Рідна мова – найголовніший ґрунт, на якому духовно зростає й цвіте нація» (Іван Огієнко). *Подільнин*. 16.02.2023. №7 (1696). С. 1, 4. URL: <https://podolyanin.com.ua/-suspilstvo/62997/> (дата звернення: 15.09.2023).
2. Мовні конфлікти і гармонізація суспільства: матеріали наукової конференції: 28–29 травня 2001 року. Київ: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2002. 222 с.
3. Провали в мовній політиці – одна з причин війни в Україні. *Волинські новини*. URL: <https://www.volynnews.com/news/all/provaly-v-movniy-politytsi-odna-z-prychyn-viyny-v-ukrayini-yuriy-hro/> (дата звернення 20.09.2023).
4. 57% українців стали спілкуватися більше або перейшли на українську з початком повномасштабного вторгнення Росії в Україну 24 лютого. *Суспільні новини*. URL: <http://surl.li/mgmvaq> (дата звернення 20.10.2023).

Анастасія Шуневич,

*здобувачка магістерського рівня вищої освіти,
навчально-науковий інститут
філології та журналістики,
Житомирський державний університет
імені Івана Франка*

*Науковий керівник: Людмила Давидова,
кандидат наук із соціальних комунікацій, доцент*

МЕТОДИКА ОРГАНІЗАЦІЇ ЧИТАЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТАРШОКЛАСНИКІВ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ЕПІЧНИХ ТВОРІВ

Організація читачької діяльності старшокласників спрямована на мотиваційний зміст пізнавальної діяльності, формування життєвого досвіду, розвиток творчого та критичного мислення, емоційний інтелект.

Ключові слова: *читачька діяльність, епічні твори, методична система, асоціативність, рефлексія.*

У сучасному інформаційному суспільстві читання стає базовим компонентом освіти. Провідною методикою у навчанні літератури є робота з текстами різної природи і модальності, задекларована як наскрізне уміння.

Особливої уваги потребують епічні твори, які вирізняються майстерним поєднанням нових принципів літературного змальовування життєвих явищ через призму відповідної історичної епохи, авторського споглядання подій та їх відтворення у літературному творі через суб'єктивне сприйняття. Асоціативність і рефлексія автора пронизують епічні твори, заклавши в них необхідність ґрунтовної підготовки до повноцінного сприймання, пильної уваги до важливої читацької спрямованості системного застосування різновидів всебічного літературно-лінгвістичного аналізу.

Твори епосу формують читацьку компетентність, спрямовують старшокласників на досягнення самовизначення і окреслення траєкторії життєвої самореалізації.

В оновлення методики вивчення літературних творів значний внесок зробили Ю.І. Бондаренко [1], Г.Д. Клочек [2], Г.А. Токмань [3], А.М. Фасоля [4], Т.О. Яценко [5] та інші. Наявні наукові напрацювання містять цінний матеріал з методики організації читацької діяльності учнів. Проте перебудова методики організації читацької діяльності старшокласників у процесі вивчення епічних творів потребує поглибленого опрацювання та розширення можливостей читацької діяльності з метою подолання наявних труднощів у сприйманні та усвідомленні епічних творів.

Особливий вплив на старшокласників мають думки автора, висловлювання героїв твору про стосунки, почуття. Сенситивність юнацького віку робить їх відкритими до розвитку самосвідомості та самопізнання, формування власної позиції. Завдання вчителя – вміло скерувати інтерес до читання як джерела порад для емоційної врівноваженості, мудрості й розсудливості у розв'язанні актуальних вікових та психологічних проблем юності.

Головним структурним елементом читацької діяльності є читацька потреба, яка у формуванні проходить кілька стадій від потреби в емоційному насиченні, через потребу співпереживання і співучасті до потреби осмислення художнього твору з перетворенням власної особистості.

Епічні твори різняться за обсягом, складністю, вибудовуванням сюжету, авторською композицією. Представлені у трьох типах художньої форми: прозаїчний, віршовий та синкретичний. Основні жанри епосу: нарис, байка, оповідання, казка, новела, епопея, роман, роман-епопея. За видами епічні твори бувають детективні, історичні, соціальні, побутові, фантастичні, пригодницькі, психологічні, утопічні. Основу епічного твору складає сюжет – послідовний ланцюг подій, створених мотивовано-ідейним задумом автора. Важливими в епічному творі є позасюжетні елементи – портрети, пейзажі, інтер'єри, різноманітні відступи.

Аналіз епічного твору заснований на повторному читанні та глибокому усвідомленні при його дослідженні важливих ідейно-значущих епізодів. Проведення шкільного аналізу епічних творів

сприяє росту активної пізнавальної діяльності учнів, виробленню навичок читання різними способами, розвиває критичне і творче мислення, формує світогляд старшокласників.

Важливим є створення системи методичного супроводу діяльності учнів-читачів у вивченні епічних творів. У цій системі тісно поєднуються мета, зміст, принципи, методи, прийоми, форми вибудовування читацьких інтересів старшокласників засобами літератури. Система вирізняється чітким означенням мети: доцільний вибір пріоритетних форм, методів, прийомів та видів співпраці вчителя й учнів для формування інтересу до читання та удосконалення навичок читацької діяльності у вивченні епічних творів.

Технологія читацької діяльності є багатовимірним процесом взаємодії вчителя й учня у вивченні літературних творів за сприятливих психоемоційних умов, із широким спектром діяльності та використанням засобів навчання для розвитку читацької культури старшокласників. Найбільш прийнятними є такі технології організації й управління діяльністю учнів: інтеграційні; ігрові; комп'ютерні; діалогові; інтерактивні; тренінгові.

Визначені як ефективні методи впливу на внутрішній стан старшокласників та вибудовування потреби читання художніх творів прийом «емоційного нагнітання», «інтриги», «колективного переживання», «прийом зі зміною оповідача», «оживлення картин», «озвучування».

Список використаних джерел:

1. Бондаренко Ю.І. Загальна модель шкільного навчання української літератури: монографія. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2017. 392 с.
2. Клочек Г.Д. Концепція реформування літературної освіти в середній школі (предмет – українська література). *Дивослово*. 2011. №10. С. 4–16.
3. Токмань Г.А. Теоретичні засади модернізації української літературної освіти. URL: <http://ephshair.phdpu.edu.ua:8081/xmlui/handle/8989898989/4381>
4. Фасоля А. Читацька компетентність: що формуємо, що і як перевіряємо й оцінюємо. *Дивослово*. 2017. №9. С. 8–15.
5. Яценко Т. О. Проблема читання в умовах інформаційного суспільства: соціальний і методичний аспекти. *Проблема читання в сучасному інформаційному суспільстві: матеріали I Всеукр. наук.-практ. конф., м. Київ, 12 вересня 2019 р. / за заг. ред. Т. О. Яценко. Київ: Орion, 2019. С. 5–8.*

ЗМІСТ

Андрощук Юлія Особливості народнорозмовної лексики в текстах Переспопницького Євангелія.....	3
Белінська Наталія Студентський плагіат як порушення принципу академічної добросчесності: основні причини та шляхи подолання	5
Білоткач Діана Культура мовлення сучасного редактора: реалії, перспективи	7
Боднарук Ніна Мовне редагування: особливості, напрями, проблеми	9
Бондарчук Емілія Вставлені конструкції в поетичних текстах О. Забужко (на матеріалі збірки «Вірші: 1980–2013»).....	12
Борисюк Оксана Відображення наслідків мовної ситуації в ЗМК міста Житомира.....	14
Борідко Ольга Відображення мовної свідомості в українській мовній картині	17
Будько Іванна Прізвища житомирщини з полісемантичними твірними основами (на матеріалі «Національної книги пам'яті жертв голодомору 1932–1933 років в Україні»).....	21
Виглядовська Оксана Лінгводидактичні засади навчання української мови учнів з вадами слуху в новій українській школі.....	24
Гайдей Ірина Авторство та співавторство: етичні аспекти в наукових публікаціях.....	26
Гайдученко Анастасія Назви прикрас рук у староукраїнській мові	28
Гончарук Аделіна Вплив рівня фінансового становища родини на вибір мови студентів м. Житомира	30
Грибович Софія Інтерактиви під час вивчення елективних курсів для студентів філологічних спеціальностей	33
Григорів Марта Лексика та фраземіка роману Стефана Жеромського «Ludzie bezdomni» на позначення позитивних рис людини	35

Гуменюк Яніна	
Трикомпонентна будова роду іменника в «Грамматиці слов'янській» Івана Ужевича та «Грамматиці языка славеноруского» Івана Могильницького.....	37
Дидко Діана	
Назви дерев у фразеологізмах української мови.....	40
Доброуменко Ауріка	
Специфіка прислівників в оповіданні В. Підмогильного «Проблема хліба».....	42
Дорога Вікторія	
Особливості вивчення теми «спілкування» на уроках української мови в 5 класі за модельними програмами.....	44
Дубравська Олена	
Функціонування термінологічної лексики в поетичній збірці «Скрипниківка» Сергія Жадана.....	46
Желізняк Марія	
Адвербіальні фраземи у творчості сучасних подільських письменників.....	48
Жеребчук Вікторія	
Мовний аспект комунікації українців в соціальних мережах.....	51
Журавльова Маргарита	
Переваги використання усмережєвих ресурсів у процесі дистанційного навчання в закладі вищої освіти під час воєнного стану.....	53
Кинаш Марина	
Формування в учнів старших класів умінь будувати власні висловлювання.....	55
Кір'янова-Щур Марина	
Образ війни в поезії Галини Потопляк.....	59
Колеснік Вікторія	
Дослідження топонімів житомирщини у текстах туристичної сфери діяльності.....	61
Компанієць Вікторія	
Жанр притчі в поетичній збірці «Мій ізмарагд» Івана Франка....	63
Кравчук Дарія	
Теоретичні та практичні основи розвитку писемного мовлення здобувачів освіти.....	66
Лаврентієва Анна	
Функційні вияви іншомовних запозичень в сучасному художньому дискурсі (на матеріалі творів Оксани Забужко).....	68
Лавринчук Ольга	
Академічна доброчесність у системі забезпечення якості вищої освіти.....	71

Лисиця Єлизавета	
Аналіз чинників порушення академічної доброчесності в освітньо-науковому просторі.....	73
Логош Ангеліна	
Переклад Петра Ніщинського Гомерової «Одіссеї» в контексті української перекладацької практики другої половини XIX – початку XX ст.	76
Лупуляк Каріна	
Мовна електронна освіта в Україні під час війни	79
Марцінко Інна	
Явище мережевого фольклору в сучасному суспільстві	81
Мельничук Тетяна	
Вільний асоціативний експеримент як засіб впливу на становлення української ідентичності учнів на уроках мови і літератури: практичний аспект	83
Нагорняк Дарина	
Стан проблеми аналізу та інтерпретації художніх текстів у науково-методичних джерелах	86
Недострад Ірина	
Власні назви в поетичному просторі Василя Головецького	88
Нінадовська Анастасія	
Академічна доброчесність у школі: сучасні реалії	90
Ону Євеліна	
Мовні «цікавинки» в поетичній спадщині Андрія М'ястківського	92
Орлянська Ольга	
Етнолінгвістичне поле концепту кров в українській мові.....	96
Павленко Артем	
Аналіз особливостей розвитку української мови в умовах воєнного стану.....	98
Полтавська Дарина	
Мовні процеси у потрактуванні Василя Чаплєнка	100
Радзівон Софія	
Емотивна лексика у творчості Володимира Лиса.....	102
Рокіщук Людмила	
Інноваційні форми реалізації політики академічної доброчесності в закладах освіти.....	104
Росла Ірина	
Ключові поняття українського правопису.....	106
Руренко Альона	
Текстоцентризм як наукове поняття.....	109

Савчук Валентина	
Мовна політика в умовах війни.....	111
Сагайдак Христина	
Символіка компонента собака в народних фразеологізмах.....	112
Сагайдак Христина	
Особливості впровадження академічної добросчесності в закладах освіти.....	115
Серветник Каріна	
Творчі завдання з української літератури, спрямовані на формування у старшокласників уявлень про національно мовну картину світу.....	118
Смолінська Людмила	
Методи формування текстотвірних умінь і навичок учнів	120
Сорока Ніна	
Образ жінки-емігрантки в романістиці Євгенії Сенік.....	122
Старовойт Валентина	
Фразеологічні одиниці в романі М. Матіос «Букова земля».....	125
Степушенко Олена	
Специфіка мовлення учнів міста Житомира: особливості вживання сленгу	128
Федорук Олена	
Деякі аспекти проблеми формування духовно багатої особистості на уроках української літератури.....	130
Цегельник Діана	
Щоденник письменника як підґрунтя психоаналізу (на матеріалі творчості О. Кобилянської та В. Винниченка)	132
Цімерман Іванна	
Особливості складнопідрядних елементарних речень у поезії В. Головецького	135
Шведун Олександра	
Сучасні підходи до аналізу драматичних творів у старших класах закладів загальної середньої освіти	138
Шелетицька Вікторія, Бак Софія	
Проблеми спілкування українською мовою під час повномаштабного вторгнення.....	140
Шуневич Анастасія	
Методика організації читацької діяльності старшокласників у процесі вивчення епічних творів	142

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КАМ'ЯНЕЦЬ-ПОДІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ІВАНА ОГІЄНКА

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ
СТУДЕНТІВ ТА МАГІСТРАНТІВ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВОГО ІНСТИТУТУ
УКРАЇНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ ТА ЖУРНАЛІСТИКИ
КАМ'ЯНЕЦЬ-ПОДІЛЬСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО
УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ ІВАНА ОГІЄНКА

Випуск 13

Електронне видання

Підписано 16.12.2023. Формат 60x84/16. Гарнітура «Книжник».
Об'єм даних 1,9 Мб. Обл.-вид. арк. 9,1. Зам. № 1074.

Кам'янець-Подільський національний університет
імені Івана Огієнка,
вул. Огієнка, 61, м. Кам'янець-Подільський, 32300.
Свідоцтво серії ДК № 3382 від 05.02.2009 р.

Виготовлено в Кам'янець-Подільському національному
університеті імені Івана Огієнка,
вул. Огієнка, 61, м. Кам'янець-Подільський, 32300.